

LAPSIASIAVALTUUTETTU

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009

Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:I

Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009

**Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa
Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009**

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009: I

Toimitustyö

Consua Group Oy
Heikki Hakala ja Susanna Kantola

Graafinen suunnittelu

Workshop Päiviä Oy

Valokuvat

Pekka Antikainen
Vesa Joensuu, Raahen Seutu
Juhani Karvonen, Kainuun Sanomat
Panu Päiviä
Pekka Rytönen
Susanna Loof/OSCE
Timo Vallius
Futureimagebank
iStockphoto
Lapsiasiavaltuutetun toimisto
Poliisiammattikorkeakoulu

Paino

Yliopistopaino, Helsinki 2009

ISSN 1798-3991 (painettu)

ISSN 1798-4009 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-952-00-2839-8 (nid.)

ISBN 978-952-00-2840-4 (PDF)

PDF julkaistu verkossa 8/2009

www.lapsiasia.fi

Tiivistelmä

Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa.
Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009.
Helsinki 2009. 128 s.
Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:1.

■ Lapsiasiavaltuutetun tulee lain mukaan antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomus toiminnastaan sekä arvioida samalla lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista. Lapsiasiavaltuutettu antaa kertomuksensa ja esittää arvionsa vuosikirjan muodossa. Neljännen vuosikirjan teemana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20-vuotisjuhlavuosi. Lapsiasiavaltuutetun toimisto ja eri asiantuntijat arvioivat tässä kirjassa lapsen oikeuksien edistymistä ja tilaa Suomessa. Vuosikirjan toinen osa kertoo lapsiasiavaltuutetun toimiston työstä vuonna 2008.

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa marraskuussa 1989. Suomessa sopimuksen voimaantulo vuonna 1991 osui laman kynnykselle. Perheiden ja lasten palvelujen osuus yhteiskunnan voimavaroista on kuluneiden kahdenkymmenen vuoden aikana suhteellisesti ottaen vähentynyt. Vasta 2000-luvulla lapsinäkökulma on saanut näkyvyyttä yhteiskuntakeskustelussa. Lasten ja nuorten osallistumisen oikeuksia on lakitasolla vahvistettu. Uusi lastensuojelulaki saa asiantuntijoilta kiitosta, mutta lasten eriarvoisuus ja ehkäisevien palveluiden heikkous nähdään suurena ongelmana.

Suomi on menestynyt hyvin lasten hyvinvoinnin kansainvälisessä vertailussa. Toisaalta haasteina ovat lasten yksinäisyyden kokemukset, perhesiteiden löystyminen, vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat ja palveluiden laatuerot kuntien välillä. Lasten mielipiteiden kuulemisen esteenä ovat usein aikuisten toimintatavat ja asenteet.

Kuntien ja valtion olisi otettava omassa suunnittelussaan ja johtamisessaan paremmin huomioon lasten hyvinvoinnin kokonaisuus yli hallinnonalarajojen, jotta 1990-luvun alun virheet eivät toistu. Leikkaukset ehkäiseviin palveluihin lisäävät veronmaksajien kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä vuonna 2008 oli keskeisellä sijalla lasten mielipiteiden selvittäminen ja heidän osallistumisensa edistäminen. Vaikuttamistyön kohteena olivat aiempaa vahvemmin kuntien päättäjät. Kuntavaalien ehdokkaita kannustettiin Lasten ja nuorten valtuutetuiksi yhdessä Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n ja muiden kumppaneiden kanssa. Aloitteella vauhditettiin myös lapsiperheiden kotipalvelun lisäämistä kunnissa.

Lapsiasiavaltuutettu kokosi eri tahoja yhteen suunnittelemaan lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden viettoa. Juhlavuoden pääteema on lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Ulkoministeriö toimitti marraskuussa 2008 Suomen valtion neljännen määräaikaisraportin lapsen oikeuksien toteutumisesta YK:n komitealle. Lapsiasiavaltuutettu vaikutti vuoden aikana maaraportin sisältöön. Asiaa Aikuisille -selvitys kokosi lasten omia näkökulmia lapsiasiavaltuutetun oman itsenäisen raportin perustaksi. Lapsen oikeuksista tiedotettiin myös saameksi ja romanikielellä.

Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutetut vaikuttivat yhdessä saamelaislasten oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi. Jyväskylän yliopiston kanssa lapsiasiavaltuutettu käynnisti selvityksen romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksista. Yhteistyötä Suomen Lasten Parlamentin kanssa tiivistettiin. Lapset osallistuivat alakoululaisille suunnattujen lapsiasiavaltuutetun Lasten sivujen kehittämiseen. Sivujen maskotti Sisu-kissa lähti koulukierrokselle.

Lapsiasiavaltuutettu osallistui edelleen aktiivisesti valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman työhön lasten hyvinvoinnin paremman tietopohjan, lapsivaikutusten arvioinnin, lasten osallistumisen ja lapsen oikeuksien tiedottamisen edistämiseksi. Valtuutettu pyrki myös vahvistamaan hallituksen kuluttajapolitiittisen ja sisäisen turvallisuuden ohjelman sekä liikennepoliittisen selonteon lapsinäkökulmaa. Sosiaali- ja terveysministeriötä kannustettiin eroperheiden palveluiden kehittämiseen lapsen edun näkökulmasta. Valtiovarainministeriön ja kolmen lääninhallituksen kanssa järjestettiin lasten oikeuksia ja peruspalveluiden arviointia käsittelevät seminaarit. Lapset kuluttajana -teeman puitteissa tehtiin yhteistyötä Kuluttajaviraston sekä Itsenäisyyden juhlavuoden lastenrahaston kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö lisäsi vuoden aikana lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilökuntaa kahdella vakinaisella viralla. ●

Asiasanat:
hyvinvointi, lapsen asema, lapsen oikeudet, lapset, lapsipolitiikka, lapsuus, nuoret, toimintakertomukset

Sammandrag

Barnets rättigheter tjuugo år i Finland.
Barnombudsmannens årsrapport 2009.
Helsingfors 2009. 128 s.
Barnombudsmannens byrå. Publikationer 1:2009.

■ Barnombudsmannen ska enligt lagen årligen avge en berättelse om sin verksamhet till statsrådet samt bedöma hur barns och ungdomars välfärd och rättigheter tillgodosetts. Barnombudsmannen lämnar sin berättelse och presenterar sin bedömning i form av en årsrapport. Temat för den fjärde årsrapporten är det 20:e jubileumsåret för FN:s konvention om barnets rättigheter. Barnombudsmannens byrå och olika sakkunniga utvärderar i denna bok hur barnets rättigheter tillgodosetts i Finland. Årsrapportens andra del berättar om barnombudsmannens byrås verksamhet år 2008.

Konventionen om barnets rättigheter antogs av FN:s generalförsamling i november 1989. Konventionen trädde i kraft i Finland samtidigt med recessionen år 1991. Relativt sett har andelen av samhällets resurser för tjänster för familjer och barn minskat under de senaste tjuugo åren. Först under 2000-talet har barnperspektivet blivit synligt i samhällsdebatten. Barns och ungas rättigheter när det gäller delaktighet har förstärkts på lagnivå. Den nya barnskyddslagen får beröm av sakkunniga men ojämlikhet med avseende på barn samt otillräckliga förebyggande tjänster ses som ett stort problem.

Finland har varit framgångsrikt vid internationella jämförelser avseende barns välfärd. Å andra sidan finns utmaningar som barns upplevelse av ensamhet, lösare familjeband, problem till följd av föräldrars alkoholmissbruk och orimliga kvalitetskillnader mellan kommuner i fråga om tjänsterna. Ett hinder för att lyssna på barns åsikter är ofta de vuxnas sätt att handla och deras attityder.

Kommunerna och staten borde bättre beakta barns välfärd i sin helhet över förvaltningsområdesgränserna i sin egen planering och ledarskap för att misstagen som gjordes i början av 1990-talet inte upprepas. Nedskärningar av förebyggande tjänster ökar skattebetalarnas kostnader på lång sikt eftersom korrigerande tjänster är kostsamma.

Att utreda barnens åsikter och främja deras delaktighet hade en central roll i arbetet vid barnombudsmannens byrå år 2008. Målet för påverkningsarbetet var mer än tidigare de kommunala beslutsfattarna. Tillsammans med Finlands Ungdomssamarbete Allians rf och övriga partner uppmuntrades kandidaterna i kommunalvalet att bli ombud för barn och unga. Genom initiativet påskyndade man en ökning av hemservicen för barnfamiljer.

Barnombudsmannen samlade olika aktörer för att planera firandet av 20-årsjubileet av konventionen för barnets rättigheter. Huvudtemat för jubileumsåret är barnens rätt att delta, påverka och bli hörda. I november 2008 överlämnade utrikesministeriet till FN:s kommitté finska statens fjärde periodiska rapport om hur barnets rättigheter tillvaratagits. Under året påverkade barnombudsmannen innehållet i landsrapporten. Utredningen Med adress till vuxna! samlade barns egna åsikter till underlag för barnombudsmannens egen självständiga rapport. Om barnets rättigheter informerades också på samiska och romani.

Barnombudsmännen i Finland, Sverige och Norge tillsammans utövade inflytande i syfte att främja samiska barns rättigheter och möjligheter till delaktighet. Barnombudsmannen och Jyväskylä universitet inledde en utredning om de romska barnens välfärd och rättigheter. Samarbetet med Barnens Riksdag i Finland intensifierades. Barnen deltog i utvecklandet av barnombudsmannens projekt Barnens webbsidor som riktar sig till lågstadieelever. Webbsidornas maskot katten Sisu inledde en skolrunda.

Barnombudsmannen fortsatte att delta aktivt i arbetet med statsrådets politikprogram för barns, ungas och familjers välfärd för att främja ett bättre kunskapsunderlag för barns välfärd, bedömning av konsekvenserna för barn, barns delaktighet och information om barnets rättigheter. Ombudsmannens avsikt var att förstärka barnperspektivet i regeringens konsumentpolitiska program och program för den inre säkerheten samt i den trafikpolitiska redogörelsen. Social- och hälsovårdsministeriet uppmuntrades att utveckla tjänster för skilsmässofamiljer ur ett perspektiv där barnets bästa sätts i främsta rummet. Tillsammans med finansministeriet och tre länsstyrelser ordnades seminarier om barnets rättigheter och en bedömning av basservicen. Inom temat Barnet som konsument samarbetade man med Konsumentverket och Itsenäisyden juhluvuoden lastenrahasto (Barnfonden för självständighetens jubileumsår).

Social- och hälsovårdsministeriet ökade under året personalen vid barnombudsmannens byrå med två fasta tjänster. ●

Nyckelord:
barn, barndom, barnens rättigheter,
barnets ställning, barnpolitik, unga,
verksamhetsberättelser, välfärd

Summary

Twenty years of children's rights in Finland
2009 Annual Report of the Ombudsman for Children
Helsinki 2009. 128 pp.
Publications of the Office of the Ombudsman for Children 1:2009.

■ The Ombudsman for Children is obliged each year by law to provide the government with an account of her activities and an assessment of the state of child and youth welfare and the implementation of their rights in Finland. The Ombudsman for Children does this in the form of an annual report. The theme of this fourth annual report is the 20th anniversary of the UN Convention on the Rights of the Child. The first part of the report contains assessments by the Office of the Ombudsman for Children and various specialists of promotion of children's rights and the situation in Finland. The second part describes the work of the Office of the Ombudsman for Children in 2008.

The Convention on the Rights of the Child was adopted by the UN General Assembly in November 1989. It came into force in Finland in 1991 just as the country was on the threshold of an economic depression. The amount of resources in society devoted to services for families and children has declined in relative terms in the last 20 years. It was only in the 2000s that the point of view of children has received some visibility in societal discourse. The rights of children and youth to participation have been strengthened at the legislative level. The new Child Welfare Act has been lauded by the specialists but they view the inequality of children and the weakness of preventive services as a major problem.

By international comparisons Finland has done well in the area of child welfare. On the other hand, the country faces challenges concerning children experiencing isolation, loosening family ties, problems caused by parental alcohol abuse and immoderate differences in service quality between municipalities. The obstacles to children's opinions being heard are generally the behaviour and attitudes of adults.

In their planning and management, municipalities and the state should pay better attention to the overall wellbeing of children over and above administrative dividing lines in order that the mistakes made in the early 1990s are not repeated. Cuts in preventive services increase costs for the taxpayer in the long run because corrective services prove expensive.

A central place was given in the work of the Office of the Ombudsman for Children in 2008 to investigating children's opinions and promoting their participation. In lobbying work, greater emphasis than before was placed in municipal decision-makers. Candidates in local elections were

encouraged to be child and youth representatives, together with the Finnish Youth Cooperation – Allianssi and other partners. The initiative also stepped up pressure for increasing home services in municipalities for families with children.

The Ombudsman for Children brought together different interest groups for planning the observance of the 20th anniversary of the Convention on the Rights of the Child. The main theme of the anniversary is the right of children to participate, exert an influence and to be heard. In November 2008, the Finnish Ministry for Foreign Affairs submitted Finland's fourth periodic report to the UN Committee on the Rights of the Child. The Ombudsman for Children contributed during the year to the content of the report. The study entitled 'It Concerns Adults!' collated children's points of view as the basis for an independent report by the Ombudsman for Children. Information was produced on children's rights in Sámi and Roma languages.

The ombudsmen for children from Finland, Sweden and Norway acted jointly to promote the rights and participation of Sámi children. A study was initiated with the University of Jyväskylä on the welfare and rights of Roma children. Children took part in developing the Ombudsman for Children's web pages for primary school learners. The mascot used for the web pages, 'Sisu Cat', toured primary schools around the country.

The Ombudsman for Children continued to take an active role in promoting improved information on child welfare for the work of the government child, youth and family policy programme, assessing children's influence and providing information about children's participation and rights. The Ombudsman also sought to strengthen the children's viewpoint of the government's consumer policy, its internal security programme and transport policy report. The Ministry of Social Affairs and Health was encouraged to develop services for separated families from the viewpoint of children. Conferences to assess children's rights and basic services were organized with the Ministry of Finance and three state provincial offices. Cooperative work on the issue of children as consumers was carried out with the Consumer Agency and the ITLA Child Fund Foundation. At the start of 2008 the Ministry of Social Affairs and Health added two more permanent members of staff to the Office of the Ombudsman for Children. ●

Key words:
annual reports, childhood, child policy,
children, children's rights, situation of
children, welfare, young people

Čoahkkáigeassue

Máná vuoigatvuodat 20 jagi.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009.

Helsinki 2009. 128 s.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2009:1.

■ Mánáidáittardeaddji galgá lága mielde jahkásaččat addit stáhtaráđđái mitalusa doaibmamisttis sihke árvvoštallat seammás mánáid ja nuoraid buoredili ja vuoigatvuodaid ollašuvvama. Mánáidáittardeaddji addá iežas mitalusa ja buktá ovdan iežas árvvoštallama jahkegirjji hámis. Njealját jahkegirjji temán lea ON mánáid vuoigatvuodaid oktasašsoahpamuša 20-jagi ávvudanjahki. Mánáidáittardeaddji doaimmahat ja iešguđet áššedovdit árvvoštallet dán girjjiis máná vuoigatvuodaid ovdáneami ja dili Suomas. Jahkegirjji nubbi oassi mitala mánáidáittardeaddji doaimmahaga barggus jagi 2008.

Máná vuoigatvuodaid soahpamuš dohkkehuvvui ON oktasaščoahkkimis skábmamánus 1989. Suomas soahpamuša fápmui boahhtin jagi 1991 deaivvai aiddo go heajos áigi álggii. Bearrašiid ja mánáid bálvalusaid oassi servodaga resurssain lea vássán guovttelogi jagi áigge gorálaččat geahppánan. Easkka 2000-logus lea mánnáperspektiiva fidnen saji servodatságastallamis. Mánáid ja nuoraid vuoigatvuodat oassálastit leat láhkadásis nannejuvvon. Áššedovdit rábmojit ođđa mánáid-suodjalanlága muhto mánáid sierraárvošašvuoda ja eastadeaddji bálvalusaid headjuvuoda atnet stuorra váttisvuohhtan.

Suopma lea birgen bures mánáid buoredili riikkaidgaskasaš veardádallamis. Nuppe dáfus hástalusain leat mánáid oktonasvuoda vásáhusat, bearraščatanasiid loažžan, váhneamiid alkoholageavaheamis šaddi váttisvuodat ja bálvalusaid mearihis erohusat lági hárrái gielddaid gaskka. Mánáid oainnu gullama easttan leat dávjá rávesolbmuid doaibman- ja jurddašanvuogit.

Gielddat ja stáhta galggašedje váldit iežaset plánemis ja jodiheamis áđabut vuhtii oppalohkái mánáid buoredili rastá hálddahussuorgerájaid, amas eai 1990-logu álggu feaillat šaddat ođđasit. Geahpáduusat eastadeaddji bálvalusain lasihit vearromáksiid goasttádusaid guhkkit áiggi miel, dasgo divvu bálvalusat leat divras.

Mánáidáittardeaddji doaimmahaga barggus jagi 2008 lei deatamos sájis čielgasa váldin das, man miela mánát leat ja sin oassálastima buorideapmi. Váikkuhanbargu lei eanet go ovdal oaivvilduvvon gielddaid mearrideaddjiide. Geldaválggaid evttohasat ávžžuhuvvojedje mánáid ja nuoraid váljaolmmožin ovttas Suoma nuoraidovttasbargu

Allianssain ja eará guimmiiguin. Álgagiin jođálmahttui maiddá mánnábearrašiid ruoktobálvalusa lasiheapmi gielddain.

Mánáidáittardeaddji čohkkii oktii iešguđet beliid plánet mánáid vuoigatvuodaid soahpamuša 20-jageávvudanjagi doallama. Ávvudanjagi váldotemá lea máná vuoigatvuohhta oassálastit, váikkuhit ja beassat gullojuvvot. Olgominsteriija doaimmahii skábmamánus 2008 Suoma stáhta njealját mearreaiggeraportta máná vuoigatvuodaid ollašuvvamis ON komiteai. Mánáidáittardeaddji váikkuhii jagi áigge riikkaraportta sisdollui. Asiaa Aikuisille/Ášši Rávesolbmuide -čielggadus čohkkii mánáid iežaset oaidninvuogiid mánáidáittardeaddji iežas iehčanas raportta vuodđun. Máná vuoigatvuodaid birra juhkkujuvvui diehtu maiddá sámeh- ja románagiilli.

Suoma, Ruota ja Norgga mánáidáittardeaddji váikkuhedje ovttas sámemánáid vuoigatvuodaid ja oassálastinveajolašvuodaid buorideapmái. Ovttas Jyväskylä universitehtain mánáidáittardeaddji čielggadišgođii románamánáid buoredili ja vuoigatvuodaid. Oktasašbargu Suoma mánáid parlamenttain divttistuvvui. Mánát oassálaste smávvaskuvlalaččaide oaivvilduvvon mánáidáittardeaddji Mánáid siidduid ovddideapmái. Siidduid maskohtta Sisu-bussá vulggii johttit skuvllaid mielde.

Mánáidáittardeaddji oassálasttii ain aktiivalaččat stáhtaráđi mánáid, nuoraid ja bearrašiid politihkkaprográmma bargui mánáid buoredili buoret diehtovuoda, mánnáváikkuhusaid árvvoštallama, mánáid oassálastima ja máná vuoigatvuodaid dieđiheami ovddos doalvuma várás. Áttardeaddji geahččalii maiddá nannet ráđđehusa geavaheapolitihkalaš ja siskkáldas oadjebasvuoda prográmma sihke johtolatpolitihkalaš čilgehusa mánnáperspektiivva. Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriijas ávžžuhedje ovddidit earrobearrašiid bálvalusaid váldimiin vuhtii mánáid ovddu. Ruhtaministeriijain ja golmmaid leanaráđđehusain lágiduvvojedje mánáid vuoigatvuodaid ja vuodđobálvalusaid árvvoštallama giedahalli seminárat. Mánát geavaheaddjin -temá olis bargujuvvui oktasašbargu Kuluttajavirstoin sihke Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahasto/lehtenasvuoda ávvujagi mánáidruhtarájuin. Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija lasihii jagi áigge mánáidáittardeaddji doaimmahaga bargoveaga guvttiin fásta virggiin. ●

Kaksi vuosikymmentä lapsen oikeuksia Suomessa

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2009

Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Summary	5
Čoahkkáigeassue	6
LAPSIASIAVALTUUTETUN ESIPUHE	10
I OSA	
LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN SUOMESSA	12
Haasteita ja saavutuksia kahden vuosikymmenen saatossa	13
LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSEN PITKÄ TAIVAL	14
Lapsiasiavaltuutetut YK-komitean kumppaneina	17
Ylpeyden aiheita ja parantamisen varaa	18
Suomessa lapsiasiavaltuutettu ei käsittele kanteluita	20
MITEN LAPSEN OIKEUDET TOTEUTUVAT KÄYTÄNNÖSSÄ?	21
Seitsemän puheenvuoroa lapsen oikeuksien toteutumisesta Suomessa:	
kiitosta lastensuojelulaille, moitteita eriarvoisuudesta	22
Eduskunnan oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio:	
<i>Hyvä hallinto varmistaa perusoikeuksien toteutumisen</i>	22
Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen:	
<i>Ollaan vielä kaukana</i>	23
Varatoimitusjohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma, Suomen Kuntaliitto:	
<i>Haasteena yhteisöllisyyden murros</i>	24
Johtaja Anja Peltonen, Kuluttajavirasto:	
<i>Lapsen kuluttajasuhde elää muutoksen aikaa</i>	24
Sosiaalipsykologian professori Anja Riitta Lahikainen, Tampereen yliopisto:	
<i>Tutkimustieto auttaisi eteenpäin</i>	26
Lehtori Sirkka Rousu, Diakonia-ammattikorkeakoulu:	
<i>Tilkkutäkki uuteen tarkasteluun</i>	27
Päsihteeri Hanna Markkula-Kivisilta, Pelastakaa Lapset ry:	
<i>Lasten suojeleminen on tahdon asia</i>	28
Kunnilta puuttuu voimavaroja ja osaamista	29
Lapset kokevat väkivaltaa enemmän kuin aikuiset	30
Suomalaisnuoret ovat huolissaan lapsiin kohdistuvasta väkivallasta	33
Sosiaalisesti turvallinen kouluympäristö ehkäisee konflikteja	34
Lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi	36
Miten toteutuu osallistumisen oikeus?	37
Sosiaaliset suhteet kannattelevat lapsen kasvua	40
Sanoista tekoihin	45
LASTEN ILON JA ONNEN AIHEITA	46
Voittajakirjoitukset	46
<i>Jenni Manninen: Iloisten lasten kylä</i>	46
<i>Henna Möttönen: Onnellisten lasten kylä</i>	47
<i>Marija Merkurjeva: Kärähtänyt kiinankaali</i>	48
<i>Aino Toivonen: Iloisen kylän Olivia ja tunteikas suuri puu</i>	50

II OSA	
LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMINTA VUONNA 2008	52
Lasten osallistumisen ja kuntavaikuttamisen vuosi	53
VAIKUTTAMINEN	56
YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuosi käynnistyi	57
Lapsiasiavaltuutetun lausunto YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanosta	59
Kuntien valtuutetut lasten ja nuorten asialle	60
Lasten ja nuorten valtuutetun huoneentaulu	60
Lasten ja nuorten asiat korostuivat kuntavaalikampanjoissa	63
Yhteistyö läänien ja kuntien kanssa tiivistyi	64
Kotipalvelut järjestettävä asianmukaisesti	65
Lapsiasiavaltuutettu tutustuttaisi nuoret koulupsykologin palveluihin	66
Uusi Äänekoski pilottina lapsivaikutusten arvioinnissa	67
Lapsiasiavaltuutettu vaikutti valtioneuvoston ohjelmiin ja selontekoihin	68
Lapsella on oikeuksia kuluttajana	68
Sananvapaus ja ulkomainonnan vapaus?	68
Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa paljon lapsiasiaa	71
Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset	72
Erotilantessa muistettava lapsen etu	73
Vuoden 2008 aikana annetut lausunnot	74
Lapsiasianeuvottelukunta edisti lasten asemaa ja oikeuksia	82
Euroopan neuvosto lapsille ja lasten kanssa	84
Kansainvälinen vuorovaikutus edistää toimintaa kotimaassa	85
Viestintä	86
Lapsiasiavaltuutetun tiedottaminen	87
Lapsiasiavaltuutettu mediassa	88
Julkiset esiintymiset ja vierailut vuonna 2008	89
Julkaisut vuonna 2008	92
LASTEN OSALLISTUMINEN	94
Lasten osallistumista edistettiin monin tavoin	95
Lasten Parlamentista lapsiasiavaltuutetun neuvonantaja	96
Lasten Parlamentti pähkinänkuoressa	97
Tasavallan presidentti kehotti kuulemaan lapsia	98
Vaikuttamisväyliä saamelaislapsille ja -nuorille	99
Nuorten ääni kuuluviin saamelaiskäräjien nuorisolautakunnissa	101
Uudistuneet <i>Lasten sivut</i> – kurkistus lasten elämään	102
Tapaamiset lasten ja nuorten kanssa vuonna 2008	105
LASTEN HYVINVOINNIN SEURANTA	106
Romanilapset ja -nuoret arvostavat ainutlaatuista kulttuuriaan	107
Kansalaisyhteydenotot ja niihin perustuvat huomiot lasten hyvinvoinnista	108
HALLINTO JA TALOUS	116
Lapsiasiavaltuutetun toimisto	117
VUODEN 2009 TOIMINNAN PAINOPISTEET	118
LIITTEET	
Lapsiasiavaltuutetun työn perustana olevat säädökset	120
Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004	121
Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005	122
YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeinen sisältö	123
Lapsen oikeuksien sopimus lyhyesti	124
YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaisraportointi	126
Lapsiasianeuvottelukunta toimikaudella 1.9.2006 – 31.5.2011	128

Esipuhe

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja arvioi lasten ja nuorten hyvinvointia ja heidän oikeuksiensa toteutumista Suomessa. Kirjan tarkoituksena on avata tuoreita näkökulmia ja tarjota tietoa päättäjille ja yhteistyökumppaneille. Teemana on tällä kertaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotinen taival.

■ YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhluvuosi osuu Suomen talouden kannalta yhtä hankalaan ajankohtaan kuin sopimuksen voimaantulokin 1990-luvun alussa. Valtion ja kuntien päättäjät joutuvat nyt punnitsemaan tärkeysjärjestyksensä tarkkaan. Monessa kodissa mietitään rahan riittävyyttä työttömyyden tai lomautusten takia.

Lähtökohdat ovat kuitenkin paremmat kuin edellisen laman alla. Lapsen oikeuksista ja lapsinäkökulmasta ollaan nyt paremmin tietoisia. Moni kunta oli suunnitellut parantavansa ehkäiseviä palveluita kuten lapsiperheiden kotipalvelua, neuvolan perhevalmennusta, koulun oppilashuoltoa tai iltapäivätoimintaa. Lasten ja nuorten oman äänen kuulemisen merkitys ymmärretään paremmin. Valtio on määritellyt lastensuojelun, neuvolan ja kouluterveydenhuollon laatua sitovin normein.

Mutta edetäänkö hyvistä suunnitelmista käytäntöön? Jäävätkö lasten ja perheiden palvelut kuntien ja valtion talousahdingossa jalkoihin? Osataanko nyt välttää virheitä, joita tehtiin edellisen laman aikana? Lasten ja perheiden ehkäiseviä palveluita ja varhaista tukea karsittiin 1990-luvulla, mikä osaltaan on näkynyt 2000-luvulle asti jatkuneena lastensuojelutoimien sekä mielenterveyspalveluiden tarpeen kasvuna. Se ei ole ollut lapsen edun mutta ei myöskään veronmaksajien edun mukaista.

Valtioneuvoston politiikkaohjelma, lapsiasiavaltuutettu, lasten, nuorten ja perheiden järjestöt sekä evankelisluterilainen kirkko kampanjoivat tulevana syksynä julkisuudessa lapsen oikeuksien puolesta. Rohkaisemme muitakin tahoja mukaan muistuttamaan, että kaikilla lapsilla on yhtäläinen oikeus hyvään elämään. Siihen kuuluvat suojeleminen ja huolenpito sekä oikeus osallistua ja tulla kuulluksi. Yhteistyöllä

Jäävätkö lasten ja perheiden palvelut jalkoihin, kun kuntien ja valtion talousahdinkoon haetaan nopeita ratkaisuja? Osataanko edellisen laman aikana tehdyt virheet tällä kertaa välttää? Lasten ja perheiden ehkäisevien palveluiden ja varhaisen tuen karsiminen 1990-luvulla on pitkään heijastunut lastensuojelutoimien ja mielenterveyspalveluiden tarpeen kasvuna. Se ei ole ollut lapsen edun mutta ei myöskään veronmaksajien edun mukaista.

on mahdollista vaikuttaa niin, että nykyistä lamaa ei tulevaisuudessa muisteltaisi lapsen oikeuksien takapakkina. Jääkö se toiveajatteluksi? Sen ratkaisee jokainen päättäjä omilla tekemisillään.

Lapsen oikeuksien tilaa Suomessa arvioidaan myös YK:n lapsen oikeuksien komiteassa, mahdollisesti ensi vuoden lopulla. Lapsiasiavaltuutettu valmistautui YK-sopimuksen seurantaan julkaisemalla viime vuonna ala- ja yläkoululaisten omia näkemyksiä kokoavan julkaisun ”Asiaa Aikuisille!”. Sitä on jaettu lapsen oikeuksien juhlavuoden viestinä tähän mennessä jo noin 13 000 kappaletta monien yhteistyötahojen kanssa. Kuntaliitto sekä hallituksen lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma ansaitsevat suuret kiitokset tuesta lasten viestin välittämisessä kouluihin ja kuntiin.

Lasten hyvinvointi koostuu pienistä mutta tärkeistä asioista, joista useat eivät maksa paljon. Tällaisia asioita ovat kotona yhdessä tekeminen koko perheen kanssa sekä sopuisuus. Koulussa niitä ovat mukava ilmapiiri ja ripeä puuttuminen kiusaamiseen sekä toimiva piha, kodikkaat sisätilat ja hyvä ruoka. Vapaa-ajalla niitä ovat monipuoliset harrastusmahdollisuudet sekä kaunis ja itsenäisen liikkumisen mahdollistava lähiympäristö. Etenkin hyvät sosiaaliset suhteet kannattelevat lapsen kasvua.

Lapset haluavat myös osallistua ja vaikuttaa enemmän omaan arjen ympäristöönsä liittyvissä asioissa.

Varsinkin alakouluissa on vielä paljon tekemistä lasten osallistumisen ja oppilaskuntatoiminnan kehittämisessä. Kuntien päättäjien sekä lasten ja nuorten kohtaamisia tarvitaan entistä enemmän. Lait eivät tule tässä esteeksi vaan aikuisten toimintatavat ja asenteet. Lasten ja nuorten omien kokemusten selvittämisestä ja kuuntelemisesta on hyötyä myös päättäjille. Lapsia ja nuoria kuulemalla saadaan aikaan parempia päätöksiä heitä koskevissa asioissa.

Käsissäsi oleva neljäs vuosikirjamme on toteutettu uudella tavalla. Lapsen oikeuksien tilaa on ensimmäisessä osassa arvioitu haastatteleamalla asiantuntijoita lastensuojelun, kuluttamisen, lapsitutkimuksen, oikeusturvan, osallistumisen ja kuntapalveluiden näkökulmasta. Vuosikirjan toinen osa kertoo lapsiasiavaltuutetun toimiston työstä vuoden 2008 aikana. Kielivähemmistöihin kuuluvien lasten asiat ovat olleet yhtenä painopisteenä. Kaiken kaikkiaan pieni toimistomme on saanut aikaan uskomattoman paljon. Siitä kuuluu kiitos jokaiselle työntekijälle sekä monille yhteistyökumppaneillemme! ●

Jyväskylässä 24.6.2009

Maria Kaisa Aula
lapsiasiavaltuutettu

I OSA LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN SUOMESSA

Haasteita ja saavutuksia kahden vuosikymmenen saatossa

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa marraskuussa 1989. Sopimus perustuu yleisesti hyväksytyyn käsitykseen siitä, mitä erityisiä oikeuksia kaikilla alle 18-vuotiailla olisi oltava ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta tai muusta taustastaan riippumatta. Hyväksymistä oli edeltänyt kymmenvuotinen valmistelutyö, jossa Suomi ja muut Pohjoismaat olivat tiiviisti mukana. Suomessa sopimus tuli voimaan 1991.

■ Sopimuksen voimaantulo osui laman kynnykselle. Perheiden ja lasten palvelujen osuus yhteiskunnan voimavaroista on 20 vuoden aikana suhteellisesti ottaen vähentynyt. Vasta 2000-luvulla lapsinäkökulma on saanut todellista näkyvyyttä yhteiskuntakeskustelussa. Lasten ja nuorten osallistumisen oikeuksia on lakitasolla vahvistettu. Lasten hyvinvointi nähdään vihdoin eri osapuolten yhteisenä asiana.

Suomi on menestynyt hyvin lasten hyvinvoinnin kansainvälisessä vertailussa. Vauvojen terveys ja laadukas peruskoulu antavat aiheen tyytyväisyyteen. Lasten kuritusväkivalta kiellettiin meillä ensimmäisten maiden joukossa. Nuorisorikollisuutta on Suomessa vähän.

Todellisuudella on myös kääntöpuolensa. Haasteina ovat muun muassa lasten yksinäisyyden kokemukset, perhesiteiden löystyminen, vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat ja palveluiden kohtuuttomat laatuerot kuntien välillä. Kodin ulkopuolelle sijoitetaan paljon lapsia, koska perheitä ei tueta riittävän ajoissa. Koulusurmien ehkäisemiseksi on voitava vähentää nuorten mielenterveysongelmia. Lepo ja leikki uhkaavat jäädä suorituspainneiden jalkoihin. Maahanmuuttajalasten ja heidän perheidensä keskuudessa pahoinvointia on erityisen paljon.

Lukuisat viranomaiset ja muut toimijat seuraavat työssään lapsen oikeuksien toteutumista. Tässä vuosikirjassa seitsemän lapsen oikeuksien vaikuttajaa tuo haastatteluissaan esiin omat erilaiset ja särmikkäätkin näkökulmansa. Uusi lastensuojelulaki saa heiltä kiitosta, mutta lasten palveluiden eriarvoisuus kuntien kesken nähdään suurena haasteena. Suomalaista yhteiskuntaa asiantuntijat eivät luonnehdi erityisen lapsimyönteiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston perustaminen nähdään hyvänä tuloksena lapsen oikeuksien sopimuksesta.

Suomessa lapsiasiavaltuutetun tehtävä painottuu yleiseen vaikuttamistyöhön. Kanteluiden käsittelystä ja tarkastuskäynneistä huolehtivat muut viranomaiset, kuten eduskunnan oikeusasiamies ja lääninhallitukset. On tärkeää, vahvistaa edelleen oikeusturvaviranomaisten lapsinäkökulmaa sekä lisätä yhteistyötä. Myös lasten ja nuorten sekä heidän vanhempiensa tietoa oikeusturva-asioista on syytä parantaa.

Lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennelmä on luettavissa tämän kirjan sivuilla 124–125. Sopimus on julkaistu kokonaisuudessaan muun muassa lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla, www.lapsiasia.fi.

Lapsen oikeuksien sopimuksen pitkä taival

Lapsen oikeuksien sopimus syntyi tuloksena vuosikymmenen kestäneistä ponnisteluista, joissa Pohjoismailla oli tärkeä rooli. Suomessa sopimus käynnisti monivaiheisen prosessin. Siihen keskeisesti osallistunut Eva Biaudet kertoo matkasta kohti lapsille sopivaa Suomea.

■ Entinen kansanedustaja ja peruspalveluministeri *Eva Biaudet* muistelee sopimuksen voimaantuloa innostunein mielin: ”Se, että kyse ei enää ollut korulausein kirjaillusta manifestista, vaan juridisesti velvoittavasta sopimuksesta lasten parhaaksi, oli jo sinänsä upea asia. Nuoreen ihmisoikeuksista kiinnostuneeseen kansanedustajaan teki vaikutuksen myös lapsen edun ensisijaisuus sopimuksen yksiselitteisenä lähtökohtana sekä se, että sopimuksessa sitouduttiin kuulemaan lapsen omaa ääntä.” Biaudet on seurannut monissa rooleissa lapsen oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Hän toimii nykyisin Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Etyjin ihmiskaupan vastaisena erityisedustajana.

Ensi askeleet otettiin Genevessä

Tarvittava kansainvälinen yhteisymmärrys lapsen oikeuksista kehittyi viime vuosisadan mittaan monen etapin kautta. Ensimmäinen lapsia ja heidän suojeluaan koskeva yleismaailmallinen julistus oli niin sanottu Geneven julistus, jonka Kansainliitto oli hyväksynyt 1924. Erityisesti lapsen oikeuksiin kiinnitettiin huomiota seuraavan kerran vuonna 1959, jolloin YK:n yleiskokous hyväksyi yhteisen Lapsen oikeuksien julistuksen. Molemmat julistukset olivat yleisluontoisia ja luonteeltaan moraaliseettisiä eikä kumpikaan niistä asettanut valtioita oikeudellisesti sitovia velvoitteita.

Vuonna 1979, kaksikymmentä vuotta Lapsen oikeuksien julistuksen hyväksymisen jälkeen, vietettiin YK:n kansainvälistä lapsen vuotta. Sen yhteydessä käynnistyi Puolan valtion aloitteesta työ lapsen oikeuksia koskevan sitovan kansainvälisen yleissopimuksen laatimiseksi. Kymmenen vuotta kestäneen valmisteluprosessin tuloksena syntyi

vihdoin luonnos Lapsen oikeuksien sopimukseksi, joka voitiin hyväksyä YK:n yleiskokouksen täysistunnossa 20. päivänä marraskuuta 1989.

”Jos sopimuksen ilmaisema tahtotila pitäisi kiteyttää yhteen lauseeseen, se olisi varmaankin ’lasten on saatava olla lapsia’. Nyt tunnustettiin, että lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita”, Eva Biaudet sanoo.

Pohjoismaat utterasti eturintamassa

Suomella ja muilla Pohjoismailla oli aktiivinen rooli yleissopimuksen valmistelussa ja sen sisällön muotoilussa. Suomella oli sopimusta valmistelleessa työryhmässä virallinen edustaja vuosina 1983–1985, kun Suomi kuului jäsenenä ihmisoikeuksien komissioon. Vuodesta 1986 lähtien Suomella oli työryhmässä huomioitsija. Eduskunta sääti lailla sopimuksen hyväksymisestä syksyllä 1990, ja laki tuli voimaan keväällä 1991. Samalla sopimuksen sisältö tuli oikeudellisesti Suomea velvoittavaksi.

”Tunnen ylpeyttä siitä pitkäjänteisestä vaikuttamistyöstä, jota Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa teki sopimuksen eteen”, Eva Biaudet sanoo. ”Projektiin oli vahva sitoutuminen sekä poliittisella että virkamiestasolla, ei vähiten YK-edustustossamme. On kuitenkin tärkeää muistaa, että myös useat kansalaisjärjestöt vaikuttivat merkittävästi sopimuksen syntyyn ja sisältöön omien verkostojensa puitteissa.”

Lapsen oikeuksien sopimus on Geneven sopimusten jälkeen maailman toiseksi laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Sen ulkopuolella on ainoastaan kaksi maata, Somalia ja Yhdysvallat. Sopimuksen artikla 38, joka suojelee lapsia osallistumiselta aseellisiin konflikteihin, koski vain alle

15-vuotiaita. Vuonna 2000 laadittu ja helmikuussa 2002 voimaan astunut sopimuksen lisäpöytäkirja nosti myös tältä osin ikärajan 18 vuoteen. Lisäpöytäkirjan lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin oli 22.6.2009 mennessä allekirjoittanut 124 valtiota ja ratifioinut 128 valtiota. Suomi on ratifioinut pöytäkirjan vuonna 2002. Lisäpöytäkirjan lapsikaupasta, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta oli kesäkuuhun 2009 mennessä allekirjoittanut 116 valtiota ja ratifioinut 131 valtiota. Suomessa tämän pöytäkirjan ratifiointiprosessi on vielä kesken.

Kansainvälinen näkökulma on tärkeä

Eva Biaudet soisi, että sopimuksen kansainvälinen ulottuvuus nähtäisiin Suomessa nykyistä selvemmin. ”Lapsen oikeuksien toteutumiseen liittyvä problematiikka on meillä toki pitkälti erilaista kuin jossakin muualla. Siksi on ihan oikein, että Suomessa keskitytään ratkaisemaan niitä epäkohtia, jotka ovat täällä keskeisimpiä. Kuitenkin se, että toisen lisäpöytäkirjan ratifiointi on viivästynyt, ei ole vain tarpeeton kauneusvirhe, vaan antaa myös väärän signaalin maailmalle siitä, mitä asioita pidämme tärkeinä.”

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvoo Genevessä istuva YK:n lapsen oikeuksien komitea. Sopimuksen ratifioineet valtiot raportoivat komitealle viiden vuoden välein lainsäädännöllisistä, oikeudellisista ja hallinnollisista toimistaan, joilla yleissopimuksessa tunnus-tettuja oikeuksia on saatettu täytäntöön.

”Malli, jossa komitea raporttia käsitellessään kuulee sekä hallituksen edustajia että kansalaisjärjestöjä, on erinomainen”, Eva Biaudet sanoo. ”Mielestäni komitea hyväksyy maakohtaiset päätelmänsä ja suosituksensa sellaisen prosessin tulok-sena, jossa erilaiset näkökohdat ovat tulleet aidosti ja moniarvoisesti kuulluiksi.”

Kohti lapsiasiavaltuutettua

Lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen on Eva Biaudet'n mielestä eräs lapsen oikeuksien sopi-muksen ja sen käynnistämien kehityskulkujen tär-keimmistä konkreettisista seurauksista Suomessa. Jo 1990-luvun aikana eduskunnassa tehtiin useita aloitteita lasten oikeuksia valvovan asiamies-ins-tituution perustamisesta. Vuonna 1995 hallitus antoi eduskunnalle lapsipoliittisen selonteon. ”Aihe oli esillä monin tavoin”, Biaudet muistelee. ”Ensimmäinen aivan kouriintuntuva toimenpide lapsen oikeuksien valvonnan parantamiseksi oli nähdäkseen kuitenkin se, kun eduskunta vahvisti 1990-luvun lopulla eduskunnan oikeusasiamiehen voimavaroja. Edelleenkin lapsen oikeudet kuulu-nevat oikeusasiamiehen toteuttaman laillisuusval-vonnan painopistealueisiin.”

”Pidän tärkeänä, että lapsiasiavaltuutetun resurssija vahvistetaan edelleen ja myös asiamies-tyyppisten tehtävien siirtämistä valtuutetun toimistoon harkitaan. Lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanossa on Suomessakin vielä runsaasti tehtävää.”

Suomen toista määräaikaishetkettä koskevissa päätelmissään lokakuussa 2000 YK:n lapsen oikeuksien komitea suositteli muiden Pohjoismaiden hyviin kokemuksiin viitaten, että Suomen tulisi vakavasti harkita lapsiasiamiehen viran perusta-mista. Keväällä 2003 sosiaali- ja terveysministeriö asetti YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa hyväksytyyn loppuasiakirjan edellyttämäksi kansal-liseksi lasten asioita edistäväksi elimeksi määräai-kaisen Suomen lapsiasiaain toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi Eva Biaudet tuli.

Lapsille sopivaan Suomeen

Ensi töikseen toimikunta valmisteli lapsiasiaval-tuutetun tehtäväkuvasta sekä lapsi- ja perheasi-oiden koordinaatiosta esityksen, joka luovutettiin peruspalveluministeri *Liisa Hyssälälle* kesällä 2004. Toimikunta valmisteli myös laajan lapsipo-liittisen Lapsille sopiva Suomi -toimintaohjelman, joka osaltaan loi suuntaviivoja lapsiasiavaltuutetun työlle. ”Olin jo pitkään ollut vakuuttunut siitä, että Suomi tarvitsee ja ansaitsee oman lapsiasiavaltuu-tetun”, Eva Biaudet kertoo. ”Oli vain odotettava, että syntyy oikea hetki, momentum. Valmistelu vietiin nyt läpi hyvin laajalla rintamalla, joten asi-an taakse saatiin vihdoinkin koottua sen edellyttämä tuki. Onnistumisen kannalta tärkeässä asemassa oli myös suora ja avoin keskusteluyhteys kansalaisjär-jestöjen ja poliittisten päätöksentekijöiden välillä.”

Toimikunnan esityksen pohjalta sosiaali- ja ter-veysministeriössä valmisteltiin samana vuonna hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsiasiaval-tuutetusta. Laki lapsiasiavaltuutetusta tuli voimaan syyskuun alussa 2005, jolloin valtuutettu myös aloitti toimintansa. ”Olen iloinen havaitessani, miten paljon hyvää työtä uuden instituution puit-teissa on jo tehty”, Eva Biaudet sanoo. ”Pidän kui-tenkin tärkeänä, että lapsiasiavaltuutetun resurssija vahvistetaan edelleen ja myös asiamies-tyyppisten tehtävien siirtämistä valtuutetun toimistoon har-kitaan. Lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpa-nossa on Suomessakin vielä runsaasti tehtävää.”●

Lapsiasiavaltuutetut YK-komitean kumppaneina

YK:n lapsen oikeuksien komitea näkee lapsiasiavaltuutetut tärkeinä kumppaneinaan lapsen oikeuksien edistäjinä ja puolustajina. Näin linjasi YK-komitean eteläkorealainen puheenjohtaja Yanghee Lee puheenvuorossaan Euroopan lapsiasiavaltuutettujen kokoukselle Dublinissa syyskuussa 2008.

■ Useimmat kansalliset lapsiasiavaltuutettu- tai lapsiasiamiesinstituutiot on perustettu 1990-luvun lopulla tai 2000-luvun alussa. Kehitys on lapsen oikeuksien komitean ansiota myös muualla kuin Suomessa. Komitea on katsonut, että YK-sopimuksen toimeenpano edellyttää itsenäistä ihmisoikeusinstituutiota, joka edistää ja varmistaa sopimuksen toteutumista. Komitea on määritellyt toiminnan kriteereitä vuonna 2002.

”Rohkaisemme lapsiasiavaltuutettuja osallistumaan itsenäisesti lapsen oikeuksien sopimuksen kansalliseen raportointiprosessiin sekä hakeutumaan vuoropuheluun komitean kanssa. Toivomme lapsiasiavaltuutettujen osallistuvan hallituksen kuulemista edeltävään työkokoukseen (ns. pre-sessional working group)”, kertoo Yanghee Lee.

Lapsen oikeuksien komitea järjestää suljetun työkokouksen kolme kuukautta ennen kunkin alikirjoittajamaan hallituksen edustajien raportin käsittelyä ja hallituksen valtuuskunnan tapaamista. YK:n omat toimielimet, kansalaisjärjestöt sekä lapsiasiavaltuutettu voivat tuoda komitealle kirjallisia raportteja ja osallistua suulliseen kuulemiseen.

”Tämän kokouksen päätelminä komitea tekee listan aihepiireistä ja kysymyksistä, joihin se pyytää hallitukselta vastausta kahden kuukauden kuluessa. Lapsiasiavaltuutettujen osallistuminen tähän työkokoukseen on tärkeä apu komitealle, jotta se

osaa kysyä hallitukselta oikeat kysymykset. Näillä on vaikutusta myös maaraporteista tehtäviin loppupäätelmiin”, kertoo komitean puheenjohtaja Lee.

YK-komitea toivoo lapsiasiavaltuutettujen antavan oman panoksensa myös valtion virallisen raportin laadintaan. ”Lapsiasiavaltuutetulla on tavallaan konsultoiva rooli. Toivomme, että he tukevat valtiota noudattamaan mahdollisimman hyvin komitean antamia laatuksiteereitä raporttien laadinnassa. Samalla on kuitenkin tärkeä vaalia lapsiasiavaltuutetun itsenäisyyttä suhteessa hallitukseen”, komitean puheenjohtaja korostaa.

Komitean linjauksen mukaan hallituksen määräaikaisraportin laadintaa ei tule delegoida tai siirtää lapsiasiavaltuutetulle eikä hänen tule osallistua hallituksen valtuuskuntaan, joka tulee tapaamaan komiteaa. YK-komitea myös toivoo, että lapsiasiavaltuutetut osallistuvat komitean maaraportista antamista päätelmistä tiedottamiseen omassa maassaan. Samoin lapsiasiavaltuutettujen vastuulla on valvoa, että valtiot itse tiedottavat komitealta saamistaan suosituksista. Lapsiasiavaltuutetut voivat järjestää seurantakokouksia, joissa arvioidaan, miten tehokkaasti valtio on toimeenpannut komitean suosituksia. Suomessa vastaavia kokouksia on järjestetty yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun, Lastensuojelun keskusliiton, Unicefin ja ulkoministeriön kanssa.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on laatinut useita ns. yleiskommentteja (*General Comment*) lapsen oikeuksien sopimuksen tulkinnasta. Suomessa nämä varsin yksityiskohtaiset linjaukset ovat jääneet vähälle huomiolle. Aiemmissä linjauksissaan komitea on määritellyt muun muassa lapsiasiavaltuutettu-instituution kriteerejä, lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa sekä lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä. Tuorein yleiskommentti käsittelee alkuperäiskansojen lasten asemaa.

YK-järjestelmän piirissä on vireillä myös niin kutsutun yksilövalitusmekanismin sisällyttäminen lapsen oikeuksien sopimukseen. Kaikkiin muihin ihmisoikeussopimuksiin tällainen menettely sisältyy. Lapsen oikeuksien osalta yksilövalitukset voisivat koskea periaatteellisesti tärkeitä tilanteita, joissa kaikki kansalliset valituskeinot on jo käytetty. ●

Ylpeyden aiheita ja parantamisen varaa

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula arvioi lapsen oikeuksien sopimuksen merkitystä Suomessa sekä lapsen oikeuksien tilaa.

■ Suomi pärjää lasten hyvinvoinnin kansainvälisessä vertailussa hienosti. Vauvojen terveydessä olemme maailman huippua. Kattavista neuvola- ja päivähoitopalveluista saadaan monessa maassa uneksia. Peruskoulusta lähestulkoon kaikki saavat päästötodistuksen. Suomi oli ensimmäisiä maita, jossa lasten ruumiillinen rankaisu 1980-luvun alussa kiellettiin. Vankilassa olevia alle 18-vuotiaita on koko maassa vain muutamia. Monien lasten ja perheiden palveluiden juuret ulottuvat jo YK-sopimusta edeltäväänkin aikaan.

Hyvä lähtötaso myös velvoittaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on siitä mainio, että se antaa jokaiselle maalle mahdollisuuden vielä parempaan. Suomessa riittää tekemistä asioissa, joista ei voi olla ylpeä. Suomalaisia haasteita ovat lasten yksinäisyyden kokemukset, perhesiteiden löystyminen, vanhempien alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat sekä monien palveluiden suuret laadulliset erot kuntien välillä. Kodin ulkopuolelle sijoitetaan paljon lapsia, koska perheitä ei tueta riittävän ajoissa. Koulusurmien ehkäisy vaatii toimia nuor-

ten mielenterveysongelmien sekä itsetuhoisuuden vähentämiseksi. Maahanmuuttajalasten ja heidän perheidensä keskuudessa pahoinvointia on erityisen paljon.

YK-sopimus vahvisti osallistumista ja monialaisuutta

Sopimus tuli Suomessa voimaan laman kynnyksellä vuonna 1991. Talouskriisi vei silloin poliitikkojen energian niin, että lapsen oikeudet hautautuivat pitkäksi aikaa unohduksiin. Herätys tuli vasta 2000-luvulla. Eniten sopimus on vaikuttanut Suomessa lasten osallistumisen oikeuksien ja monialaisen hallinnonalarajat ylittävän ajattelun vahvistumiseen.

YK-sopimuksesta lapsen suojelun ja huolenpidon sekä voimavarojen turvaamisen tavoitteet olivat jo ennestään Suomessa tutumpia ja lainsäädäntöön kirjattuja. Lapsen osallistumisen ja kuuluksi tuleminen oikeus alkoi vahvistua 1990-luvun lopulla. Uusi perustuslaki, nuorisolaki, lapsiasiavaltuutetun toimiston perustaminen sekä lastensuojelulaki ovat tästä esimerkkejä. Kaikki ovat vahvistaneet lapsen oman äänen kuulemista myös lakiin kirjattuna oikeutena.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on moittinut antamissaan arvioissa Suomea lapsipolitiikan hajanaisuudesta. Moitteet ovat vauhdittaneet lapsipolitiikan toimijoiden yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta. Yhä paremmin ymmärretään, että lasten hyvään elämään vaikuttavat kaikki aikuiset, monet palvelut ja myös elinkeinoelämä. Kyse ei ole yksistään lastensuojelun haasteista.

Lapsipolitiikan yhteistyössä Suomessa on menty eteenpäin 2000-luvun puolivälin jälkeen. Kansallinen *Lapsille sopiva Suomi* -ohjelma toimi hyvänä avauksena. Valtioneuvosto laati oman kansallisen tason suunnitelmansa nuorisolain mukaisesti pari vuotta sitten. Kunnanvaltuustot ovat juuri hyväksymässä lasten hyvinvoinnin kuntakohtaisia suunnitelmia, joissa asetetaan lastensuojelulain nojalla tavoitteet eri hallinnonaloille.

Lasten ja nuorten näkyvyyttä hallinnossa sekä koordinaatiota on parantanut myös valtioneuvos-

Lähteitä:

livonen Esa, *Lapsiperheiden palveluiden rapautuminen – uhka lapsen oikeuksien toteutumiselle*. PPT-esitys Lapsimessuilla 3.4.2009.

Lääninhallitusten keskeiset arviot peruspalveluiden tilasta 2007. Lääninhallitusten suorittama toimialansa peruspalveluiden arviointi. Valtiovarainministeriö. Hallinnon kehittäminen 23/2008.

ton lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Poliitikkaohjelman keskeiset tavoitteet vastaavat lapsen oikeuksien komitean niin sanottuja sopimuksen yleisiä täytäntöönpanotoimia. Näitä ovat lapsen oikeuksista tiedottaminen, lasten osallistumisen edistäminen, päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kehittäminen sekä lasten hyvinvoinnin tietopohjan parantaminen.

Moni näistä asioista on toki vielä paperilla, mutta hyvin suunniteltu on toivon mukaan puoliksi tehty. Hallituksen politiikkariihi 24.2.2009 edellytti myös selvitystä hallinnon rakenteiden kehittämistä, joka vahvistaisi lapsi- ja nuorisopolitiikan kokonaisajattelua ja koordinaatiota.

Palveluiden laatu ja tasa-arvoisuus ontuvat

Lapsipolitiikan hajanaisuuden ohella YK:n lapsen oikeuksien komitean huolenaiheena on ollut kaikissa päätelmissä vuodesta 1996 alkaen lasten tasa-arvoinen pääsy lastensuojelu- ja perhepalveluihin sekä palveluiden laatu asuinkunnasta riippumatta. Komitea on suosittanut myös seuraamaan lapsiin kohdistuvien voimavarojen kehitystä Suomessa. Samoin komitea on kiinnittänyt huomiota kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten suureen määrään.

Palveluiden tasa-arvoisuudessa ei ole tapahtunut olennaista kohenemistä 2000-luvulla. Lasten ja lapsiperheiden palvelut ovat 1990-luvun alkupuolelta lähtien hitaasti rapautuneet. Perhe ja lapset -pääryhmän osuus Suomen sosiaalimenoista on alentunut kahdella prosenttiyksiköllä 13 prosentista noin 11 prosenttiin vuodesta 1990 vuoteen 2003, minkä jälkeen kehitys on tasaantunut. (Iivonen 2009.)

Tämä on tarkoittanut lastenneuvoloiden käyntikertojen harventamista etenkin imeväisikäisillä, perhevalmennuksen karsimista neuvoloissa, kouluterveydenhuollon käyntimäärien vähentämistä sekä kasvatus- ja perheneuvoloiden pitkiä jonoja monissa kunnissa. Lapsiperheiden kotipalvelun tarjonta on vähentynyt ja osasta kuntia se on kadonnut kokonaan. Lisäksi kouluruokailusta säästämisen, kouluverkon karsiminen sekä ryhmäkokojen suureneminen päivähoitossa ja kou-

luissa ovat samanaikaisesti pahentaneet tilannetta. Lastensuojelussa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut tasaista tahtia.

Lääninhallitusten arvioissa peruspalveluiden tilasta 2007 todettiin: ”Lapsiperheiden psykososiaalisten avopalveluiden tarjonta ei monilta osin vastaa tarpeita, säädöksiä eikä suosituksia. Palvelujärjestelmän hajanaiset organisointimuodot eivät tue tehokasta palveluiden tuottamista eivätkä asiakaslähtöistä palveluiden saantia. Monilla alueilla on pulaa ammattihenkilöstöstä ja erityisosaajista. Kuntien ns. Paras-suunnitelmissa ei ole juurikaan ollut lasten ja nuorten psykososiaalisten palveluiden järjestämistä koskevia kannanottoja.” Lisäksi päihdeperheiden ja väkivaltaa kohdanneiden lasten palvelut ovat lääninhallitusten mukaan usein tilapäisratkaisujen ja hankkeiden varassa.

Uusi lastensuojelulaki on tuonut ryhtiä lastensuojelupalveluiden järjestämiseen sekä vauhdittanut oppilashuollon koulupsykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestämistä. Laki vaatisi kuitenkin tuekseen säännöstä yksittäisellä lastensuojelun sosiaalityöntekijällä hoidettavana olevien asiakkaiden enimmäismäärästä. Nykyisessä tilanteessa lapsen osallistumisen periaatteet sekä lain aikarajat eivät toteudu. Lastensuojelun ja sijaishuollon palveluihin tarvitaan myös kansallista laadun arviointia. Sijoituksissa perhehoitoon ja laitoksiin lapset ovat myös kuntakohtaisesti hyvin eriarvoisessa asemassa. Eräissä kunnissa on kehitetty perhehoidon järjestelyitä, mutta osassa pientenkin lasten sijoitukset ovat edelleen hyvin laitospainotteisia.

Monia toimenpiteitä on toki vireillä lasten ja perheiden palveluiden laadun parantamiseksi. Eräissä kunnissa päättäjät ovat ottaneet painopisteeksi ehkäisevän työn. Palveluita on organisoitu uudella tavalla perhekeskuksiksi ja on lähdetty kehittämään ns. elinkaarimallin mukaista lasten, nuorten ja perheiden palveluiden suunnittelua ja johtamista kunnissa.

Opetusministeriö on elvyttänyt uudelleen koulujen kerhotoimintaa ja ryhmäkokoja on selvitetty. Lastenneuvolan ja kouluterveydenhuollon sisältöä on päätetty ohjata suositusten sijaan ase-

tuksella. Lasten ja perheiden palveluiden laajat maakunnalliset kehittämishankkeet on aloitettu ns. Kaste-ohjelmassa. Kuntatason moniammatilliseen yhteistyöhön nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi on haettu uusia muotoja ns. etsivän työparityön avulla. Perhehoidon lainsäädäntöä on luvattu kehittää. Varhaiskasvatuksen lainsäädäntöä arvioidaan. Oppilashuoltoon on luvassa uusi yhtenäinen lainsäädäntö. Sosiaali- ja terveystalouden valvontaa yhtenäistetään kansallisesti uuden valvontaviraston myötä.

Monessa asiassa on olemassa hyviä lupauksia ja tavoitteita. Toteutus on kuitenkin vielä alku-

tekijöissään. Taloustilanteen heikkeneminen luo puolestaan uhkan ehkäisevien palveluiden karsimisesta edelleen, kun kunnat miettivät taloutensa tasapainottamista. Vaarana on, että lyhyen aikavälin säästöillä kasvatetaan lasten ja perheiden palveluissa pitkän aikavälin suuria kustannuksia. Kuntien ja valtion pitäisi omassa suunnittelussaan ja johtamisessaan ottaa paremmin huomioon lasten hyvinvoinnin kokonaisuus yli hallinnonalaraajojen. Edellisestä 1990-luvun alun lamasta on nyt aika ottaa oppia. ●

Suomessa lapsiasiavaltuutettu ei käsittele kanteluita

■ YK-komitea on ajanut voimakkaasti sitä, että lapsiasiavaltuutettujen tehtäviin kuuluisi ottaa vastaan ja tutkia lasten tekemiä valituksia tai kanteluita sekä tehdä tarkastuskäyntejä laitoksiin, joissa on lapsia. YK-komitea on korostanut erityisesti lasten mahdollisuutta saada ohjausta, apua ja tukea valitusten tekemiseen silloin, kun heidän oikeuksiaan epäillään loukatun. Komitea on suositellut myös välitys- ja sovittelumekanismien luomista tällaisiin tilanteisiin.

Suomen lapsiasiavaltuutettua koskeva lainsäädäntö ei kuitenkaan sisällä tällaisia asiamestyyppisiä tehtäviä tai valtuuksia. Tehtävä painottuu yleiseen vaikuttamistyöhön samalla tavalla kuin muissa Pohjoismaissa ja esimerkiksi Skotlannissa. Suomessa on katsottu muiden instituutioiden, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen, hoitavan yksittäistapausten tutkintaa ja tarkastuskäyntejä. Eräissä maissa valituksia käsittelevät lapsiasiamiehet toimivatkin yleisten oikeusasiamiesinstituutioiden yhteydessä.

Lapsiasiavaltuutetulle tulevat kansalaisyhteydenotot osoittavat, että Suomessa on tarpeen lisätä voimavaroja lasten, etenkin sivistyksellisten ja sosiaalisten

oikeuksien paikalliseen ja alueelliseen, neuvontaan. Nykyiset menettelytavat, kuten kantelun tekeminen lääninhallitukselle, ovat kankeita ja hitaita, eivätkä ne ole kansalaisten tiedossa. Sosiaali- ja potilasasiamiehet auttavat asiakkaan oikeuksien edistämässä, mutta nämä eivät juuri tiedota toiminnastaan lapsille ja nuorille. Kouluasioissa vastaavaa erityisasiamiestä ei paikallisesti ole olemassa. Lastensuojelulaitosten valvonnassa luodaan vasta kansallisia linjauksia siitä, miten myös lasten mielipiteitä voitaisiin huomioida paremmin.

Suomessa on siis periaatteessa toimijoita, jotka voisivat ottaa vastaan ja käsitellä myös lasten tekemiä kanteluita tai valituksia. Lapsiasiavaltuutettu lisää tiedottamista lapsille ja nuorille heidän oikeuksistaan. Samoin lapsiasiavaltuutettu haluaa painottaa lapsinäkökulmaa nykyisten valituksia ja kanteluita käsittelevien sekä asiakkaan oikeuksia turvaavien tahojen toiminnassa. Sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien ongelmatilanteiden paikalliseen sovitteluun tarvittaisiin kuitenkin uusia toimintatapoja, joita myös lapsiasiavaltuutettu edistää vaikuttamistyössään. □

Katso myös

Lapsinäkökulma ja lapsen oikeudet

sosiaaliasiamiesten raporteissa.

Lapsiasiavaltuutetun selvityksiä 2:2008.

Julkaistu verkossa www.lapsiasia.fi.

Miten lapsen oikeudet toteutuvat käytännössä?

Lapsen oikeudet viettävät juhluvuottaan. Juhlisiin on Suomessa hyvä syy, mutta jääkö osa lapsista ja nuorista niiden ulkopuolelle? Tässä vuosikirjassa oikeuksien toteutumisen todellisuutta Suomessa valotetaan monella eri tasolla ja lukuisista näkökulmista, kriittisiä äänenpainoja kaihtamatta.

■ Seuraavilla sivuilla seitsemän vuosikirjaa varten haasteltua lasten ja nuorten asioiden tuntijaa pohtii sitä, millaista edistystä kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana on saavutettu. Vaikka monella rintamalla on menty eteenpäin, on myös osa-alueita, joilla kehitys on ollut jopa kielteistä.

■ Yleisen lapsen oikeuksien tarkastelun jälkeen pureudutaan syvemmälle muutamiin erityisen ajankohtaisiin teemoihin. Sosiaaliamies Eija Hiekka lausuu julki ihmisten arjesta kumpuavan huolensa kuntien ehkäisevän lastensuojelutyön voimavarojen riittämättömyydestä. Tutkija Noora Ellonen kertoo lasten ja nuorten omia väkivaltakokemuksia selvittäneen tutkimuksen tuloksista. Lapsiasiavaltuutetun toimiston ylitarkastaja Elina Nivala esittää arvion Jokelan koulusurmien tutkintalautakunnan raporttiin liittyvistä johtopäätöksistä.

■ Lopuksi arvioidaan sitä, kuinka toteutuu lasten oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi (s. 36–45). Lapsiasiavaltuutetun omaa arviota täydentää tutkija Anu Gretschelin haastattelu, jossa toivotaan enemmän vuorovaikutusta lasten ja päättäjien välille.

Sadat alakoululaiset osallistuivat omilla tarinoillaan lapsiasiavaltuutetun valtakunnalliseen lapsen oikeuksien juhluvuoden kirjoituskilpailuun. Kertomuksissa iloisten lasten koulusta ja kylästä korostuivat asuinympäristön viihtyisyys ja se, että ketään ei kiusata.

Kirjoituskilpailun satoa on sivuilla 46–51.

Seitsemän puheenvuoroa
lapsen oikeuksien toteutumisesta Suomessa

Kiitosta lastensuojelulaille, moitteita eriarvoisuudesta

Lukuisat viranomaiset ja muut toimijat seuraavat työssään lapsen oikeuksien toteutumista. Tässä artikkelissa seitsemän lapsen oikeuksien merkittävää vaikuttajaa kertoo esittää omia ajatuksiaan aiheesta. Uusi lastensuojelulaki saa heiltä kiitosta mutta lasten palveluiden eriarvoisuus moitteita. Suomalaista yhteiskuntaa he eivät pidä erityisen lapsimyönteisenä.

Hyvä hallinto varmistaa perusoikeuksien toteutumisen

■ ”Lasten asema ja oikeudet ovat kehittyneet myönteiseen suuntaan suomalaisessa yhteiskunnassa”, eduskunnan oikeusasiamies *Riitta-Leena Paunio* sanoo. ”Erityisen hyvää kehitys on ollut 2000-luvulla.” Konkreettisina edistysaskeleina säädöstasolla Paunio mainitsee muun muassa lastensuojelulain uudistamisen, vaikeassa asemassa olevien lasten kohtelussa tapahtuneen kehityksen, lastensuojelun suunnittelun kunnissa, lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita koskevan hoitotakuun sekä lasten osallistumisoikeuden ja kuulemisen vahvistumisen.

Sitä, missä määrin positiivinen kehitys voidaan lukea lapsen oikeuksien sopimuksen ansioksi, Riitta-Leena Paunio pitää mahdollisena arvioida. ”Sopimukseen kuuluva määräaikastraportointi YK:n komitealle kuitenkin ohjaa kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota tiettyihin asioihin. Epäilemättä lapsen oikeudet ovat yleisesti saaneet uudenlaista tunnettuutta ja painoarvoa kuluneiden 20 vuoden aikana.”

Paunio korostaa, että oikeusasiamies tarkastelee lasten asioita lähinnä hajahavaintojen kautta. ”Olemme vuodesta 1995 seuranneet aiempaa kiinteämmin eräitä lapsen oikeuksien toteutumi-

seen liittyviä kysymyksiä, muun muassa perheväkivaltaa sekä maahanmuuttajalasten asemaa.” Useimmat niistä lapsia koskevista asioista, jotka tulevat oikeusasiamiehen käsittelyyn, liittyvät perheisiin, joilla on ongelmia. ”Ei pidä unohtaa, että suurin osa suomalaisista lapsista voi hyvin ja pärjää erinomaisesti.”

Myönteiset havainnot eivät Riitta-Leena Paunio mukaan poista sitä tosiasiaa, että monenlaista korjattavaa on. Hoitotakuu lastenpsykiatrisissa palveluissa on ilmeinen ongelma-alue. ”Puutteita on esiintynyt sekä palveluiden saatavuudessa että niiden oikea-aikaisuudessa. Terapiaa koskevien sosiaalivakuutusratkaisujen käsittelyajat ovat useissa tapauksissa venyneet niin pitkiksi, että herkkä vaihe on jo peruuttamattomasti menetetty.”

”Perheväkivallan kohdalla puuttumisen kynnys on meillä edelleen liian korkea”, oikeusasiamies Paunio huomauttaa. ”Lastensuojeluilmoituksia tulisi tehdä nykyistä enemmän. Resurssien riittämättömyys ei saa olla esteenä.” Kunnat eivät hänen mukaansa pysty vastaamaan uuden lastensuojelulain veloitteisiin liian vähäisen lastensuojelun henkilökunnan vuoksi. ”Lain noudattamisessa

**Eduskunnan oikeusasiamies
Riitta-Leena Paunio**

tulee varmasti vaikeuksia erityisesti määräaikojen täyttämisessä. Kuntien olisi kuitenkin voitava järjestää lastensuojelutoimensa niin, että lasta voidaan mahdollisimman nopeasti auttaa.”

Riitta-Leena Paunio on huolestunut myös viivästyksistä huolto- ja tapaamisoikeusriitojen käsitelyssä. ”Erityisesti niin sanottujen olosuhdeselvitysten tekeminen kestää usein aivan liian kauan. Selvittely voi kestää jopa kaksikin vuotta, kun kohtuullisena aikana voidaan pitää puolta vuotta. Tällaisessa tilanteessa lapsi joutuu elämään sietämättömän pitkään vanhempiensa ristiriitojen keskellä.” Valvottujen tapaamisten osalta ongelmana on velvoittavan lainsäädännön puuttuminen. ”Kun kunnilla ei ole velvoitetta valvottujen tapaamisten järjestämiseen, ne jäävät usein kokonaan toteutumatta.”

Lapsen aseman huomioon ottamista voidaan oikeusasiamies Riitta-Leena Paunion mukaan Suomessa vielä monin tavoin parantaa. Erityisesti hän nostaa esille lasten osallistumisen ja kuulemisen kehittämisen. ”Ihanteellista on, jos näitä asioita voidaan tarkastella yhteiskunnan yleisen kehittämisen näkökulmasta.” ●

Ollaan vielä kaukana

■ Oikeuskanslerinvirastossa lapsen oikeuksiin liittyvät asiat näyttäytyvät ensi sijassa eri viranomaisten toimintaan kohdistuvien kanteluiden kautta. Niiden aiheina voivat olla esimerkiksi sosiaali- ja terveysviranomaisen tai tuomioistuimen ratkaisut lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta käydyissä riita-asi-oissa. Tällaisia kanteluita ei tilastoida erillisenä asiar ryhmänä, ja ne johtavat vain harvoin toimenpiteisiin.

**Apulaisoikeuskansleri
Mikko Puumalainen**

Apulaisoikeuskansleri *Mikko Puumalaisen* mukaan YK:n lapsen oikeuksien sopimus muodostaa uuden perusoikeusjärjestelmän, joka sisältää oikeudellisesti sitovia lapsen asemaa koskevia velvoitteita. Kyse on kuitenkin myös yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Suomessa ollaan hänen mielestään usealla alueella vielä kaukana sopimuksen tavoitteiden toteutumisesta. ”Kun tarkastellaan sitä, mitä poliittisella tasolla on toteutunut, voidaan ensinnäkin todeta lasten hyvinvointiin liittyvien investointien vähentyneen”, sanoo Puumalainen. ”Panostus esimerkiksi kouluterveydenhuoltoon, lasten ja nuorten mielenterveyspalveluihin ja sosiaalitoimeen on pienentynyt. Ei ole kyse vain siitä, että niitä ei olisi kehitetty, vaan niiden taso on jopa absoluuttisesti laskenut. Se, että tämä on käydystä keskustelusta huolimatta hyväksytty, ilmentää välinpitämättömyyttä lapsen edusta ja johtaa syrjäytymiskehityksen voimistumiseen.”

Mikko Puumalainen haluaisi vahvistaa lapsen oikeuksien toteutumisen oikeudellista valvontaa. ”Valitettavasti on käynyt selväksi, että vasta oikeudellinen puuttuminen laiminlyönteihin on se, minkä seurauksena alkaa tapahtua. Ohjaavat toimenpiteet eivät usein siihen riitä.” Lainvalmisteluun liittyvää lapsivaikutusten arviointia olisi hänen mukaansa tarpeen lisätä. Myös kuntalakiin tulisi sisällyttää velvoite lapsivaikutusten arviointiin päätöksenteossa. ”Mitä selkeämpi ja yksiselitteisempi velvoite, sitä parempi se oikeuskanslerinviraston valvontatehtävän näkökulmasta on.”

Lapsiasiavaltuutetun tehtäväkenttää apulaisoikeuskansleri Puumalainen luonnehtii nykyisellään lähinnä konsultoivaksi ja tiedottavaksi. ”Miksi kanteluiden käsittely on rajattu ulos lapsiasiavaltuutetun toimiston toimivallan piiristä?”, hän kysyy. ”Toivottavasti se ei tarkoita sitä, että lapsiasiavaltuutetun viran perustamisella ei ole edes haluttu olevan kaikkia niitä myönteisiä vaikutuksia, jotka sillä voisi olla.”

Puumalaisen mielestä Suomessa seurataan lapsiasioissa ensisijaisesti YK-tasolla tapahtuvaa kehitystä. ”Vertailukohtana voisi olla hyödyllisempää pitää eurooppalaista toimintaympäristöä. Luontevat referenssit löytyvät pikemminkin täältä. Esimerkiksi EU:n Perusoikeusviraston puitteissa tehdään tärkeää työtä myös lapsen oikeuksien alueella.” ●

Varatoimitusjohtaja
Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma
Suomen Kuntaliitto

Lapsen kuluttajasuhde elää muutoksen aikaa

■ Lapsen kehitystä ei saisi häiritä liialla tavaroiden tyrkyttämisellä, johtaja *Anja Peltonen* Kuluttajavirastosta muistuttaa. Lapsen asema kuluttajana on muuttunut 1980-luvun lopulta monesta eri syystä. Tekniikka on edennyt harppauksin, ja perheen sisäinen mekanismi on muuttunut. Lapsilla on nykyisin käytössään enemmän rahaa ja heidät nähdään kuluttajina eri tavalla kuin ennen.

Kuluttajaviraston näkökulmasta 2000-luvun alku oli lapsen oikeuksien kannalta villiä aikaa, kun lapsi saattoi itsenäisesti ostaa matkapuhelimella tuotteita. ”Nyt huolestuttavamman vaiheen yli on päästy ja pahimpien ylilyöntien jälkeen päätösvalta lapsen kulutusvalinnoista on palautettu vanhemmille. Lapsen erityispiirteet huomioidaan entistä paremmin ja lasta pyritään kasvattamaan kuluttajana”.

Liian usein kuitenkin ajatellaan lapsen ymmärtävän markkinointia kuin aikuinen. ”YK:n lapsen oikeuksi-

Haasteena yhteisöllisyyden murros

■ Suomalainen yhteiskunta on Kuntaliiton varatoimitusjohtajan *Kari-Pekka Mäki-Lohiluoman* mukaan kokenut 20 vuoden aikana radikaalin muutoksen. ”Lapsen oikeuksien sopimuksen syntyäikoihin Suomessa elettiin aivan toisenlaista aikaa”, hän sanoo. ”Perinteistä yhtenäiskulttuuria pönkittivät tiedonvälitys, koulutusjärjestelmä ja kirjastolaitos. Internetistä ei ollut aavistustakaan.”

Nyt yhteisöllisyys on Mäki-Lohiluoman mielestä pitkälti irtautunut paikasta. ”Virtuaalisuus on syrjäyttänyt alueellisuuden. Osallisuuden välineet ovat muuttuneet. Ollaanko kunnissa riittävän hyvin mukana tässä kehityksessä? Lapsen kasvu vaatii tuekseen yhteisöä, mutta yhteisön tunnistaminen taitaa tällä hetkellä olla haussa.”

Myös kansainvälinen kanssakäyminen ja maahanmuutto ovat merkinneet isoja muutoksia, Mäki-Lohiluoma sanoo. ”Maisema on paljon kansainvälisempi kuin pari vuosikymmentä sitten. Markkinat ja tiedon-

välitys ovat globalistuneet, monikulttuurisuus on todellisuutta. Suomalaisella koululuokalla jo joka toinen oppilas voi olla ulkomaalainen. Eri kulttuurit ja kielet kohtaavat joka päivä. Tämä asettaa aivan uudenlaisia haasteita koululle ja koko opetusjärjestelmälle.”

Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma haluaa nähdä lapsen keskiössä. ”On kuitenkin muistettava, että kun puhutaan lapsen oikeuksista, kunnalta ei voi vaatia kohtuuttomia. Hyvän lapsuuden perusedellytykset lähtevät hyvästä vanhemmuudesta. Sitä ei voi ulkoistaa päiväkodeille, kouluille tai nuorisotoimelle.”

Ratkaisut lasten aseman polttaviin kysymyksiin tulisi Mäki-Lohiluoman mukaan hakea jostakin aivan muualta kuin säädöksistä. ”Jos ajatellaan vaikkapa, että lapsella tulee olla oikeus harrastuksiin, ei niiden takaaminen voi olla yksin tai ensisijaisesti kunnan tehtävä. Kyllä vanhemmuuden tulisi luoda siihen edellytykset. Sitä perustehtävää, joka liittyy eläimen eväiden antamiseen lapselle, ei tulisi viipaloida. Vanhemmat eivät voi vetäytyä siitä vastuusta, joka heille luontaisesti kuuluu. Professionaaliset toimijat eivät ikinä voi korvata yhteisöllisyyden arvoa.” ●

en sopimuksessa lähdetään siitä, että lapsi saa olla lapsi. Hänen ei pitäisi joutua kohtaamaan liian isoja ja vaikeita asioita. Lasten hyväksikäyttö voi olla myös kaupallista. Heille pitäisi suoda kasvu- ja aikuisille kasvatusrauha”, Peltonen painottaa.

Peltonen silmäilee tyytyväisenä lapsiasiavaltuutetun toimiston tekemää *Asiaa aikuisille* -selvitystä, jossa lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. ”Lapsilla ei onneksi ole suuria ahdistuksen aiheita. Selvityksenkin perusteella he kokevat ruoan tärkeäksi. Jo pienille lapsille suunnataan elintarvikemainontaa. Tämä on huolestuttava asia, joka vaatii keskustelua.”

Peltonen, kuten haastatellut lapsetkin, kaippaa lapsille suunnattuja maksuttomia oleilumahdollisuuksia. Lapsella pitäisi olla oikeus olla muutakin kuin kuluttaja. ”Heille pitäisi suoda mahdollisuus kasvaa omaksi itsekseksi. Se on meidän kaikkien yhteinen tehtävä, jota ei saisi häiritä liialla tavaroiden tyrkyttämisellä”, hän summaa. ●

Johtaja
Anja Peltonen
Kuluttajavirasto

Tutkimustieto auttaisi eteenpäin

■ Vuodet 1989–2009 ovat olleet lasten oikeuksien kannalta pikemminkin huonoa kuin hyvää aikaa, sivaltaa Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian professori *Anja Riitta Lahikainen*. ”Ne säästöt, joita edellisen laman aikaan pidettiin välttämättöminä, vaiensivat keskustelun lasten edusta”, Lahikainen sanoo. ”Laman seurauksena lasten asema huononi. Nyt ollaan uudessa lamassa, mutta tässä välissä ei myönteistä käännettä ole tullut.”

Sosiaalipsykologian professori
Anja Riitta Lahikainen
Tampereen yliopisto

”Päivähoidon ja koulujen ryhmäkoot ovat kasvanut, huostaanotot ovat lisääntyneet ja lapsiperheiden köyhyys kasvanut. Miten tässä toteutuu lapsen edun ensisijaisuus?” Professori Lahikaisella ei tule mieleen suoranaisia lapsen oikeuksiin liittyviä parannuksia viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. ”Subjekttiivinen oikeus päivähoitoon ei suinkaan edistä kiistattomasti lasten tasa-arvoa. Se on ollut saavutus lähinnä asiaa ajaneille poliitikoille. Lapsen edun käsitettä käytetään usein väärin, ilman mandaattia. Niin eivät tee vain poliitikot, vaan myös esimerkiksi lastentarhanopettajat esiintyvät usein ikään kuin heillä olisi monopoli lapsen edun tulkintaan.”

Erityisenä epäkohtana Anja Riitta Lahikainen pitää sitä tapaa, jolla lasten päivähoidon järjestämistä on pyritty ohjaamaan. ”Ilman kestäviä perusteita on omaksuttu malli, joka suosii kunnallisia päiväkotiteja, joissa ryhmäkoot ovat usein järkyttäviä.” Hänen mukaansa parempi ratkaisu olisi toisenlainen. ”Lapsen kannalta onnellisinta olisi, että vanhemmilla olisi todellinen oikeus hoitaa lastaan kotona. Perhepäivähoito on käyttökelpoinen vaihtoehto. Kotihoidossa rakentuvat suhteet säilyvät koko eliniän.” Lahikainen ei ymmärrä, miksi uudistukset, jotka liittyvät vanhempainloman pidentämiseen ja isien mahdollisuuteen viettää aikaa pienen lapsensa kanssa, ovat edenneet hitaasti. ”Isän palauttaminen tiiviimmin lapsen arkeen olisi todella iso myönteinen asia.”

Lapsen oikeuksien sopimuksen erityisenä ansiona Anja Riitta Lahikainen pitää lisääntyneitä keskustelua lasten asemasta ja oikeuksista. ”Lasten näkyvyys yhteiskunnassa käytävän vuoropuhelun asialistalla on kieltämättä noussut uudelle tasolle.” Lapsiasiavaltuutetun viran perustamista hän pitää tärkeänä konkreettisena osoituksena siitä, että jokin on muuttunut. ”Myös lapsiasianeuvottelukunnan roolia pidän tärkeänä. Se on foorumi, josta toivottavasti saadaan tulevaisuudessa irti eniten enemmän. Lapsen asemaa ja oikeuksia voidaan edistää tehokkaimmin silloin, kun osataan hyödyntää myös sitä tietoa, jota alan tutkijoilla on annettavanaan.” ●

Lehtori
Sirkka Rousu
Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tilkkutäkki uuteen tarkasteluun

■ Toisin kuin Anja Riitta Lahikainen edellä, Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtori *Sirkka Rousu* nimeää juuri subjektiivisen päivähoito-oikeuden merkittäväksi lapsen oikeuksien alueella tapahtuneeksi saavutukseksi. Asian tärkeyttä Rousu perustelee sosiaalipolitiikan universaalisuuden periaatteella.

Jokseenkin siihen Rousun lista edistysaskeleista jääkin. ”Niin voimavarojen, suojelun kuin osallistumisenkin alueilla edistys on ollut kovin vaatimatonta. ”Resurssien osalta esimerkiksi oppilashuollossa, neuvolapalveluissa ja kotipalveluissa on Rousun mukaan taannuttu. ”Ja niin on tapahtunut siitä huolimatta, että olemme saaneet elää ainutlaatuisen hyvinvoinnin kasvun aikaa. Edes edellistä lamaa edeltäneelle lähtötasolle ei ole kyetty palaamaan.”

Suojelun tilasta kertoo Sirkka Rousun mukaan muun muassa se, että yhä useampi lapsi tai nuori on ajautunut lastenpsykiatrian asiakkaaksi. ”Eriarvoisuus on lisääntynyt ja tiettyjen ryhmien kohdalla

syventynyt.” Palvelujen tason kehityksestä hänellä ei ole kovin mairittelevaa käsitystä. ”Ainakaan lasten kokemukset palvelujen laadusta ja niiden saatavuudesta eivät ole kohentuneet.”

Suojeluun liittyviä ajankohtaisia haasteita ovat median, erityisesti internetin, kautta tapahtuva seksuaalinen hyväksikäyttö ja kiusaaminen, jotka Rousun mukaan ovat raaistumassa. ”Netissä on kovin helppo loukata ja vahingoittaa haavoittuvaa lasta. Suomalainen pahoinvointi näyttää saaneen uuden, ikävän kanavan.” Sirkka Rousu pitää tärkeänä, että väärinkäytöksistä ilmoitettaisiin poliisille nykyistä useammin.

Osallistumisen suhteen Sirkka Rousu on näkevinään hienoista edistystä viime vuosina. ”Se on kuitenkin hyvin kosmeettista. Suomi on tosiasiaa hyvin aikuisvaltainen maa, enkä ole havainnut, että täällä annettaisiin juuri arvoa lasten ja nuorten puheenvuoroille.” Rousu uskoo, että yhteiskunnalliset päätökset olisivat paljon nykyistä laadukkaampia, jos myös nuoret saisivat niissä äänensä kuuluville. ”Nuorisovaltuustot ja oppilasneuvostot olisivat hyviä osallistumisen väyliä. Kuulluksi tulemisen pitäisi kuitenkin olla mahdollista ja tervetullutta myös ilman muodollisia rakenteita.”

Sirkka Rousu passittaisi poliittiset päätöksentekijät koulunpenkille oivaltamaan, kuinka arvokas asia lapsivaikutusten arviointi voisi parhaimmillaan olla. ”Yksinkertaisilla kysymyksillä voitaisiin helposti hakea esille lasten ja nuorten näkökulma käsiteltävään asiaan. On hirvittävää haaskausta jättää se mahdollisuus käyttämättä.” Vaikea taloustilanne ei Rousun mukaan millään tavoin vähennä lasten näkemysten painoarvoa päätöksenteossa.

Nykyinen hyvinvointijärjestelmä näyttäytyy Sirkka Rousun silmissä valtaisana tilkkutäkinä, jossa suuret linjat ja pienet yksityiskohdat sekoittuvat pahemman kerran. ”Suomalainen hyvinvointivaltio on viisikymmentä vuotta vanha. Nyt olisi hyvä hetki ennakkoluulottomalle kokonaistarkastelulle sekä valtion että kuntien tasolla. Myös lasten kannalta olennaiset asiat voidaan järjestää kestäväällä tavalla vain tällaisen prosessin kautta.” ●

Lasten suojeleminen on tahdon asia

Pääsihteeri
Hanna Markkula-Kivisilta
Pelastakaa Lapset ry

■ Pelastakaa Lapset ry:n pääsihteeri *Hanna Markkula-Kivisilta* pitää uutta lastensuojelulakia merkittävimpänä lasten oikeuksia edistäneenä seikkana. ”Laki on modernisoinut lasten asemaa ja parantanut heidän osallisuuttaan. Lapsi nähdään nyt asiakkaana; hänen asioitaan hoitaa oma sosiaalityöntekijä, ja ne on hoidettava tietyssä ajassa”, Markkula-Kivisilta kiteyttää.

Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia tekemään lapsia koskevat hyvinvointisuunnitelmat. ”Lasten suojeleminen ei ole vain sosiaalisektorin työtä”, Markkula-Kivisilta muistuttaa. ”Kaksikymmentä vuotta sitten lasten etuja ei juuri pidetty esillä. Nyt heistä kannetaan yhteistä vastuuta, ainakin lain tasolla.” Viime vuosien parannuksina Markkula-Kivisilta näkee myös lapsiasiavaltuutetun toimiston perustamisen sekä sijaisperheiden systemaattisen valmentamisen, minkä ansiosta lapsen erityistarpeet huomioidaan aiempaa paremmin.

Markkula-Kivisillan mukaan lastensuojelulaki toteutuu kuitenkin hyvin epätasaisesti. Lapset ovat eriarvoisessa asemassa palvelujen saatavuuden suhteen, ja he joutuvat usein odottamaan apua kohtuuttoman pitkään tukityön laahatessa perässä. ”Riippuu lapsen asuinpaikasta, miten nopeasti ja minkälaista apua hän saa. Ehkäisevään ja varhaiseen puuttumiseen ei jää tarpeeksi resursseja, mikä on paitsi epäinhimillistä, taloudelliseltakin kannalta ajateltuna järjetöntä”, Markkula-Kivisilta toteaa. Eduskunnan kunnille myöntämiä varoja ei ole korvamerkitty lastensuojeluun, eikä määrärahoja aina ole käytetty oikeaan kohteeseen. Markkula-Kivisilta peräänkuuluttaa sopivaa seurantajärjestelmää. ”Lainsäätäjä voi vaikuttaa tiettyyn rajaan asti, loppu on tahdosta kiinni”, hän sanoo.

Markkula-Kivisilta painottaa lapsen mielipiteiden kuuntelemista: ”Lapsen osallisuudella pitää olla vaikutusta – hänhän on oman elämänsä asiantuntija. Hänen pitää saada osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ikänsä ja kykyjensä mukaan.” ●

”Kunnilta puuttuu voimavaroja ja osaamista”

Sosiaaliamies Eija Hiekka toivoo lisää resursseja erityisesti ehkäisevään lastensuojelutyöhön.

■ Sosiaaliamies *Eija Hiekka* seuraa työssään keski-suomalaisen kuntien sosiaalitoimen tilannetta myös lasten kannalta. Hän on huolissaan kuntien heikentyneistä mahdollisuuksista hoitaa lakisääteisiä tehtäviään. ”Monissa Keski-Suomen kunnissa on sairaita koulutiloja, ja kunnilla on vaikeuksia jo opetuksen järjestämisessä, psykologisista ja psykiatrisista palveluista puhumattakaan. Ongelmat kaatuvat sosiaalihuollon syyliin, mikä valitettavasti näkyy huostaanottojen ja lastensuojelutarpeen kasvuna”, Hiekka harmittelee.

Talousvaikeuksien kanssa painiskelevilla kunnilla ei ole välttämättä resursseja huolehtia riittävästi lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksista, jolloin vastuu niiden järjestämisestä vierähtää helposti vapaaehtoistyötä tekeville järjestöille. Hiekka suree sitä, etteivät kaikki suomalaiset lapset ja nuoret ole yhdenvertaisessa asemassa: ”Harrastukset antavat monenlaisia valmiuksia elämään.”

Resurssit eivät yksinkertaisesti riitä

Monissa kunnissa sosiaalasioita hoitaa epäpätevä henkilöstö, mikä aiheuttaa monenlaisia pulmia: toisaalta se hidastaa asioiden käsittelyä, toisaalta saattaa aiheuttaa epävarmuutta, kenen puoleen esimerkiksi lastensuojelutapauksissa pitäisi kääntyä. Työntekijöiden vaihtuvuus syö työn jatkuvuutta ja on raskasta asiakkaan kannalta, jos oma sosiaalityöntekijä vaihtuu monta kertaa vuodessa. Jos omassa kunnassa ei ole sosiaalityöntekijää, kynnys hakea apua naapurikunnasta voi olla korkea. ”Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut viime vuonna hurjasti”, Hiekka toteaa. ”Esimerkiksi

lastensuojeluprosessit ovat pitkiä, eikä läheskään kaikkia tapauksia saada käsiteltyä lain edellyttämien, ilmoitusta seuraavien kolmen kuukauden aikana.”

Hiekkan mukaan valtion pitäisi ojentaa auttava käntensä kunnille. ”Olen huolissani, miten asiakkaat selviävät. Kuntien rahoitusta ei ole lisätty samaan tahtiin kuin niille säilytettyjä tehtäviä, jotka pitäisi hoitaa entistä paremmin, nopeammin ja tehokkaammin. Jos kuntia ei auteta nykyisessä tilanteessa, se valitettavasti varmasti kostaatuu jatkossa.” Kyse ei ole ainoastaan resursseista, vaan välillä pätevää henkilöstöä on myös vaikea löytää.

Ei niin huonoa, ettei jotain hyvääkin

Alueellisia eroja kuntien välillä on paljon, eivätkä menestystarinat ole aina riippuvaisia kunnan koosta. Toimintakulttuurit saattavat vaihdella paljon, ja ruohonjuuritason toiminta voi olla hyvinkin vireää. ”Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa on järjestetty sosiaalialan työntekijöille koulutusta, jossa heillä on ollut mahdollisuus saada uusinta tietoa ja vaihtaa keskenään hyviä käytäntöjä. Moni on kiitellyt mahdollisuutta päästä koulutukseen lähellä omaa kotipaikkakuntaa”, Hiekka kertoo. ”Toiki internetkin ohjaa kaiken tiedon ja kokemusten lähteille, mutta arkisessa aherruksessa kehittämistyöhön voi olla vaikea irrottaa aikaa.” ●

Sosiaaliamiehet toteuttavat sosiaalipalveluja ja -etuksia koskevaa yleistä tiedottamista ja neuvontaa kunnissa sekä avustavat asiakasta, jos palvelu on antanut aiheutta tyytymättömyyteen. Lapsiasiavaltuutettu selvitti vuonna 2008 lapsinäkökulmaa ja lapsen oikeuksia sosiaaliamiesten raporteissa.

Lapset kokevat väkivaltaa enemmän kuin aikuiset

Lapsiin kohdistuva väkivalta uhkaa lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa.

Poliisiammattikorkeakoulu selvitti lasten ja nuorten turvallisuuden tilaa kysymällä asiasta heiltä itseltään. Niin sanottua lapsiuhrituskimusta tarvitaan säännönmukaisesti.

Viranomaistilastot kertovat lapsiin kohdistuvasta väkivallasta vain pienen osan. Pitkällä aikavälillä lapsiin kohdistuva lievä väkivalta näyttää vähentyneen.

■ Tutkija *Noora Ellonen* on selvittänyt Poliisiammattikorkeakoulussa lasten ja nuorten kokemuksia väkivallan uhreina. Selvitys on toteutettu osana sisäasiainministeriön rahoittamaa tutkimushanketta, jonka puitteissa kartoitetaan lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa Suomessa. Hankkeella on yhteys myös hallituksen asettamaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaan.

”Tiedot lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja siihen liittyvistä kehitystrendeistä ovat olleet hyvin puutteellisia”, Noora Ellonen sanoo. ”Luotettava kokonaiskuva edellyttää viranomais-tietojen tueksi säännöllistä kyselytutkimusta, jossa lähteenä on lasten ja nuorten oma näkökulma. Seurantamenetelmien kehittämistä tarvitaan myös kansainvälisesti.”

Lapset kokevat Ellosen tutkimuksen mukaan väkivaltaa enemmän kuin aikuiset. Väkivalta tapahtuu tavallisimmin kotona tai koulussa. Väkivallantekijä löytyy lähes poikkeuksetta niin ikään lapsen lähipiiristä. Oma sisar tai veli oli tekijänä noin joka viidennessä tapauksessa. Perheen aikuiset olivat tekijöinä noin joka kymmenennessä tapauksessa.

”Kuritusväkivallassa tapahtunut kehitys antaa aihetta sekä iloon että murheeseen”, Noora Ellonen toteaa. ”Se, että kuritusväkivalta on vähentynyt 20 vuodessa puoleen, on osin seurausta sen kriminalisoinnista, mutta kertoo hyvää myös valistuksen voimasta. On kuitenkin sietämätöntä, että joka kolmas 9-luokkalainen ja joka viides 6-luokkalainen edelleen ilmoittaa kokeneensa ruumiillista kurittamista.” Naapurit, sukulaiset ja tuttavat katsovat Ellosen mukaan perheen si-

säistä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa liian usein läpi sormien. ”Erityisesti äidin kuritus saatetaan katsoa ymmärrettäväksi oireeksi väsymyksestä ja rasituksesta. Näin ei tulisi olla.”

Myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää kehitystä Noora Ellonen luonnehtii varovaisen myönteiseksi. ”Seksuaalikoekemusten luonne on lieventynyt, sillä painopiste on niissä siirtynyt suoranaisesta kontaktista ehdotuksiin”, hän sanoo. ”Seksuaalinen hyväksikäyttö on tyttöjen osalta suunnilleen yhtä yleistä kuin 20 vuotta sitten, mutta myös hyväksikäytön vakavuus on lieventynyt. Selvästi tyttöjä vanhempien tekijöiden teot, inestiset suhteet sekä seksiin liittyvä pakottaminen ja väkivalta ovat kaikki vähentyneet.” Poikien hyväksikäyttökokemusten määrä on vähentynyt hieman.

Internetin rooli lasten ja nuorten arjessa on kasvanut, ja siihen liittyy uusia riskitekijöitä, joita toistaiseksi tunnetaan heikosti. ”Verkkomaailma muuttuu sellaisella vauhdilla, että sitä on lähes mahdotonta tuntea saati hallita. Tässä kehityksessä on vaikeaa pysyä perässä”, Ellonen sanoo. ”Mielikuva netissä väijyvistä pedofiileistä on saanut kohtuuttomat mittasuhteet. Ilmiö on

”Verkkomaailma muuttuu sellaisella vauhdilla, että sitä on lähes mahdotonta tuntea saati hallita. Tässä kehityksessä on vaikeaa pysyä perässä.”

”Se, että kuritusväkivalta on vähentynyt 20 vuodessa puoleen, on osin seurausta sen kriminalisoinnista, mutta kertoo hyvää myös valistuksen voimasta”, Poliisiammattikorkeakoulun tutkija Noora Ellonen sanoo.

toki todellinen, mutta tutkimusaineistossani kokemuksia, jotka liittyivät seksiin suostutteluun, seksiin pakottamiseen, tai palkkion antamiseen seksistä internetissä, oli kuitenkin suhteellisen vähän.” Sen sijaan verkossa tapahtuvaa ikätovereiden keskinäistä kiusaamista ja nöyryyttämistä Ellonen pitää merkittävänä kasvavana ongelmana, johon aikuisten tulisi puuttua huomattavasti nykyistä ponnekkaammin.

Tutkimuksen perusteella voidaan Noora Ellonen mukaan osoittaa eräitä tekijöitä, jotka kasvattavat väkivallan riskiä. Yksilötasolla kyse on ennen kaikkea riskialttiista elämäntyylistä, johon kuuluvat vapaa-ajanvietto vanhempien valvonnan ulottumattomissa, epämääräinen oleskelu kaveerien kanssa julkisissa tiloissa, päihteiden käyttö ja mahdollisesti myös rikosten tekeminen. ”Myös

”Sosioekonomiseen taustaan liittyvät erot eivät ole kovin merkittäviä. Sen sijaan vanhempien riitely, runsas alkoholin käyttö ja sosiaalisen kontrollin puute lisäävät väkivallan todennäköisyyttä.”

perhetasolla on tunnistettavissa tiettyjä seikkoja, jotka korreloivat väkivallan kokemusten kanssa”, Ellonen kertoo. ”Sosioekonomiseen taustaan liittyvät erot eivät ole yhtä merkitseviä väkivallan ennustajia kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Sen sijaan vanhempien riitely, runsas alkoholin käyttö ja sosiaalisen kontrollin puute lisäävät väkivallan todennäköisyyttä.” Perhemuodolla, vanhempien koulutuksella tai työttömyydellä ei ollut selvää yhteyttä väkivaltakokemuksiin.

Noora Ellonen toivoo, että aikuiset muuttaisivat asenteensa lasten ja nuorten keskinäiseen väkivaltaan. ”On järkyttävää, että väkivallan kokemukset ovat osa monen tytön ja pojan jokapäiväistä elämää”, hän sanoo. ”Kun siihen ei puututa, lapset ja nuoret tulkitsevat, että väkivalta on aikuisten silmissä oikeutettua, että se on hyväksyttävä tapa purkaa turhautumista ja ratkaista ongelmia. Sekä fyysisen että henkisen väkivallan tulisi kuitenkin olla ehdottomasti kiellettyjä myös todellisuudessa, ja niihin olisi aina puututtava. Kyse on siitä,

”Kyse on siitä, millaisia arvoja ja käyttäytymismalleja siirrämme tuleville sukupolville.”

millaisia arvoja ja käyttäytymismalleja siirrämme tuleville sukupolville.” Myös lapsen kynnystä kertoa väkivaltakokemuksistaan omille vanhemmille tai esimerkiksi opettajalle, terveydenhoitajalle tai koulukuraattorille alentaisi luottamus siihen, että jokainen viesti otetaan vakavasti.

Kansainvälistä vertailutietoa lasten ja nuorten kokemasta väkivallasta ei Noora Ellosen mukaan juuri ole. Aiheeseen liittyviä tutkimushankkeita on parhaillaan käynnissä Tanskassa ja Norjassa. Tavoitteena on, että jatkossa tietoja voitaisiin vertailla ainakin pohjoismaisella tasolla. ●

Lisää aiheesta:

Ellonen N, Kääriäinen J, Kivivuori J: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80, Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64, 2007.

Suomalaisnuoret ovat huolissaan lapsiin kohdistuvasta väkivallasta

Suomalaisnuorten mielestä lasten oikeudet on turvattu Suomessa hyvin. Isoimpana ongelmana nuoret pitävät lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Tämä käy ilmi vuonna 2008 tehdystä Eurobarometrasta, jolla selvitettiin 15–18-vuotiaiden eurooppalaisnuorten käsityksiä lasten oikeuksista.

*The Rights of the Child.
Flash Eurobarometer 235.
Julkaistu Euroopan unionin
portaalissa www.europa.eu.*

■ Nuoria pyydettiin nimeämään, mitkä lapsiin liittyvistä ongelmista tulisi ratkaista heidän kotimaassaan ensimmäisenä. Enemmistö eurooppalaisnuorista katsoi, että lapsiin kohdistuva väkivalta on merkittävin ongelma. Väkivalta oli suurin ongelma Tanskassa: 56 prosenttia nosti ongelman kahden kii-reellisimmän joukkoon. Myös suomalaisnuorista 51 prosenttia nosti asian kahden tärkeimmän joukkoon. Pikaista ratkaisua toivottiin erityisesti myös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja huumeidenkäytön poistamiseksi.

Eurooppalaisnuorista 74 prosenttia kokee, että lasten oikeudet on turvattu heidän kotimaassaan hyvin tai melko hyvin. Joka viides on sitä mieltä, että oikeuksien turvaamisessa on puutteita. Suomalaisnuorista 94 prosenttia uskoo, että lasten oikeudet on turvattu Suomessa hyvin tai melko hyvin.

Eurobarometrin mukaan 67 prosenttia eurooppalaisnuorista tiesi, että heillä on joitain erityisoikeuksia aikuisiin nähden. Kyse-lyssä nuoria pyydettiin arvioimaan, mitä ongelmia alle 18-vuo-tiaat saattavat kohdata, jos he tarvitsevat apua oikeuksiensa puolustamisessa. Suurimpana ongelmana pidettiin sitä, etteivät nuoret tiedä, mistä hakea neuvoa. Toiseksi suurimpana ongelmana pidettiin sitä, etteivät nuoret ole tietoisia oikeuksistaan. Suomalaisnuorten mielestä vastaavia ongelmia oikeuksien puo-lustamisessa ei juurikaan ole, ja näin ollen myös tarvetta avun hakemiseen oli vähemmän kuin useimmissa muissa EU-maissa.

Nuorilta kysyttiin myös, millä politiikan aloilla lapsien mie-lipide tulisi erityisesti ottaa huomioon. Koulutuspolitiikka sai eniten kannatusta (75 prosenttia). Myös turvallisuus, terveys ja vapaa-aika nähtiin tärkeinä. ●

Sosiaalisesti turvallinen kouluympäristö ehkäisee konflikteja

Lasten turvallisuuden tunne syntyy erilaisista asioista kuin aikuisten.

Artikkelissa lapsiasiavaltuutetun toimiston ylitarkastaja Elina Nivala arvioi Jokelan koulusurmien tutkintalautakunnan 26.2.2009 antamaa raporttia.

■ Tutkintalautakunnan esittämät toimenpiteet voi jaotella eri ryhmiin sen mukaan, missä vaiheessa surmat – tai niiden aiheuttamat vahingot – pyritään ehkäisemään. Ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä pyritään vahvistamaan lasten ja nuorten hyvinvointia sekä tunnistamaan pahoinvoinnin merkkejä ja tarjoamaan tukea varhain, jotta kukaan ei päätyisi koulusurmien kaltaiseen epätoivoiseen tekoon. Estävillä toimenpiteillä puolestaan pyritään tunnistamaan koulusurmia mahdollisesti suunnittelevat nuoret ja estämään heidän suunnitelmiansa toteutuminen. Vahinkoja minimoivilla toimenpiteillä sen sijaan ei pyritä itse surmatekojen ehkäisemiseen, vaan toimimaan tehokkaasti uhkatilanteissa ja selviytymään kriiseistä mahdollisimman pienillä uhrluvuilla.

Kaikkien näiden vaiheiden toimenpiteitä pitää kehittää, mutta ensisijaiseksi tavoitteeksi yhteiskunnassa tulee ottaa lasten ja nuorten pahoinvoinnin ehkäiseminen. Tällöin on ymmärrettävä koulusurmien taustalla vaikuttavia tekijöitä, surmaajien mahdollisia motiiveja tai heitä tekoihin ajaneita elämäntilanteita.

Jokelan koulusurmien tutkintalautakunnan raportin mukaan surmien tekijä oli syrjäytynyt erityislaatuksella tavalla. Hän ei ollut pudonnut koulutuksen ulkopuolelle, mitä on totuttu pitämään nuorten keskeisenä syrjäytymisriskinä. Hän ei ollut myöskään sosioekonomisesti huono-osaisesta tai rikkinäisestä kodista, eikä hänen vanhemmillaan tiettävästi ollut erityisiä alkoholi- tai mielenterveysongelmia. Sen sijaan hän oli yksinäinen ja

kiusattu eli syrjäytynyt oman paikkakuntansa ja koulunsa nuorten sosiaalisista verkostoista. Lisäksi hänellä oli mielenterveysongelmia, jotka saattoivat osin vahvistaa sosiaalista syrjäytymistä, sillä sosiaaliset tilanteet aiheuttivat hänelle ahdistusta. Kasvokkaisen vuorovaikutuksen sijaan hän muodosti ihmissuhteita ja haki hyväksyntää ajatuksilleen ja itselleen internetin keskusteluyhteisöistä.

Tämä Jokelan koulusurmien tekijän tilanne ei ole ainutlaatuinen, vaan koulusurmaajien taustoissa sosiaalinen eristyneisyys ja kiusaaminen näyttävät toistuvan. Helsingissä kouluturvallisuusseminaarissa 29.1.2009 luennoineet, amerikkalaisia koulusurmia tutkineet FBI:n agentti Mary Ellen O'Toole ja psykiatrian professori Stuart W. Twemlow toivat vahvasti esiin sosiaalisen ympäristön merkityksen sekä koulusurmien ennaltaehkäisemisessä että niiden estämisessä eli surma-aikeita hautovien nuorten tunnistamisessa. Keskeistä on kouluyhteisön kehittäminen psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallisesti toimintaympäristöksi, jossa ollaan herkkiä havaitsemaan lasten ja nuorten pahoinvoinnin merkit, myös merkit koulusurmasuunnitelmista.

Professori Twemlow'n mukaan turvallisen kouluympäristön luomisen pitää lähteä nimenomaan lasten näkökulmasta. Olennaista on lasten osallistuminen ympäristön suunnitteluun, sillä lasten turvallisuuden tunne syntyy erilaisista asioista kuin aikuisten. Koulun fyysisen turvallisuuden lisäksi on kiinnitettävä huomiota turvallisuuden tunteen psyykkisiin ja sosiaalisiin edellytyksiin.

Kiusaaminen on vahva emotionaalista turvallisuutta murentava tekijä, kun taas hyvin toimiva sosiaalinen järjestys vahvistaa turvallisuuden tunnetta. Kunnioittava ja avoin vuorovaikutus, mahdollisuus itsensä ilmaisemiseen ja yksilöllisten näkemysten kuunteleminen ovat turvallisen koulun rakennusaineita. Sen sijaan yksilökeskeinen ja kilpailullinen toimintakulttuuri sekä oppilaiden itseilmaisun tukahduttaminen vahvistavat koulun turvattomuutta.

Ratkaisuna koulukiusaamiseen ei siis ole vain ongelmayksilöiden tunnistaminen ja saattaminen hoitoon, vaan koko kouluyhteisön toimintakulttuurin kehittäminen. Kiusaaminen tulee ymmärtää toimintana, joka ei ole sattumanvaraista, vaan jolla on selviä sosiaalisia funktioita lasten ja nuorten ryhmissä. Siten kiusaamisen ehkäisemisen tulee olla osa laajempaa koulun sosiaalisiin rakenteisiin vaikuttavaa toimintaa.

Turvallisempaa kouluyhteisöä rakennetaan edistämällä oppilaiden keskinäistä ja oppilaiden ja opettajien välistä vuorovaikutusta ja luomalla yhteenkuuluvuuden tunnetta luokissa ja koko koulun tasolla. Yhteisöllisyyttä edistäviä konkreettisia käytänteitä ovat esimerkiksi oppilaskunta-, vertaissovittelu- ja tukioppilastoiminta, luokkien ryhmäyttäminen ja koulun yhteiset tapahtumat. Todellinen yhteisöllisyys toteutuu kuitenkin nimenomaan koulun toimintakulttuurissa, ei yksittäisissä toimintamuodoissa tai toimenpiteissä. ●

Lasten oikeus
osallistua,
vaikuttaa ja
tulla kuulluksi

Lapsiasiavaltuutettu
seuraa lasten
oikeuksien
toteutumista
Suomessa.

*”Ei kannattaisi
päättää lasten asioita
ilman lapsia, ettei tehdä
huonoja juttuja!”*

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan ”*Lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on taattava oikeus vapaasti ilmaista ne kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa tai hallinnollisissa toimissa.*”

Lapsiasiavaltuutettu esittää tässä artikkelissa arvionsa näiden oikeuksien toteutumisesta. Suomessa lapsen oikeus osallistumiseen ja vaikuttamiseen on otettu hyvin huomioon lainsäädännössä. Käytännössä lasten osallistumisen esteenä ovat aikuisten asenteet ja toimintakulttuurin puutteet.

Miten toteutuu osallistumisen oikeus?

■ Eniten tekemistä on alakouluikäisten osallistumisen mahdollisuuksissa sekä koulussa että kunnan päätöksenteossa. Nuorten vaikuttamisen teemoja pitäisi laajentaa nuorisotyön ulkopuolelle. Koulussa rehtorin ja kunnassa kunnanjohtajan esimerkki on ratkaiseva.

■ Palveluiden kehittämisessä lasten mielipiteitä hyödynnetään vielä vain harvoin. Kouluissa tilanne vaihtelee koulu- ja paikkakuntaakohtaisesti paljon. Suuremmissa kaupungeissa osallistumisen mahdollisuuksia on useammin kuin pienissä kunnissa. Suomesta löytyy myös kuntia, joissa lasten ja nuorten vaikutuskanavia ei ole vielä lankaan perustettu.

Lait ovat pääosin kunnossa

Suomessa lainsäädäntö ei aseta estettä lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen toteutumiseksi. Lasten osallistumisen oikeudesta on säädetty perustuslakia myöten. Sananvapauden antama oikeus mielipiteen ilmaisemiseen koskee myös lapsia.

Nuorisolain ja lastensuojelulain säädökset tukevat lasten ja nuorten yleistä vaikuttamista palveluiden kehittämiseen etenkin kunnissa. Lastensuojelulain mukaan kasvatusta tukevia palveluita järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Nuorisolain velvoitteet ovat konkreettisemmat ja sen perusteella jokaisella kunnalla tulee olla lasten ja nuorten vaikuttamis- ja osallis-

tumisjärjestelmä (nuorisovaltuusto, aloitekanava, nuorisotiedotus). Kuntalaki tai hallintolaki eivät rajaa täysi-ikäisiin kunnan velvoitetta tiedottaa palveluista.

Vuoden 2007 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki vahvisti lapsen mahdollisuutta osallistua itseään koskeviin ratkaisuihin. Lapsen asioista vastaavan työntekijän tulee määräajoin kuulla lasta. Kaikenikäisten lasten omat mielipiteet lastensuojelun toteutuksesta tulee selvittää. 12-vuotiaalla on oikeus tulla kuulluksi myös tuomioistuimessa.

Lukiossa ja ammattikoulussa tulee lain mukaan olla oppilaskunta, mutta laki perusopetuksesta mahdollistaa oppilaiden mielipiteiden selvittämisen myös muilla tavoilla. Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet korostavat nekin oppilaan oikeutta osallistua ja vaikuttaa sekä koulussa että paikallisyhteisössä eli kotikunnassa.

Vanhempia velvoittaa lapsen mielipiteiden selvittämiseen laki lapsen huollosta ja tapaamisioikeudesta. Sen mukaan huoltajan on keskusteltava lapsen kanssa ennen kuin hän tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa. Lapsen ikä ja kehitystaso sekä asian laatu tulee ottaa keskustelussa huomioon.

Lakienkin kautta osallistumismahdollisuuksia voidaan vielä vahvistaa. Päivähoitolaista säännökset lasten oikeudesta osallistua ja vaikuttaa vielä puuttuvat. Perusopetuksen osalta olisi selkeämpää velvoittaa oppilaskunnan perustamiseen. Etenkin

alakouluissa oppilaiden vaikutusmahdollisuudet ovat vielä puutteellisia. Lastensuojelulaissa säädöstä lasten ja nuorten mielipiteiden huomioimisesta palveluita kehitettäessä tulisi konkretisoida ja sitoa se yhteen nuorisolain kanssa.

Missä lasten pitäisi voida osallistua?

Lasten osallistumista ja vaikuttamista voidaan arvioida viidellä eri tasolla. Ensinnäkin kyse on yksittäisen lapsen ja aikuisen kohtaamisesta ja sen laadusta esimerkiksi kotona, kasvatustilanteissa, koulussa, harrastuksissa, terveydenhuollossa tai lastensuojelussa. Toiseksi osallistumisesta kertoo se, kuinka lasten ja nuorten kokemuksia on kartoitettu ja niitä otettu huomioon esimerkiksi palvelun tai koulun arjen kehittämiseksi. Etenkin pienten lasten osalta on usein kyse samalla myös vanhempien mahdollisuuksista vaikuttaa ja viestittää eteenpäin lapsen kokemuksia.

Kolmanneksi lasten ja nuorten huomioimisesta väestöosana ja ryhmänä kertovat kunnan lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet, kuten oppilaskunnat, nuorisovaltuustot ja lasten parlamentit. Neljänneksi lasten oikeutta tulla kuulluksi voidaan arvioida myös oikeusistuinten toiminnassa. Viidenneksi lasten osallistumiseen ja kuulluksi tulemiseen vaikuttavat heidän omien asioidensa ja mielipiteidensä näkyminen tiedotusvälineissä.

Kaikilta viideltä lapsen osallistumisen ulottuvuudelta arviointitietoa ei ole saatavissa. Seuraavassa lasten ja nuorten osallistumista arvioidaan kodin, vapaa-ajan, koulun ja kotikunnan ympäristöissä. Oikeuslaitosta koskevaa tutkimustietoa ei ollut saatavilla. Lasten äänen kuulumisesta mediassa ei myöskään ole arviointia olemassa.

”Lapset voisivat päättää asioista ja järjestää mukavia tapahtumia.

Meidän koulussa lasten päättäminen on jo aika hyvässä mallissa.”

Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa on kuitenkin alkamassa tutkimushanke, jossa arvioidaan nuorten mediaosallistumista kansainvälisesti.

Parhaiten tietoa on siitä, miten kunnat ovat perustaneet nuorisolain mukaisia vaikuttamisen ja osallistumisen kanavia. Kouluista on myös kerätty tietoa oppilaskuntatoiminnasta. Lapsiasiavaltuutetun oma kysely lapsille antoi puolestaan laadullista tietoa vaikuttamismahdollisuuksista perheessä, koulussa ja vapaa-aikana. Kaiken kaikkiaan rakenteista on tietoa enemmän kuin osallistumisen käytännöistä ja lasten kokemuksista.

”Haluaisin olla mukana päättämässä, mitä harrastuspaikkoja rakennetaan tänne.”

Yleisesti voi sanoa, että esteitä lasten osallistumiselle asettavat kaikilla eri foorumeilla lasten mielipiteiden arvoa vähättelevät aikuisten asenteet, aikuisten puuttuvat vuorovaikutustaidot, osallistumista tukevien toimintamuotojen puuttuminen palveluista sekä osassa kuntia lasten mielipiteitä päätöksentekijöille välittävien rakenteiden puuttuminen.

Osallistuminen kotona

Lapsiasiavaltuutetun teettämä *Asiaa aikuisille!* -kysely kertoi, että arjen eri ympäristöistä lapset olivat tyytyväisimpiä perheeseensä. Kotona lasten ja nuorten toiveet ja mielipiteet tulivat kyselyn mukaan parhaiten huomioitua verrattuna muihin arkiympäristöihin, kouluun ja vapaa-aikaan. Reilu kolmannes koki kyselyssä kaikkien asioiden kotoaan olevan hyvin.

Noin 54 prosenttia kyselyyn vastanneista lapsista kertoi saavansa vaikuttaa kotona riittävästi tai ei osannut nimetä asioita, joihin haluaisi vaikuttaa nykyistä enemmän. Asiat, joihin haluttaisiin vaikuttaa enemmän, liittyivät kodin sääntöihin ja kotitöihin,

perheen yhdessäolon lisäämiseen, ruokaan, riitelyn vähentämiseen sekä yhteisiin matkoihin ja perheen rahankäyttöön. Sisarusten tasapuolinen kohtelu herätti myös mielipiteitä kyselyssä.

”Ei mihinkään, kun isä ja äiti kysyvät meiltä mielipiteitä. Mutta isä ja äiti tekevät loppupäätöksen.”

Kyselyiden ohella lapsiasiavaltuutettu saa tietoa kansalaisyhteydenottojen ja tutkimuksen kautta. Niiden perusteella on ilmennyt, että osalla lapsia on perheessään ongelmia, joiden olisi tarpeen tulla nopeammin perheen ulkopuolisten aikuisten tietoon. Aikuiset eivät välttämättä pysähdy kuuntelemaan silloin, kun lapsi yrittää kertoa perheensä tilanteesta. Parantamisen varaa on esimerkiksi siinä, miten vakavasti lähiyhteisön aikuiset ottavat lasten ilmaisemat huolet vanhempien alkoholikäytöstä, väkivallasta tai laiminlyönneistä.

”Siihen että äiti ja isä eivät riitelisi, mutta olen huomannut että sitä minun on ihan turha yrittää.”

Vanhempien erotilanteissa syntyy ajoittain tunnepitoisia kiistoja, joissa lapsen etu ja heidän näkemyksensä jäävät sivuun. Lapsiperheiden erotilanteissa tulisi myös lainsäädäntöä muuttaa niin, että lapsen ääni kuuluisi paremmin. Tätä edistäisi lakisääteinen sovittelu ja neuvottelu lapsen edun huomioimisesta erotilanteessa niin, että mukana on lapsen kehitykseen perehtynyt asiantuntija.

Maahanmuuttajaperheissä kotikasvatuksen periaatteet säilyttävät pitkään lähtömaan perinteitä. Kotouttamispalveluihin tulisi lisätä lapsen oikeuksia ja kasvatusta koskevaa sisältöä. Esimerkiksi lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta on kielletty vasta noin 20 maassa. Näiden maiden ulkopuolelta Suomeen tulee runsaasti maahanmuuttajia. Lapsiuhri-

tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisissa perheissä esiintyy enemmän lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa kuin väestössä keskimäärin.

Osallistuminen koulussa

Osallistumisen rakenteita ja teemoja koulussa selvitettiin Opetushallituksen ja Stakesin yhteisessä kyselyssä koulun rehtoreille vuonna 2007 (Rimpelä, M ym.: *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa*). Sen mukaan alakouluissa on vielä huomattavan paljon tekemistä lasten osallistumismahdollisuuksien lisäämisessä.

Yläkouluista 80 prosenttia ja alakouluista vain 56 prosenttia oli kirjannut koulun omaan opetussuunnitelmaan oppilaiden osallistumismahdollisuuksien tukemisen. Yläkouluista 93 prosentissa ja alakouluista 27 prosentissa oli säännöllisesti toimiva oppilaskunta.

”Olisi kiva saada joskus luottamustehtäviä.”

Osallistumisen teemat keskittyivät koulun juhlien ja retkien järjestämiseen, joihin oppilaat olivat osallistuneet 90 prosentissa peruskouluista. Tilojen ja pihan suunnittelussa, järjestyssääntöjen laadinnassa ja ruokailuissa lapsia osallistaneita kouluja oli vähemmän. Vain 30 prosenttia kouluista kertoi lasten osallistuneen ruokailuun liittyviin ratkaisuihin.

Rehtorien käsitykset oppilaiden osallistumisesta näyttävät olevan optimistisempia kuin oppilaiden. Rehtoreille saattaa usein riittää, että on annettu mahdollisuus vaikuttaa, vaikka oikeutta olisi käyttänyt vain vähäinenkin osa oppilaista. WHO:n teettämän koululaiskyselyn mukaan vain 20–40 prosenttia oppilaista arvioi olleensa mukana koulun sääntöjen tekemisessä. Epätietoisia oli kouluasteesta riippuen 40–50 prosenttia. Opetushallituksen kyselyssä rehtorin antaman tiedon mukaan peräti 65 prosentissa kouluissa oppilaat olisivat osallistuneet sääntöjen tekemiseen.

Lapsiasiavaltuutetun kahdessa kyselyssä lapset ovat toivoneet parempia mahdollisuuksia vaikut-

taa koulun ruokailuun ja sen järjestelyihin, koulun tilojen sisustukseen ja hankintoihin, välitunteihin, pihan viihtyisyyteen ja koulun sääntöihin. Etenkin taito- ja taideaineissa lapset halusivat vaikuttaa enemmän myös oppituntien sisältöön ja tehtäviin.

”Haluaisin vaikuttaa siihen, mitä tehdään käsityötunnilla, koska opettaja aina päättää, mitä tehdään.”

Koulussa ratkaisevaa on oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia tukeva toimintakulttuuri, joka vaihteli *Asiaa aikuisille!* -kyselyn mukaan paljon koulu- ja paikkakuntaakohtaisesti. Osa lapsista

kertoi hyvistä kokemuksista ja kiitteli koulun käytäntöjä. Osa puolestaan koki vaikuttamismahdollisuudet hyvin vähäisiksi ja koki aikuisten ”jyräävän” oppilaiden ideat.

Käytäntöihin näyttivät vaikuttavan ennen kaikkea päätökset oppilaskuntien perustamisesta, niille myönnettyt määrärahat sekä koulun johtajuuskäytännöt ja yleinen toimintakulttuuri. Koulun rehtorin rooli esimerkin antajana ja käytäntöjen luojana on keskeinen.

”Oppilaille valitetaan, että he eivät käy välitunnilla ulkona, mutta siellä ei ole mitään tekemistä niin miksi sinne kukaan haluaisi mennä?”

Sosiaaliset suhteet kannattelevat lapsen kasvua

■ Lapsiasiavaltuutetun kyselyssä ala- ja yläkoululaisille korostui sosiaalisten suhteiden suuri merkitys lasten hyvinvoinnille. Niin lasten elämän ilot kuin surutkin liittyivät usein ihmissuhteisiin. Hyvinä asioina tulivat esille vanhemmat, sisarukset, kaverit, koulun mukava ilmapiiri ja lemmikit. Huolia toivat riidat perheessä, kiusaaminen koulussa, epätasapuolinen kohtelu, yksinäisyys vapaa-aikana ja kavereiden puute. Hyvä ruoka on lapsille tärkeää kotona ja koulussa.

Kodista ja perheestä lapsilla oli eniten myönteistä sanottavaa. Sopuisuus, huolenpito kotona ja yhteinen aika korostuivat lasten enemmistön näkemyksissä. Kotona parantamista kaipaavat asiat liittyivät useimmin riitelyn vähentämiseen sekä yhteisen ajan lisäämiseen.

Myös koulussa lapset näkivät paljon hyvää, mutta parantamista vaativia asioita löytyi enemmän kuin

kotoa. Eniten myönteistä nähtiin koulun sosiaalisissa suhteissa eli mukavissa opettajissa, koulun ilmapiirissä ja kavereissa. Useimmat parantamista kaipaavat asiat keskittyivät koulun pihan toimivuuteen, välituntikäytäntöihin sekä ruokailun laatuun ja ajoitukseen. Toki myös sosiaalisissa suhteissa löytyi parantamisen varaa.

Harrastuksissa pienten kuntien lapset ja nuoret toivoivat etenkin lisää monipuolisuutta mahdollisuuksiin. Pieni osa lapsia arvioi nykyiset harrastuksensa liiankin suorituspainotteisiksi. Omat liikkumismahdollisuudet ja puhdas, kaunis ympäristö liittyivät lasten hyviin vapaa-ajan kokemuksiin.

Parasta lapsuudessa oli lasten mielestä vapaus ja huolettomuus. Lapsena ei tarvitse kantaa aikuisen vastuuta, jossa lasten näkemyksissä painottuivat etenkin rahahuolet, verojen ja laskujen maksamiset. Lapsuudessa koettiin hyväksi myös se, ettei tarvitse käydä töissä, saa leikkiä ja pelata sekä tavata kavereita.

Lapsiasiavaltuutettu julkaisi lapsen oikeuksien päivänä 20.11.2008 *Asiaa aikuisille!* -selvityksen, jossa lapset ja nuoret kertoivat omin sanoin oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Selvitykseen vastasi yli 600 ala- ja yläkoululaista eri puolilla Suomea.

” (Haluan vaikuttaa) Ainakin siihen mitä hankitaan (kouluun). Esim. sohvat jotka hankittiin olivat vähän aikaa käytävässä ja nyt niistä suurin osa on openhuonees.”

Osallistumista kouluyhteisössä voi olla myös vertaissovittelu ja tukioppilastoiminta, koulu-lehden tekeminen sekä koulun opetussisältöjen toteuttaminen osallistavasti. Normaalia oppituntiopetusta laajempia osallistumismahdollisuuksia tarjoavat lisäksi erilaiset teemapäivät ja tapahtumat. Ne vahvistavat oppilaiden tunnetta kouluyhteisöön kuulumisesta, mikä puolestaan kehittää

heidän kiinnostustaan osallistua ja vaikuttaa. Yhteisöön kuulumisen tunteen vahvistumisen kannalta keskeisiä ovat erityisesti oppilaiden ryhmäytymistä ja yhteistoimintaa tukevat tapahtumat ja arkiset toiminnot.

”Voisi puuhata muiden luokkien kanssa että kaikki (koulussa) oppisi tuntemaan toisensa paremmin.”

Osallistuminen harrastuksissa ja vapaa-ajalla
Vapaa-ajan ja harrastusten osallistuminen voi liittyä esimerkiksi kunnan nuorisotalotoimikuntaan tai yleisemmin nuorisotyöhön vaikuttamiseen. Koulun yhteydessä aamu- ja iltapäivätoiminnan

Kyselyssä kartoitettiin lasten ja nuorten näkemyksiä Suomen YK:n lapsen oikeuksien komitealle tekemää neljättä määräaikaisraportointia varten. Lasten ja nuorten mielipiteitä kerättiin tätä tarkoitusta varten ensimmäistä kertaa. Tulokset välitetään komitealle osana lapsiasiaavaltuutetun raporttia lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttamisesta todennäköisesti vuoden 2010 aikana.

Lapsilta ja nuorilta kysyttiin heidän elämänsä hyvistä ja huonoista puolista sekä vaikuttamismahdollisuuksista kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Yläkoululaisilta kysyttiin mielipiteitä myös lasten ja nuorten yleisestä hyvinvoinnin tilasta Suomessa. Lisäksi selvitettiin vastaajien näkemyksiä elämän iloista ja suruista, lapsuudesta ja nuoruudesta elämänvaiheena sekä lapsen oikeuksien tunnettuudesta.

Kysely toteutettiin sähköisenä verkkokyselynä lokajoulukuussa 2007 sekä tammi-maaliskuussa 2008. Se suunnattiin pääasiassa ala- ja yläkoulujen 4.–9.-luokkalaisille. Vastaajista 70 prosenttia oli alakoululaisia ja loput yläkoulujen oppilaita ja toisen asteen opiskelijoita.

Kyselyn toteuttamisessa yhteistyökumppaneina toimivat Kerhokeskus – koulutyön tuki ry ja Suomen Lasten Parlamentti -yhdistys. ●

LAPSIASIAVALTUUTETTU SUOSITTAA KYSELYN TULOSTEN PERUSTEELLA

- lasten ottamista paremmin mukaan koulun arjen suunnitteluun
- lasten ja vanhempien yhteisen ajan lisäämistä
- tukea perheille sopuisaan yhteiseloon
- suorituspainoiden vähentämistä harrastuksista
- harrastusmahdollisuuksien monipuolisuuden varmistamista
- tilojen, pihan ja ruokailun muistamista koulun hyvinvoinnin parantamisessa.

Julkaisu *Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Päivi Tuononen. Lapsiasiaavaltuutetun selvityksiä 4: 2008.* Julkaisu on luettavissa kokonaisuudessaan verkkopalvelussa www.lapsiasia.fi.

järjestämisestä annetut ohjeet myös tukevat lasten mielipiteiden selvittämistä. Koulun kerhotoiminnan tuki on opetusministeriössä kytketty siihen, miten koulut selvittävät lasten omia toivomuksia. Järjestöjen toiminnassa lasten ja nuorten mielipiteiden kuuleminen on lisääntynyt, mutta sitä ei ole erikseen kartoitettu. Nuorisotalotoimikuntia oli läänien kyselyn mukaan vuonna 2007 noin 60 prosentissa Manner-Suomen kunnissa.

Lapsiasiavaltuutetun kyselyssä tuli esille lasten osallistumisen ja vaikuttamisen näkökohtia, jotka liittyivät harrastuksiin. Pienillä paikkakunnilla lapset toivoivat erityisesti monipuolisempia harrastusmahdollisuuksia, nuorisopalveluiden kohentamisesta sekä liikuntapaikkojen parantamista. Liikuntapalveluissa lasten ja nuorten kokemusten keräämistä tulisi erityisesti kehittää. Aiemmassa kyselyssä lapset arvioivat liikuntapalvelut kannaltaan tärkeimmäksi kunnan palveluksi. Toiseksi tärkein palvelu oli lasten mielestä kirjasto.

Vapaa-aikaa koskevat lasten omat mielipiteet liittyvät myös ympäristön viihtyisyyteen sekä puisto- ja leikkialueisiin. Erityisesti lapset korostivat viheralueiden säilyttämistä asutuksen lomassa. Lapset ja nuoret halusivat vaikuttaa siistimmän ja puhtaamman asuin- ja elinympäristön puolesta. Etenkin alakoululaiset kiinnittivät huomiota roskaisuuteen ja ilkkivaltaan. Vapaa-ajan turvallisuutta lisäisivät myös pyörätiet, parempi katuvalaistus sekä julkisella paikalla tapahtuvan alkoholinkäytön parempi valvonta. Kuntien teknisen toimen päättäjien ja suunnittelijoiden pitäisi kuunnella nykyistä enemmän lasten näkemyksiä.

*”Ei olisi niin paljon harkkoja.
Olis vaikka vaan kaksi kertaa
viikossa. Että näkisi kavereita.”*

Jonkin verran lapset ja nuoret toivat lapsiasiavaltuutetun kyselyssä esiin halua vaikuttaa omissa harrastuksissaan. Nämä koskivat esimerkiksi harjoitusten määrää ja alkamisaikaa. Harrastusten ohjaajien ja vanhempien tulee ottaa huomioon, että

lapset kaipaavat harrastuksiltaan ja vapaa-ajaltaan myös virkistäytymistä, rentoutumista ja kavereiden tapaamista ilman tiukkoja aikatauluja, harjoitusohjelmia ja tulostavoitteita. Sekä nuoremmat että vanhemmat vastaajat toivoivat vapaa-aikaan lisää kerhoja, joissa voisi tehdä erilaisia asioita lasten ja nuorten oman mielenkiinnon mukaan.

”Haluaisin että olisi joku kerho, missä tehtäis kaikenlaista kivaa.”

Osallistuminen kotikunnassa

Kuntien toimintaa ohjaa nuorisolaki, jonka mukaan 0–29-vuotiaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Nuoria on kuultava heitä koskeissa asioissa. Lääninhallitukset ovat kartoittaneet vuonna 2007 nuorisolain 8 §:n toteutumista. Kunnissa on selvitetty erilaisten osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmien olemassaoloa. Näitä olivat kartoituksessa nuorisovaltuustot tai vastaavat vaikuttamisfoorumit, aloitekanavat internetissä ja muualla sekä nuorisotiedotuksen järjestäminen.

Läänien peruspalveluiden arviointiin sisältyneen kartoituksen mukaan 59 prosentilla kunnista on nuorisovaltuusto tai vastaava. Näissä kunnissa asuu 87 prosenttia nuorista, eli tilanne on parempi suurissa kaupungeissa kuin pienissä maaseutukunnissa. Maan eri alueista paras tilanne oli Lapin läänissä, jossa jokaisessa kunnassa oli nuorisovaltuusto tai vastaava. Huonoin tilanne oli Länsi-Suomen läänissä.

Läänien kyselyssä noin kolmanneksessa kunnista tilanne oli rakenteiden osalta varsin hyvä yläkouluikäisten ja sitä vanhempien osalta. Näissä kunnissa oli käytössä sekä vaikuttamisfoorumi, aloitekanava että nuorisotiedotus. Vuonna 2007 kyselyssä kuitenkin oli vielä 18 kuntaa, joista puuttuivat nämä vaikuttamisjärjestelmät kokonaan. Noin 20–30 prosenttia kunnista oli toteuttanut järjestelyt myös yläkouluikäisten ja sitä vanhempien nuorten osalta hyvin vaillinaisesti.

Läänien kyselyssä ei arvioitu erikseen alakouluikäisten osallistumismahdollisuuksia. Tiedossa kuitenkin on, että vain harvat kunnat ovat organisoineet pienempien lasten vaikuttamista. Alakoululaisille tarkoitettuja ns. lasten parlamentteja on vain noin kymmenessä kunnassa Suomessa. Toinen puute on se, että vaikuttamisen teemat keskittyvät nuorisotyöhön ja tiloihin. Yleisempää vaikuttamista kuntien palveluihin on vielä varsin harvoissa kunnissa.

Nuorisovaltuuston olemassaolo ei vielä takaa sen toimivuutta käytännössä. Suomen Nuorisoyhteistyö — Allianssi ry, Suomen Nuorisovaltuustojen liitto sekä tutkija *Anu Gretschel* ovat toteuttaneet vuoden 2008 aikana laajasti kuntakohtaisia haastatteluita, joissa on arvioitu vaikuttamisjärjestelmien toimintaa. Selvitys julkaistiin keväällä 2009.

Hyvät käytännöt osoittavat osallistumisen kunnassa onnistuvan parhaiten, kun se kytkeytyy tiivistä kunnan laajempaan hyvinvointistrategiaan ja se on sisällytetty kunnan ohje- ja johtosääntöihin. Nuorisovaltuustot ja lasten parlamentit tarvitsevat aina tuekseen aikuisen, joka toimii sillanrakentajana päättäjien ja lasten välillä. Onnistunut osallistumisjärjestelmä myös antaa nuorille kokemuksen, että heidän mielipiteisiinsä suhtaudutaan arvostavasti ja kunnioittavasti.

Nuorten 15–29-vuotiaiden näkemykset kunnassa vaikuttamisesta olivat vuoden 2008 Nuorisobarometrin mukaan melkoisen kriittiset. Nuorista 19 prosenttia katsoi voineensa aidosti vaikuttaa kotikuntaansa koskeviin asioihin. Vain 17 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että kotikunnan päättäjät pitivät nuoria varteenotettavina keskustelukumppaneina ja vaikuttajina. Joka kymmenes nuori arveli, että päättäjät eivät ota heitä tosissaan missään asiassa. Vaikuttajaryhmiltä saadut arviot ovat olleet samansuuntaisia. (*Nuorisobarometri 2008.*)

Osallistuminen palveluiden kehittämiseen

Kuntien käytännöistä kerätä lasten mielipiteitä ja kokemuksia palveluiden kehittämisen tueksi on niukasti tietoa. Hyvänä esimerkkinä palveluiden arvioinnista voidaan mainita Lappeenrannassa

toteutettu päivähoiton laadun arviointi, johon myös lapset itse ovat voineet osallistua. Etenkin päivähoiton arvioinnissa vanhemmat ovat tärkeitä lapsen näkökulman viestintäveijäreitä.

Kansainvälisesti esimerkiksi Ruotsissa ja Iso-Britanniassa on tehty paljon kehitystyötä sairaanhoidon ja sairaaloiden kehittämiseksi lapsiystävällisiksi. Suomesta ei lapsiasiavaltuutetun tietoon ole tullut malleja, joissa sairaalan kehittämiseen kerättäisiin systemaattisesti lasten tai heidän vanhempinsa asiakaskokemuksia ja palautetta.

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kokemuksia palveluiden kehittämiseksi voitaisiin myös kerätä esimerkiksi sijoitettujen lasten vertaisryhmätoiminnan kautta kuntakohtaisesti tai alueittain. Lastenkotien ja muiden sijaishuollon yksiköiden valvonnan ja laadun arvioinnin tueksi tarvitaan kansallisia linjauksia, joissa huomioidaan lasten osallistuminen ja kuulluksi tuleminen. Linjauksissa tulee varmistaa sujuvat kanavat, joiden kautta asiakkaina olevien lasten ja nuorten omat kokemukset ja arviot voivat tulla esille. Tästä on vastuu sijoituspaikkoja valvovilla kunnilla, lääninhallituksilla sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudella valvontaviranomaisella (ValVira).

Luutuneet asenteet ja ajan puute

Lasten osallistumisen suurimmat esteet ovat aikuisten kiire sekä puutteet heidän vuorovaikutustaidoissaan. Myös muun muassa kunnan teknisen toimen suunnittelijat sekä luottamushenkilöt tarvitsevat opastusta lapsille ja nuorille ominaiseen ilmaisuun ja tapaan toimia.

Kiire ja ajan puute näkyvät myös lasten kokemuksissa. Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2007 koulukyselyssä noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa keskustella lasten kanssa. Syyksi nähtiin lähinnä suuret ryhmäkoot. Lastensuojelussa yksi suurimpia ongelmia on sosiaalityöntekijän heikko tavoitettavuus sekä työntekijöiden nopea vaihtuvuus.

Lasten osallistumisen esteitä voivat olla myös aikuisten asenteet eli vahvat ennakkokäsitykset

lasten tiedon laadusta. Aikuinen voi ajatella, että hän kuitenkin tietää aina paremmin, mitä lapsi tarvitsee.

Lasten tärkeysjärjestystä ja heidän kokemuksiaan ei kuitenkaan saada selville muutoin kuin kysymällä heiltä. Tutkimukset koulusta myös osoittavat lasten, opettajien ja vanhempien painottavan eri tavoin hyvän koulun ominaisuuksia. Näissä, samoin kuin lapsiasiavaltuutetun kyselyissä, korostuvat koulun fyysisen ympäristön piirteet.

”Haluaisin, että me nuoret itse voisimme kertoa, mikä meitä risoo tai vaivaa tai mistä olemme onnellisia. Aikuiset eivät kuuntele tarpeeksi vakavasti, vaikka sanottavaa olisikin.”

Aikuiset voivat myös epäillä, että lapsen osallistumisen korostaminen murentaa aikuisen auktoriteettia ja ikään kuin siirtää valtaa ”väärin käsiin”. Lapsen oikeus osallistua ja vaikuttaa ei tarkoita kasvattajan ja päättäjän vastuun sivuuttamista. Aikuisilla on vastuu päätöksistä, mutta heidän tulee ottaa selvää lasten ja nuorten mielipiteistä. Lasten osallistumisen tavoitteena ei ole ”vallansiirto”, vaan se, että aikuiset oppivat näkemään lapsen aktiivisena toimijana, jonka mielipiteisiin suhtaudutaan kunnioittavasti ja arvostavasti. Lapsille tulee antaa palautetta ja perusteluja myös silloin, kun päätös ei ole heidän mielensä mukainen.

Vanhemmat ovat usein vielä lukio- ja ammatti-kouluikäistenkin lasten tärkeitä huolien kuuntelijoita. Siksi myös vanhemmille tarvitaan sujuvampia mahdollisuuksia saada tietoa kunnan palveluista ja tuesta lapsille ja nuorille. Etenkin mielenterveyspalveluissa avun saaminen on vielä hidasta. Palveluissa käytetään lisäksi ammattikäsitteitä ja -termejä, joita maallikon on vaikea ymmärtää. ●

”Sanoista tekoihin”

Olemassa olevat lasten ja nuorten vaikuttamismallit eivät tutkija Anu Gretschelin mielestä riitä. ”Tehokkaimmin kuntia autetaan järjestämällä päättäjien ja nuorten yhteisiä kohtaamisia, jolloin he voivat konkreettisesti oppia toinen toisiltaan.”

■ Nuorisotutkimusverkoston tutkija *Anu Gretschel* tietää mistä puhuu, sillä hän on perehtynyt lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksiin jo yli kymmenen vuoden ajan. Monesti kunnan nuorimpia varten saattaa olla muodollinen kuulemisjärjestelmä, mutta käytännössä toiminta voi jäädä puuhasteluksi, eivätkä lapset ja nuoret pääse oikeasti vaikuttamaan heitä koskeviin kysymyksiin.

”Kunnissa saatetaan kuitata lasten ja nuorten kuuleminen sillä, että meillähän on ”asia hoidossa”. Useimmiten ongelma on aikuisten asenteissa; jopa yhteisissä kohtaamisissa aikuinen saattaa lipsauttaa suustaan ”eihän nuoria kiinnosta”-tyyppisiä sammakoita, vaikka nuoret palaisivat innosta keskustella ja vaikuttaa. Toki monesta kunnasta puuttuvat vielä muodollisetkin vaikutuskanavat, eikä nuoria ole läheskään aina koulutettu vaikuttajan rooliinsa”, Gretschel toteaa. Kunnan pitäisi myös tarjota monenlaisia kuulemisen mahdollisuuksia. Suora demokratia ei ole uhka edustukselliselle demokratialle.

Toisaalta tutkijalla on kunnanjohdolle myös lohdullisia uutisia. ”Tällä hetkellä meillä on aika paljon tietoa nuorista ja heidän vaikuttamismahdollisuuksistaan. Tietty tavoitetilä on saavutettavissa, ja nuoret ovat oikeasti tyytyväisiä, kun heitä kuullaan.” Kyse ei ole siitä, etteivätkö päättäjät tietäisi lasten ja nuorten oikeuksista. He tietävät oikeuksista teoreettisella tasolla, mutta se ei näy kuntien käytännöissä. Kunnat tarvitsevat ihan konkreettista apua nuorten ja päättäjien yhteisten

kohtaamisten järjestämisessä. ”Asenteet ja toimintatavat muuttuvat vähitellen omakohtaisten kokemusten kautta. Yhteistä vuorovaikutusta täytyy vain harjoitella käytännössä”, Gretschel rohkaisee.

Saksassa nuoret vaikuttavat projektien kautta

Laajasti lasten ja nuorten osallistumista tutkinut Gretschel on mukana vertailemassa Suomen tilannetta Saksaan, jossa nuoret pääsevät vaikuttamaan erityisesti omaa elinympäristöään koskevien projektien kautta. ”Nuoret otetaan mukaan päätöksentekoon tapauskohtaisesti; he saattavat olla ideoimassa ja toteuttamassa esimerkiksi paikallista pelikenttää tai uimarantaa.”

Gretschel peräänkuuluttaa kunnan hallintorakenteet ylittävää yhteistyötä. Lisäksi kaikkein nuorimpien, kuten päiväkotikiikosten ja alakoululaisten, kuuleminen on vielä täysin lapsenkengissänsä. Lapsia ja nuoria voisi kannustaa vaikuttamaan heille luontaisten kanavien kautta. ”Aika ajoin kunnan asioissa pitäisi kuulla kaikkien nuorten näkemyksiä. Se voisi onnistua esimerkiksi netin kautta tai koulukyselyjen avulla”, Gretschel visioi. Saksassa on tutkittu myös sitä, miten lapset voivat vaikuttaa perheissään. ”Kyllähän vuorovaikutus ja vaikuttaminen lähtee perheistä ja siitä, miten lapsiin suhtaudutaan: onko heitä aikaa kuulla vai koetaanko keskustelu vain päiväjärjestyksen sotkemiseksi.” ●

Lasten ilon ja onnen aiheita

Sadat alakoululaiset osallistuivat omilla tarinoillaan lapsiasiavaltuutetun valtakunnalliseen lapsen oikeuksien juhluvuoden kirjoituskilpailuun alkuvuodesta 2009. Kilpailuun osallistuneissa tarinoissa iloisten lasten koulusta ja kylästä korostuivat asuinympäristön viihtyisyys ja se, että ketään ei kiusata.

■ Lapsiasiavaltuutetun kirjoituskilpailuun saapui määräajassa 424 kirjoitusta eri puolilta Suomea. Kirjoitusten arvioinnissa apuna oli Suomen Lasten Parlamentin nelijäseninen raati. Parhaiden tarinoiden tekijät kutsuttiin saattajineen Helsinkiin tapaamaan opetusministeri Henna Virkkusta ja tutustumaan eduskuntataloon ja Korkeasaareen. Kilvan voittajat julkaistaan tässä vuosikirjassa ja joukko muita ansiokkaita kirjoituksia vuoden 2009 aikana lapsiasiavaltuutetun Lasten sivuilla osoitteessa www.lastensivut.fi.

Voittajakirjoitukset, 1.–3.-luokkalaisten sarja

Voittaja
1.–3.-
luokkalaiset

Jenni Manninen
Kätönlahden koulu 3 A
Kajaani

Iloisten lasten kylä

■ *Iloisten lasten kylässä kaikilla on hyvämieli. Lapset ottavat kaikki mukaan leikkeihin, aikuiset hymyilevät ja jopa koiran omistajatkin ovat iloisia. Jos menet iloisten lasten kylään, kylän asukkaat ottavat sinut tervetulleesti vastaan. Jo yksi päivä kylässä on riemua täynnä. Lapsilla on oma metsä, jossa he leikkivät peikkoja ja keijuja. Punaisen talon vieressä on karkkikauppa, josta lapset ostavat aina lakritsavenettä ja marmeladisydämiä. Sitten he syövät karkit puumajassa, jonka he olivat rakentaneet viime kesänä. Talvellakin kylässä on tekemistä. Lapset käyvät vanhusten luona tekemässä lumitöitä, palkkioksi siitä vanhukset antavat kaikille mukana olleille lapsille karkin. Lapset tekevät myös lumimajoja ja leikkivät lumisotaa. Talvella kylässä järjestetään vuosittainen juhla, koska iloisten lasten kylä rakennettiin talvella. Keväällä lapset keräävät kauniita kukkasia äideilleen. Kesällä lapsilla on vaikka mitä tekemistä. Lapset käyvät uimassa, he kalastavat, leikkivät metsässä, tekevät käpylehmiiä ja kaikkea muuta hauskaa! Syksyllä lapset haravoivat ja hyppivät lehtikasoissa. Lapset tekevät erilaisia asioita eri vuodenaikoina. Vaikka heillä ei olisikaan tekemistä, he keksivät tekemistä ettei aika käy pitkäksi. Haluaisitko SINÄ asua iloisten lasten kylässä? Minä haluaisin.*

LOPPU...

Voittaja
1.-3.
-luokkalaiset

Henna Möttönen
Pirttikosken koulu 3. lk
Pyhäjoki

Onnellisten lasten kylä

■ Olipa kerran, on varmaan vieläkin, onnellisten lasten kylä. Lapset elivät siellä hyvin onnellista elämää. Pienet lapset olivat kotona, isommat koulussa, vaikkakin se ei aina ollut hauskaa. Oikeastaan tämä pieni kylä oli aika hauskan näköinen. Talot olivat pieniä, valkoisia ja sieviä. Lähes jokaisesta ikkunasta saattoi nähdä pienen, miksei isommankin lapsen kurkistavan. Lapset viettivät paljon aikaa ulkona. Yksi kylän lapsista, Santeri nimeltään, oli minun mielestäni erityisen kiehtova. Nyt kerron hänestä lisää.

Oli aamu. Santeri heräsi, kun herätyskello soi.

– Voi kun väsyttää. Pitää nousta kouluun, Santeri ajatteli. Hän meni kaapille ja ajatteli:

– Tänään on jalkapalloa. Pitää varmaan panna verkkarit. Hän pukeutui ja meni keittiöön. Pöydällä oli lappu, jossa luki: Lähdin töihin, tulen myöhään. Kaapissa on jogurttia. Äiti.

–Vai niin, tuumi Santeri. Santeri otti jogurttia kaapista ja söi sen. Hän otti repun ja lähti kouluun. Ulkona oli lämmintä ja aurinkoista.

– Miten hyvä ilma pelata jalkapalloa, Santeri puheli itseksensä. Kouluun ei ollut pitkä matka, joten hän oli pian perillä. Juuri kun hän pääsi portista, kello soi. Santeri huoahhti:

–Huh, ehdinpäs. Hän kipaisi ovelle, kiirehti naulakolle, otti reppunsa ja meni luokkaan. Juuri kun hän istui, opettaja tuli luokkaan. Koulua oli vain kolme tuntia, matikkaa, ympäristötietoa ja liikuntaa. Sitten oli ruokailu. Opettaja palautti matikan kokeet. Santeri sai 9. Santeri oli ylpeä itsestään ja hän aikoi näyttää kokeen äidilleen. Santeri tunki kokeen reppuun. Samalla hän otti matikankirjan esiin.

– Jee, desimaalilukuja, Santeri ajatteli. Hän kuiskasi kaverilleen Sepolle:

– Eikö ole hauskaa, desimaalilukuja?

– Joo, vastasi Seppo.

Koulussa oli hauskaa, joten päivä meni nopeasti. Kun viimeisellä tunnilla oli jalkapalloa, Santerin joukkue voitti ja he saivat tikkarit palkinnoksi. Seppo katsoi Santeria kaihoisesti, kun tämä sai tikkarin. Santeri ei ollut ahne, joten hän antoi tikkarin Sepolle. Kun he olivat syöneet, Santeri kysyi Sepolta:

– Tuletko tänään meille? Tehdään läksyt yhdessä. Seppo vastasi:

– Selvä. Niin he ottivat reppunsa ja menivät Santerille. He tekivät läksynsä ja menivät ulos. Illalla, kun Santeri näytti kokeen äidilleen, tämä kehui häntä hyväksi pojaksi.

Voittajakirjoitukset, 4.–6.-luokkalaisten sarja

Voittaja
4.–6.-
luokkalaiset

Marija Merkurjeva
Lahden yhteiskoulu 6 D
Lahti

Kärähtänyt kiinankaali

■ Herään äitipuoleni ja isäpuoleni iloiseen rupatteluun keittiössä. On sunnuntaiamu. Ulkona on kurja loskasää, mutta kotonani on ihana aamutunnelma. Laitan jalkaani harmaat puputossuni ja laskeudun alakertaan. Isäpuoleni Toni halaa minua ja toivottaa minulle hyvää huomenta. Hänen isot, lämpimät kätensä tuntuvat turvallisilta ympärilläni. Kaisa – äitipuoleni – hymyilee ja kyselee joutavia. Istun aami-aispöytään ja syön puuroni. Tulee hetken hiljaisuus ja saatan kuulla, kuinka 17-vuotias siskopuoleni Noora laulaa suihkussa. Vanhempani menevät valmistautumaan sunnuntaikirkkoa varten. Olen yksin keittiössä.

Nyt minulla on hetki aikaa kertoa itsestäni. Olen Nelli Harju ja olen kotoisin Kiinasta. Nyt asun Padasjoella. Olen 11-vuotias. Tämä ihana ja rakastavainen perhe adoptoi minut, kun olin 1-vuotias. Oikeista vanhemmistani tiedän vain sen, että hekin rakastivat minua. He vain halusivat minulle normaalin ja hyvän elämän, mutta he eivät pystyneet tarjoamaan sitä minulle, koska olivat todella köyhiä ja sairaita. Minä viihdyn oikein hyvin tässä perheessä. Pienehkö rivitalomme on oikein viihtyisä ja mukava. Minulla todellakin on kaikki hyvin.

Noora – siskoni – tulee alakertaan hyräillen Elton Johnin *Can you feel the love tonight* -nimistä laulua. "Menetkö tänään kirkkoon?" hän kysyy. "En minä tänään ole sillä tuulella", minä vastaan hänelle. Vanhemmat laskeutuvat alakertaan siistittyinä. "Tuletteko mukaamme tytöt?" äitimme kysyy. "Nelliä ei huvita ja minä jään hänen seurakseen", Noora hymähtää äidille. "Hyvä on. Me tulemme vasta neljän tai viiden aikaan kotiin, koska käymme tädillänne kahvilla", äiti kertoo. "Jääkaapissa on eilistä makaronilaatikkoo. Syökää sitä, kun tulee nälkä!" isä huudahtaa vielä ulko-oven toiselta puolelta. Ovi sulkeutuu ja olemme siskoni kanssa kahden.

Katson seinälle ripustettua valokuvaa, jossa on koko perheemme. Minun mustat hiukseni ja ruskea ihoni erottuu siskoni, äitini ja isäni vaaleasta ihosta. Olen muutenkin erilainen. "Noora, olenko minä erilainen?" kysyn hieman surullisena. Noora kääntyy minuun silmät pyöreinä hämmästyksestä. "Vaikka olisitkin, se ei meitä haittaa", hän sanoo lempeällä äänellään ja silittää olkapäätäni. "Koulussa se haittaa", minä valitan. "Mutta eikös Milla ole kaverisi koulussa?" Noora kysäisee. "On ja todella hyvä. Hän puolustaa ja tukee minua aina, kun minua kiusataan", minä kerron siskolleni. "Sittenhän sinulla ei ole hätää. Et vain välitä heidän puheistaan",

Noora yritti piristää minua. "Se on vaikeaa kun kiusaajat haukkuvat kuolleita vanhempiani vinosilmäisiksi muumioiksi", kerron melkein pä itkien. "Me rakastamme sinua", Noora sanoo samalla, kun halaa minua. "Voit aina kertoa minulle, opettajalle ja vanhemmille varsinkin, jos sinua kiusataan", hän neuvo minua.

Loppupäivän vietän Nooran kanssa ajattelematta sitä, mistä aamulla juttelimme. Pelaamme, riehumme, käymme ulkona ja pidämme hauskaa. Illalla nukkumaan mennessäni minua alkaa pelottaa ja jännittää. Miten minun käy huomenna koulussa? Päässäni pyörii paljon ajatuksia. Luotan kuitenkin siskoni sanoihin ja nukahdan.

Aamulla teen aamutoimet ja kävelen Nooran kanssa kouluun. Vatsassani on normaalia vähemmän perhosia. Miksi? Ehkäpä sen takia, että olen puhunut siskolleni kiusaamisesta ja saanut apua. Noora kääntyy lukiolle ja heiluttaa kättään minulle. Minä jatkan matkaani vähän pidemmälle. Milla odottaa minua pihalla. Ehdin pihalle juuri, kun kellot soivat. Luokassa alkaa pilkkaava hihitys, kun tulen sinne. "Älä välitä heistä", Milla puolustaa minua. Istun omalle paikalleni. "Kiinankaali on taas kärähtänyt", Elisa ilkkuu takanani. Kiusaamista jatkuu koko tunnin. Tunnin loputtua uskallan vihdoinkin mennä kertomaan opettajalleni.

"Mikset ole ennen kertanut?" opettaja kysyy ihmeissään. "Ajattelin, että Elisa ja Vilma alkavat kiusata entistä enemmän, koska kantelen sinulle", sanon surullisena. "Nelli-raukka. Kauanko tätä on jatkunut?" "Noin puolitoista vuotta", muistelen hiljaa. "Jututan Vilmaa ja Elisaa sekä heidän vanhempiaan. Sopiiko?" opettaja kysyy minulta. Minä nyökkään ja menen istumaan paikalleni.

Kotona kerron vanhemmille ja Nooralle, miten koulussa kävi. "Anteeksi etten sanonut teille mitään", mumisen isälle ja äidille. Yhtäkkiä ovikello soi. Noora menee avaamaan. Ovella seisovat Elisa, hänen vanhempansa ja Vilma vanhempineen. Äiti laittaa mehua ja kahvia. Elisa pyytää anteeksi Vilman kanssa minulta ja vanhemmilta ni käytöstään. Annamme anteeksi ja sovimme. Tästä päivästä lähtien he eivät enää kiusaa minua. Joskus me olemme olleet nelisteen minä, Milla, Elisa ja Vilma. Nyt minulla on kaikki taas hyvin kotona ja koulussa. Mitä minä siis opin? Asioista kannattaa puhua jollekin. Elisa ja Vilma taas totesivat, että olen ihan tavallinen tyttö. Ja heidän mielestään tosi kiva.

Voittaja
4.–6.
-luokkalaisten

Aino Toivonen
Korpitien koulu 5. lk
Paltamo

Iloisen kylän Olivia ja tunteikas suuri puu

■ Oletko kuullut vielä siitä lasten kylästä, jossa lapsetkin saavat päättää asioita ja jopa enemmän kuin aikuiset? Lapset saavat päättää, kuinka pitkiä välitunnit olivat ja mitä pelejä pelattiin liikuntatunnilla. He myös saivat suunnitella itse ruokalistaa, paitsi että he tiesivät, että ruuan pitää olla kunnon ruokaa eikä herkkuja. Mutta yhtenä päivänä viikossa he saivat jälkiruuaksi joko hedelmän, jugurtin tai jäätelön. Siellä kylässä myös lapset opettivat aikuisia ja siellä kylässä kaikki eli sopuisaa elämää. Siellä ei ollut riitoja eikä mitään muitakaan sotia. Siellä kaikki lapset olivat hyvin iloisia ja onnellisia, sillä siellä oli suuri puu, joka kertoi kaikille lapsille ja aikuisillekin satuja ja tarinoita. Ja silloin kun ihminen kuuli sadun tai tarinan, niin tämän ihmisen päällä oli suuri iloisuuden ja onnellisuuden taika. Tämä puu oli ainakin 2000 vuotta vanha, mutta siellä paikassa ei kaadettu edes puita, sillä jos puu kaatui, se kaatui ihan itsestään. Siellä puut huolehtivat siitä, milloin kukin kaatui. Mutta hauskinda siellä oli se, että ne puut saivat olla siellä metsässä vaan, vaikka olivat kaatuneita. Siinä kylässä ei nimittäin lämmitetty koteja puulla vaan aurinko lämmitti jokaista kotia. Se kylä oli täynnä ystävyyttä ja taikaa. Siellä oli myös lomina niin kuin meilläkin, mutta siellä lapset tykkäsivät ulkoilusta ja urheilusta eikä kukaan valittanut mistään asiasta, että "tuo on tylsää" tai "tyhmää" taikka "en tee tuota". Siinä kylässä ihmiset elivät todella vanhoiksi, sillä eläkettä ei ollutkaan. Kukaan ei ollut koskaan vanha, sillä jokainen oli nuori ja tärkeä. Tässä kylässä kukaan ei haukkunut eikä arvostellut toisia eikä toisten tavaroita, vaan kaikki ihmiset kunnioittivat toisiaan. Se kylä oli luonnonmukainen kylä. Siellä ei ollut sähköä, vaan aurinko oli sen kylän sähkö. Aurinko lämmitti ja suojeli sitä kylää lempeillä säteillään. Siinä kylässä jopa sudet ja hirvet olivat ystäviä eikä kukaan halunnut mennä metsästäämään susia, hirviä, karhuja eikä muitakaan eläimiä. Tässä kylässä oli nimittäin erittäin maaginen salaisuus, että joka ikinen ihminen, joka oli käynyt vanhan, vanhan kaatuneen satupuun juurella, oli saanut varjeluksen, että niin kauan kuin tämä ihminen elää, hän ei koskaan joudu alttiiksi pahalle.

Siinä kylässä oli tyttö nimeltä Olivia, joka uskoi, että siinä kylässä oli jotain muutakin kuin taikaa, mutta hän ei vain tiennyt, mitä. Hän päätti mennä selvittämään sen. Kerran hän meni suuren puun juurelle ja huomasi, että puun juuren alla oli kivistä muodostettu avaimen kuva. Tyttö painoi sitä avainta ja silloin suuri puu puhui hänelle. "Mitäs sinä Olivia täällä? Etsimässä salaisuuttako? Jos haluat

tietää sen, sinun pitää vain ajatella, olla valppaana ja katsoa koko ajan ympärillesi. Näet kymmenen jotain hyvää asiaa. Sitten ymmärrät salaisuuden. ” Olivia hymyili ja sanoi: ”Kiitos vanha puu!” ja lähti kyläänsä. Aluksi hän näki pienen linnun, joka oli satuttanut siipensä. Olivia silitti tämän linnun siipeä kerran ja linnun siipi parantui. Hän keksi ensimmäisen asian: auttamisen. Seuraavaksi hänen luokseen tuli hänen paras kaverinsa Aino, joka hymyili hänelle ja sanoi: ”Tulisitko leikkimään kanssani?” Olivia sanoi: ”Tietenkin tulen!” Silloin Olivia huomasi toisen asian: ystävyuden. Kolmannen asian Olivia huomasi, kun hän näki kahden lapsen leikkivän. He nauroivat. Silloin hän keksi ilon. Neljäs oli taas huolenpito, kun hän ei nähnyt nälkää, vaan aina joku piti hänestä huolen. Viidentenä, kun hän näki vanhan puun latvan, hän muisti luottamuksen, kun vanha puu oli kerran kertonut tarinan luottamuksesta. Kuudentena oli toisen huomioon ottaminen. Sen hän huomasi silloin, kun eräältä tädiltä olivat tippuneet silmälasit, eikä hän silloin nähnyt mitään. Silloin Olivia huomasi jotain kiitävää koivun juurella ja ne olivat silmälasit ja hän antoi ne tädille. Täti oli kerennyt jo hätäantäytyä, että missä silmälasit olivat, mutta täti sanoi Olivialle: ”Osasitpa sinä ottaa minua huomioon. Kiitos!” Täti hymyili Olivialle ja Olivia hymyili takaisin. Seitsemännen asian hän huomasi, kun aurinko säteili ja lämmitti kylää. Se toi kylän ihmisille turvallisuuden tunteen. ”Turvallisuus!” Olivia huokaisi iloisena. Kahdeksantena Olivia huomasi, kuinka lapset iloitsivat siitä, kun hekin saivat päättää asioista, joten kahdeksas asia oli tasa-arvoisuus. Ketään ei hyljitty tai pidetty huonompana kuin toista. Yhdeksäs ja toiseksi viimeinen asia oli arvostus, koska kun hän käveli heidän leikkikoulunsa ohi, hän muisti, kuinka lapsia oltiin kehuttu siitä, että he osasivat arvostaa muita ihmisiä, vaikka he olisivatkin ventovieraita. Kymmenennen asian Olivia huomasi silloin, kun hän meni kotiin ja hänen äitinsä tuli häntä vastaan ja sanoi: ”Oi kun kiva, kun tulit kotiin!” ja suukotti häntä poskelle. Silloin hän tunsi, että hänen äitinsä rakasti häntä. Kymmenes asia oli hänestä kaikista tärkein eli rakkaus. Sillä hetkellä Olivia tunsi näitä kaikkia tunteita ja hän oli todella iloinen. Hän riensi ilomielin puun luokse kiittämään puuta. Puu vastasi Olivian kiitokseen Olivialle: ”Huomasitko nyt salaisuuden?” Olivia hymyili ja riemuitsi: ”Kyllä oivalsin!” Sen jälkeen Olivia meni kotiin ja he leikkivät kotona äidin kanssa koko päivän loppuun asti, kunnes tuli ilta ja täytyi mennä nukkumaan.

II OSA
LAPSIASIAVALTUUTETUN
TOIMINTA VUONNA 2008

Lasten osallistumisen ja kuntavaikuttamisen vuosi

Vuosikirjan toinen osa kertoo lapsiasiavaltuutetun toimiston työstä vuonna 2008. Lasten mielipiteiden kuulemisen ja heidän osallistumisensa edistäminen oli toiminnassa keskeisellä sijalla. Erityisesti esillä olivat saamelais- ja romanilasten näkökulmat. *Asiaa aikuisille* -julkaisu toi päättäjien tietoon ala- ja yläkouluikäisten lasten näkökulman omaan hyvinvointiinsa ja oikeuksiinsa.

■ Vaikuttamistyön kohteena olivat aiempaa vahvemmin kuntien päättäjät. Valtionhallinnossa vahvistettiin erilaisten ohjelmien ja selontekojen lapsinäkökulmaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista edistettiin valmistautumalla lapsen oikeuksien 20-vuotisjuhlavuoden viettoon yhteistyössä lukuisien kumppanitahojen kanssa.

■ Syksyn 2008 kunnallisvaalit tarjosivat hyvän mahdollisuuden lapsipoliittiseen vaikuttamiseen. Lapsiasiavaltuutettu yhteistyöverkostoinen muistutti lapsiteemoista kampanjalla, jonka yhteydessä yli 2 000 ehdokasta allekirjoitti huoneentaulun lasten ja nuorten osallistumisen ja hyvinvoinnin puolesta. Suomen Nuorisoyhteistyö — Allianssi ry oli hankkeessa lapsiasiavaltuutetun tärkeänä kumppanina. Jokaiseen kuntaan lähetettiin myös lasten osallistumisen teemoja syventävä lapsiasiavaltuutetun vuoden 2008 vuosikirja sekä aloite lapsiperheiden kotipalvelun vahvistamisesta ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä.

■ Ulkoministeriö toimitti marraskuussa 2008 Suomen valtion neljännen määräämiskäsitelmän lapsen oikeuksien toteutumisesta YK:n komitealle. Lapsiasiavaltuutettu vaikutti vuoden aikana maaraportin sisältöön. *Asiaa aikuisille* -selvitys kokosi lasten omia näkökulmia lapsiasiavaltuutetun oman itsenäisen raportin perustaksi. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu raportointiprosessiin nyt ensimmäistä kertaa. Kansalaisjärjestöt ja lapsiasiavaltuutettu laativat omat raporttinsa YK-komitealle vuonna 2010.

■ Lapsiasiavaltuutettu kokosi yhdessä valtioneuvoston politiikkaohjelman kanssa eri tahoja yhteen suunnittelemaan lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden viettoa. Juhlavuosi käynnistyi järjestöjen, valtiovallan ja evankelis-luterilaisen kirkon kanssa yhteisellä tapahtumalla marraskuussa 2008. Juhlavuoden pääteema on lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi.

■ Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutetut vaikuttivat yhdessä saamelaislasten oikeuksien ja osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi. Suomen oma ja Pohjoismaiden yhteinen raportti saamelaislasten mielipiteistä julkaistiin keväällä 2008. Yhdessä Jyväskylän yliopiston kanssa lapsiasiavaltuutettu käynnisti loppuvuodesta 2008 selvityksen romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksista.

Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen etua ja oikeuksia yleisellä yhteiskunnallisella tasolla.

■ Yhteistyötä Suomen Lasten Parlamentin kanssa tiivistettiin ja sen hallitus ryhtyi lapsiasiavaltuutetun neuvonantajaksi. Lapset osallistuivat alakoululaisille suunnattujen *Lasten sivujen* (www.lastensivut.fi) kehittämiseen yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa. Sivujen maskotti Sisu-kissa lähti kierrokselle kouluihin.

■ Lapsiasiavaltuutettu osallistui edelleen aktiivisesti valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman työhön. Yhteistyössä painottui lasten hyvinvoinnin paremman tietopohjan, lapsivaikutusten arvioinnin ja lasten osallistumisen edistäminen. Valtuutettu pyrki myös vahvistamaan hallituksen kuluttajapoliittisen ja sisäisen turvallisuuden ohjelman sekä liikennepoliittisen selonteon lapsinäkökulmaa.

■ Kansalaisyhteydenotoissa yleisimmät aiheet olivat edelleen media, lastensuojelu, huoltoriidat ja kouluasiat. Päivähoitoa ja muita kuntien palveluita koskevat yhteydenotot lisääntyivät selvästi verrattuna aiempiin vuosiin.

■ Sosiaali- ja terveysministeriötä kannustettiin eroperheiden palveluiden kehittämiseen lapsen edun näkökulmasta. Valtiovarainministeriön ja kolmen lääninhallituksen kanssa järjestettiin lasten oikeuksia ja peruspalveluiden arviointia käsittelevät seminaarit. *Lapset kuluttajana* -teeman puitteissa tehtiin yhteistyötä Kuluttajaviraston sekä Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston kanssa.

■ Sosiaali- ja terveysministeriö lisäsi vuoden aikana lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilökuntaa kahdella vakinaisella viralla. Toimisto saavutti näin sen koon, joka sille oli perustamisvaiheessa tarkoitettu. Toimisto käyttää myös runsaasti ostopalveluita.

**Toimistos sihteeri
Taru Koljonen keräsi
Jyväskylässä toukokuussa
2008 TerveSos-messujen
osanottajilta mielipiteitä
lasten hyvinvoinnin tilasta.**

LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMINNAN TAVOITE

- Lapsille enemmän mahdollisuuksia osallistua ja tulla kuulluksi
- Lasten pahoinvointia ehkäiseviä palveluita tulee vahvistaa
- Lasten elämään enemmän aikuisten läsnäoloa ja vähemmän yksinäisyyttä
- Lasten elämään enemmän leikkiä ja vähemmän suorittamista

LAPSIASIAVALTUUTETUN TEHTÄVÄT

- Yhteydenpito lapsiin ja lasten mielipiteiden välittäminen päättäjille
- Aloitteellinen vaikuttaminen päätöksentekoon
- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen seuranta
- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen
- Lapsia koskevan tiedon välittäminen lasten parissa työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle
- Yhteistyön kehittäminen lapsipolitiikan toimijoiden välille

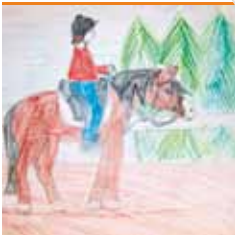
LAPSIASIAVALTUUTETUN TOIMISTON TOIMINTAA 2008

- 63 esiintymistä ja vierailua
- 15 tapaamista lasten ja nuorten kanssa
- 9 julkaisua
- 24 lausuntoa valtionhallintoon
- 19 tiedotetta
- 3 aloitetta
- 10 lehtikirjoitusta
- 56 osumaa mediassa keskimäärin kuukaudessa
- 3 000 Lapsella on oikeus osallistua -vuosikirjaa päättäjille
- 2 000 Asiaa Aikuisille! -julkaisua päättäjille

Vaikuttaminen

YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää 20 vuotta 20.11.2009.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi valtionhallinnossa vireillä olevia hankkeita YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta ja tekee omia aloitteita. Vaikuttamista ovat myös esiintymiset, kannanotot ja selvitystyöt sekä osallistuminen lapsiasioita valmistelevien työryhmien työhön. Vahvistuva yhteistyö lisää lapsipolitiikan vaikuttavuutta.

Vuonna 2008 lapsiasiavaltuutettu oli mukana käynnistämässä YK:n lapsen oikeuksien juhluvuotta. Kuntavaalivuonna erityisenä kohderyhmänä olivat kuntien päättäjät. Vaikuttamistyössään lapsiasiavaltuutettu toimi myös vanhempien päihteidenkäytön vähentämiseksi sekä muistutti lapsen oikeuksista kuluttajina.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhluvuosi käynnistyi

■ Lapsiasiavaltuutettu toimi vuonna 2008 yhdessä Suomen UNICEFin ja evankelis-luterilaisen kirkon Lasten Keskuksen kanssa aloitteellisesti eri tahojen yhteistyön käynnistämiseksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Sopimus täyttää 20 vuotta 20.11.2009.

Vuoden aikana suunniteltiin valtion, kirkon ja järjestöjen yhteinen vaikuttamis- ja tiedotuskampanja, jota koordinoi ja rahoittaa valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma. Poliitikaohjelman puitteissa laaditaan myös lapsen oikeuksien pidemmän aikavälin viestintästrategia ja selvitetään valtiovallan vastuut tiedotuksessa.

Juhlavuoden kampanja käynnistyi lapsen oikeuksien päivänä 2008 Säätytalolla pidetyssä seminaarissa, jonka teemana oli *Lapsen oikeus lepoon, leikkiin ja virkistykseen*. Seminaarissa oli yli 160 osanottajaa. Käytännön järjestelyitä hoiti Lastensuojelun Keskusliitto. Yhteisessä tiedotustilaisuudessa julkistettiin myös lapsiasiavaltuutetun *Asiaa aikuisille* -selvitys. Seminaarissa oli vieraana YK:n lapsen oikeuksien komitean varapuheenjohtaja Jan Zermatten. Kampanjan suojelija on tasavallan presidentti Tarja Halonen.

Opetusministeriö on perustanut kampanjalle omat verkkosivut www.lastenoikeudet.fi. Lapsilla on omat oikeudet -vaikuttamiskampanja korostaa lasten osallistumisen merkitystä. Kampanjan tavoitteena on, että mahdollisimman moni aikuinen tuntee lapsen oikeudet ja kokee ne omaksi velvollisuudekseen. Kampanjalla pyritään tavoittamaan paitsi lasten kanssa toimivat ammattilaiset, myös vanhemmat ja lapset itse. Kampanja tuo tiedon lisäksi konkreettisia keinoja lasten oikeuksien parantamiseen tuottamalla valmista aineistoa ja järjestämällä koulutuksia.

Lapsen oikeuksien juhluvuoden logo pohjautuu kuvataideoppilas Unja Nuotion työhön Ei kenenkään varjossa. Opetusministeriö järjesti kuvataidekouluille suunnittelukilpailun vuonna 2008.

Lapsen oikeuksien juhluvuoden kampanjan ydinviestit

- Jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään.
- Lapsella on oikeus olla lapsi riittävän pitkään ja rauhassa.
- Lapsella on oikeus saada äänensä kuuluviin päätöksen teossa. Lasten osallistumista on lisättävä ja heidän mielipiteensä on otettava huomioon entistä paremmin.
- Jokaisella lapsella on oikeus tietää YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta.

Lapsiasiavaltuutettu on tuottanut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta kertovat painetut ja verkkoesitteet suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, romanikieleksi sekä pohjois-, inarin- ja koltansaameksi.

Suomen valtio raportointivuorossa

Ulkoministeriö lähetti marraskuun lopulla Suomen valtion 4. määräaikaisraportin YK:n lapsen oikeuksien komitean arvioitavaksi. Raportti huomioi hyvin lapsiasiavaltuutetun näkökulmat.

Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena on vahvistaa lapsen oman äänen kuulumista myös YK-raportoinnissa. Tätä varten kerättiin vuoden 2008 alkuun mennessä yli 600 ala- ja yläkoululaisen näkemyksiä omasta hyvinvoinnistaan kotona, koulussa ja vapaa-aikana. Kysely toteutettiin yhteistyössä Kerhokeskus- koulutyön tuki ry:n ja Suomen Lasten Parlamentin kanssa. Lasten näkökulmat on koottu julkaisuun *Asiaa aikuisille!* (*Med adress till vuxna!*), joka toimii samalla lapsen oikeuksien juhluvuoden viestinä päättäjille.

Lasten omien näkökulmien ja muiden arvioiden perustalta lapsiasiavaltuutettu laatii oman raporttinsa YK-komitealle alkuvuoden 2010 aikana. Suomen raporttia käsitellään komiteassa syksyllä 2010 tai keväällä 2011. ●

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanosta

Tiivistelmä lapsiasiavaltuutetun lausunnosta ulkoministeriölle 7.3.2008

■ Suomen neljännen määräaikaisraportin valmisteluun liittyen lapsiasiavaltuutettu arvioi YK:n lapsen oikeuksien komitean keskeisten päätelmien toimeenpanoa. Komitea on suosituksissaan kiinnittänyt huomiota suomalaisen lapsipolitiikan hajanaisuuteen.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi, että lapsipolitiikan koordinaatio on merkittävästi edistynyt vuodesta 2007 alkaen. Nuorisolain nojalla ensimmäistä kertaa laadittu valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma kokoaa eri hallinnonalojen suunnitelmat ja asettaa tavoitteet hallituskaudelle.

Kehittämisohjelman toimeenpanoa varmistaa ja koordinoi erillinen politiikkaohjelma. Sitoutuminen lapsen oikeuksien sopimukseen hallintoa ohjaavana asiakirjana on vahvistunut.

Lapsen oikeuksien komitean huolenaiheena on ollut myös lasten tasa-arvoinen pääsy lastensuojelua ja perhepalveluihin sekä palveluiden laatu asuinalueista riippumatta. Uusi lastensuojelulaki luo aiem-

paa yksityiskohtaisemmat säännökset ja veloitteet palveluiden järjestämisestä ja vahvistaa lapsen oikeutta niihin. Myös asetus neuvolan ja kouluterveydenhuollon tarkastuksista, kuntien palvelurakennetta kehittävä Paras-hanke ja eri ministeriöiden muut hankkeet tähtäävät palveluiden kehittämiseen. Konkreettisia tuloksia uudistuksista kuitenkin vielä odotetaan.

Kolmas lapsen oikeuksien komitean korostama tavoite on lapsiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön vähentäminen. Lapsiasiavaltuutettu huomautti, että valtioneuvoston ensimmäisen sisäisen turvallisuuden ohjelman käytännön toteutus ei ole edistynyt toivotulla tavalla. Lapsiasiavaltuutettu katsoi, että uudessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa tulee erityisesti painottaa lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämistä.

Lapsiasiavaltuutettu käsittelee lausunnossaan myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilaa ja haasteita sekä antoi yksityiskohtaisia kommentteja lapsen oikeuksien komitean suosituksiin sekä kertoi lapsiasiavaltuutetun toimenpiteistä suositusten toteuttamiseksi.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi, että komitean suosittamasta poiketen ei ole ajankohtaista kehittää lapsiasiavaltuutettua yksittäisiä valituksia tai kanteluita tutkivaksi viranomaiseksi. Sen sijaan tulee parantaa nykyisten oikeusturvaviranomaisten yhteistyötä lapsiasioissa sekä heidän valmiuttaan ottaa vastaan myös lasten omia yhteydenottoja.●

Suomen valtion 4. määräaikaisraportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle (28.11.2008) on luettavissa ulkoministeriön verkkosivuilta www.formin.fi

Kuntien valtuutetut lasten ja nuorten asialle

Uudella vaikuttamisen keinolla pyrittiin sitouttamaan kunnallisvaaliehdokkaat ajamaan valtuustoissa lasten ja nuorten hyvinvointia ja oikeuksia. Reija Salovaara, Outi Mäkelä ja Uma Aaltonen kertovat kokemuksistaan.

■ Syksyllä 2008 käytyjen kunnallisvaalien yhteydessä kokeiltiin uutta vaikuttamismuotoa, lasten ja nuorten valtuutetun huoneentaulua, joka toteutettiin yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n, Kirkkohallituksen Kasvatus ja nuorisotyön, Lastensuojelun Keskusliiton, Nuori Suomi ry:n, Terveystieteiden keskuksen ja Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan kanssa.

”Huoneentaulun avulla kunnallisvaaliehdokkaat haastettiin toimimaan lasten ja nuorten valtuutettuina. Hankkeen tavoitteena oli, että lapset ja nuoret nähtäisiin omana toimintaryhmänään. Lisäksi haluttiin herättää keskustelua. Valtuutettujen toivottiin korostavan päätöksissään ja valinnoissaan lasten ja nuorten hyvinvointia ja oikeuksia”, viestintäpäällikkö *Reija Salovaara* Allianssi ry:stä kertoo.

LASTEN JA NUORTEN VALTUUTETUN HUONEENTAU LU

MINÄ...

- I. VARMISTAN**, että lapset ja nuoret saavat osallistua ja vaikuttaa kotikuntansa asioihin ja että heidän mielipiteitään kuunnellaan. Edistän lasten ja nuorten vaikuttajaryhmien perustamista kuntaan ja oppilaskuntien perustamista kaikkiin kouluihin.
- 2. SEURAAAN** aktiivisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin muutoksia kunnassani. Varmistan, että neuvolan ja koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palvelujen määrä ja laatu vastaavat kansallisia suosituksia ja että perheet saavat ajoissa tukea.
- 3. HUOLEHDIN**, että kaavoituspolitiikassa mahdollistetaan lapsiperheille ja nuorille laadukas ja kohtuuhintainen asuminen ja otetaan huomioon lähiliikunta- ja leikkipaikat. Varmistan, että lapset ja nuoret voivat turvallisesti itse liikkua kouluun ja harrastuksiin. Edistän kevyen liikenteen väylien rakentamista.

Huoneentaulussa oli 12 kohtaa, jotka vaaleihin mennessä Allianssin www-sivuilla allekirjoitti 2 059 ehdokasta ympäri Suomea. Samalla he sitoutuivat toimimaan lasten ja nuorten hyväksi muun muassa edistämällä heidän kuulemistaan kunnassa, seuraamalla heidän hyvinvointiaan ja vaikuttamalla siihen, että heille tarjotaan riittävästi terveydenhuolto- ja muita palveluja. Huoneentaulussa otettiin kantaa myös haastaviin asioihin, kuten lastensuojelun järjestämiseen tai kunnan rooliin perheystävällisenä työnantajana.

Yksi huoneentaulun allekirjoittaneista ehdokkaista on Nurmijärven kunnanhallituksen puheenjohtaja, kansanedustaja *Outi Mäkelä*. ”Lasten ja nuorten parissa monella tavalla toimivana koin huoneentaulun selkeäksi, ajankohtaiseksi ja sitouttavaksi keinoksi tuoda esiin lasten ja nuorten asioi-

ta. Pidän edelleen taulun kaikkia tavoitteita yhtä tärkeinä. Huoneentaulua ei sovi unohtaa, etenkin nyt karsintojen ja leikkausten aikaan. Uusi päivänpolttava haaste on lisääntynyt nuorisotyöttömyys, johon on pikaisesti pystyttävä puuttumaan”, Mäkelä painottaa. ”Näiden seikkojen lisäksi pitäisi mielestäni puhua enemmän myös myönteisistä asioista – monien lasten elämässä olisi hyvä ruokkia positiivisuutta ja antaa malleja hyviin ja toimiviin ratkaisuihin.” Mäkelä toimii myös Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan puheenjohtajana.

Kirjailija, toimittaja ja kunnanvaltuutettu *Ulla-Maija ”Uma” Aaltonen* painottaa lasten ja nuorten olevan tämän päivän lapsuuden ja nuoruuden asiantuntijoita. Aikuisten ja kasvavien välisen toimivan vuorovaikutuksen avulla saadaan tietää, miten aikuisten virheet, median vinot mallit sekä

4. HUOLEHDIN, että päiväkotien ja koulujen ryhmät ovat riittävän pieniä ja että aikuisilla on tarpeeksi aikaa lapsille. Varmistan, että kuntani tarjoaa lasten kokopäivähoidon lisäksi riittävästi myös osapäiväistä varhaiskasvatusta. Huolehdin, että päiväkotien ja koulujen pihat ja välineet mahdollistavat lasten päivittäisen liikkumisen.

5. VARMISTAN, että jokaisella lapsella on mahdollisuus ainakin yhteen harrastukseen. Edistan koulujen kerho- ja iltapäivätoimintaa. Varmistan riittävät resurssit kuntani nuorisotyölle ja nostan lasten ja nuorten liikunnan kunnan liikuntatoimen painopisteeksi.

6. HUOLEHDIN, että yläkouluissa, lukioissa ja ammattikouluissa on riittävästi resursseja opintoohjaukseen. Tuen nuorten työpajoja ja sellaisia palveluja, joilla varmistetaan jokaisen nuoren pääsy peruskoulun jälkeiseen koulutukseen.

7. HUOLEHDIN, että kouluruokailuun on varattu riittävästi määrärahoja ja ruokahetken koulussa riittävästi aikaa.

8. VARMISTAN lasten ja perheiden yhtäläisten oikeuksien toteutumisen. Lapsia ja nuoria ei saa syrjiä heidän kielensä, etnisen taustansa, ihonväriänsä, uskontonsa, vammaisuutensa, seksuaalisen suuntautuneisuutensa tai minkään muunkaan syyn takia.

9. KOROSTAN koulun kehittämisessä lasten kokonaisuhyvinvointia ja sen tueksi tarvittavaa moniammatillista yhteistyötä. Tuon nuorisotyötä osaksi koulun toimintaa ja edistan järjestöjen ja koulun välistä yhteistyötä. Varoitan liiallisesta suorituspainotteisuudesta ja korostan leikin ja lapsuuden arvoa. Muistutan sekä lasten että aikuisten mediakasvatuksen tarpeesta.

10. HUOLEHDIN yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun riittävästä henkilökunnasta ja osaamisen vahvistamisesta. Edistan lasten sijaishuollon painopisteen siirtämistä laitoksista perhehoitoon.

11. TOIMIN NIIN, että oma kuntani on esimerkillinen perheystävällinen työnantaja. Kunnassani hyödynnetään monipuolisesti erilaisia joustomahdollisuuksia työajan suhteen.

12. VARMISTAN, että kotikuntani valtuusto hyväksyy säännöllisin väliajoin talousarvioon sidotun lapsi- ja nuorisopoliittisen kehittämisohjelman. Muistutan, että sen pohjaksi on selvitettävä lasten ja nuorten mielipiteitä. Edistan päätösten lapsivaikutusten ennakoitua ja arviointia.

”Huoneentaulun avulla kunnallisvaaliehdokkaat haastettiin näkemään lapset ja nuoret omana toimintaryhmään”, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry:n viestintäpäällikkö Reija Salovaara kertoo.

kulutuksen ja materian arvot siirtyvät sukupolvelta toiselle. ”Lasten ja nuorten kuunteleminen on tärkeää, mutta lisäksi kunkin pitäisi kykyjensä mukaan olla valmis vastaamaan heidän kysymyksiinsä. Myös aikuinen voi esittää kysymyksiä nuorille.” Aaltonen toivoisi avoimuutta ongelmien käsitteilyyn ja tunnustamiseen. ”Liian suuret ryhmät ja rauhattomuus siirtävät monta hyvää ihmisalkua pois normaaleilta raiteilta, jonne on vaikeata päästä enää uudelleen kyytiin.”

Huoneentaulun allekirjoittaneille ehdokkaille lähetettiin vaalikampanjoinnin aikana kaksi lasten ja nuorten valtuutetun uutiskirjettä, jotka sisälsivät erilaista lapsiin ja nuoriin liittyvää ajankohtaista tietoa muun muassa lapsen oikeuksien päivästä. Huoneentaulu ja uutiskirje saivat positiivista palautetta, ja moni ehdokas koki, että sai huoneen-

taulusta itselleen hyvää kampanjamateriaalia ja tukea vaalityöhönsä. Huoneentaulun kohdat koettiin toisaalta myös vaativiksi, ja osa ehdokkaista pohti, voisivatko he sitoutua niihin.

Lasten ja nuorten ääni kuuluviin jokaisessa kunnassa

Kampanja otettiin hyvin vastaan. Hankkeeseen osallistuneet organisaatiot ja puolueet tiedottivat laajasti lasten ja nuorten huoneentaulusta, ja se saikin mukavasti mediahuomiota osakseen. Osa jutuista oli lehdistötiedotteiden tuottamia uutisia, osa ehdokkaiden kirjoittamia mielipidekirjoituksia.

”Huoneentaulun allekirjoittaneita olisi tietysti voinut olla vielä enemmänkin. Ehdokkailta tuli erilaista palautetta, he ottivat kantaa muun muassa siihen, minkälaisia asioita järjestöjen pitäisi ajaa. Osa ehdokkaista lähetti tekemiään lapsia ja nuoria koskevia aloitteita. Mieltäni lämmitti erityisesti se, että allekirjoittajia oli mukana joka puolelta Suomea”, Salovaara kertoo.

”Oli ilahduttavaa, että huoneentaulun allekirjoittajat kokivat lapsen osallisuuden ja kuulluksi tulemisen tärkeäksi.”

”Hyvä, että joku yllyttää näinkin yksinkertaiseen osallistumiseen! Jospa se vaikuttaisi myös ajatuksiin, että lasten ja nuorten näkökulmaa muistettaisiin pitää esillä aina heitä koskevissa asioissa”, Uma Aaltonen tuumaa. Valtuutettuihin pidetään yhteyttä ja heidän toimintaansa seurataan vaalien jälkeen koko valtuustokauden ajan, mitä Aaltonen

ja Mäkelä kannattavat. ”Seurannalla varmistetaan huoneentaulun toimivuus”, Mäkelä toteaa.

Lapsiasiavaltuutettu ja Allianssi jatkavat yhteydenpitoa huoneentaulun allekirjoittaneisiin. Myös nuorisovaltuustoille tai vaikkapa poliittisille nuorisojärjestöille allekirjoittajat tarjoavat tärkeän yhteistyötahon.

”Oli ilahduttavaa, että huoneentaulun allekirjoittajat kokivat lapsen osallisuuden ja kuulluksi tulemisen tärkeäksi”, Salovaara kiittelee. Kansalisenä tavoitteena on, että vuonna 2010 jokaisessa kunnassa on nuorisovaltuusto, lasten parlamentti tai jokin muu vaikuttamiskanava lapsille ja nuorille. Tällä hetkellä heidän vaikuttamismahdollisuutensa toteutuvat vasta puolessa Suomen kunnista. ●

Lasten ja nuorten asiat korostuivat kuntavaalikampanjoissa

■ Lasten ja nuorten huoneentaulun allekirjoittaneille lähetettiin kysely hankkeen toteuttamisesta vuoden 2009 alussa. Kyselyyn vastasi 835 ehdokasta ympäri Suomea, joista 60 prosenttia oli naisia ja 40 prosenttia miehiä. Vastaajien ikä jakautui varsin tasaisesti. Heistä 21 prosenttia tuli valituksi kunnanvaltuustoon.

Kyselyyn vastanneista 75 prosenttia nosti omassa vaalikampanjassaan esille sekä lapsiin että nuoriin liittyviä teemoja. Erityisesti lapsiin liittyviä teemoja painotti 8 prosenttia ja nuoriin 11 prosenttia ehdokkaista. Lapsiin liittyvät teemat korostuivat 30–39-vuotiailla naisilla. Nuoriin liittyvät teemat näkyivät erityisesti 18–29-vuotiaiden vastauksissa. Miehet kaikissa ikäluokissa nostivat hieman enemmän nuorten asioita esille kuin naiset.

Kyselyyn vastanneista 53 prosenttia aikoo jatkossa painottaa erityisesti lasten ja nuorten asioita. Lasten ja nuorten asioita jonkin verran painottavia, mutta myös muita asioita esillä pitäviä oli 46 prosenttia vastanneista.

Kokonaan muista asioista kiinnostuneista oli yksi prosentti. Naiset (58 %) keskittyivät miehiä (47 %) enemmän lasten ja nuorten asioihin. Erityisesti 40–49-vuotiaat naiset kokivat lasten ja nuorten asiat läheisiksi. Lapsiin ja nuoriin liittyvistä teemoista vastaajia kiinnosti etenkin koulu ja opetus (68 %), lasten ja nuorten osallisuus ja kuulluksi tuleminen (42 %), varhaiskasvatus ja päivähoito (41,5 %), harrastukset ja vapaa-aika (32 %) ja nuorisotyö (31,5 %).

Vuoden 2008 *Nuorisobarometrissa* nuorten kokemukset oman kuntansa tai kaupunkinsa päättäjien suhtautumisesta nuoriin vaikuttajina eivät olleet kovin mairittelevia. Vain joka kuudes (17 %) arvioi päättäjien pitävän nuoria varteenotettavina keskustelukumppaneina kaikissa tai lähes kaikissa asioissa. Joka kymmenes nuori oli sitä mieltä, että nuoria ei oteta vaikuttajina tosissaan missään asioissa. Huoneentaulun allekirjoittaneilla on asiasta paljon valoisampi näkemys. Kyselyyn vastanneista 81 prosenttia piti oman kuntansa tai kaupunkinsa lapsia ja nuoria varteenotettavina keskustelukumppaneina ja vaikuttajina. Lähes kaikki (95 %) vastaajat kertoivat olleensa kotikuntansa lasten ja nuorten mielipiteen selvittämiseksi yhteydessä joihinkin lapsiin tai nuoriin – tosin useimmat sukulaisiin tai oman perheen lapsiin. ●

Yhteistyö läänien ja kuntien kanssa tiivistyi

Lapsiasiavaltuutettu ja läänit muistuttavat kuntapäättäjiä lasten oikeuksista.

■ Lääninhallitusten peruspalveluiden arvioinnin teemana olivat vuonna 2008 lapset ja nuoret. Lääninhallitukset arvioivat kuntien palveluita yhteistyössä ohjaavien ministeriöiden kanssa. Arvioinnin kohteita olivat muun muassa lasten ja nuorten psykososiaalisten palveluiden saatavuus, joukkoliikenne, kirjastopalvelut sekä nuorten vaikuttamisjärjestelmät kunnissa. Lapsiasiavaltuutettu osallistui tulosten julkistamiseen valtiovaraministeriön ja lääninhallitusten yhteistyökumppanina.

Valtiovaraministeriön kanssa järjestettiin ke-säkuussa tuloksia arvioiva seminaari Helsingissä. Lapin, Oulun ja Itä-Suomen lääninhallitukset järjestivät omat alueelliset tilaisuudet kevään ja syksyn aikana. Rovaniemellä, Oulussa ja Joensuussa

pidettyihin lapsen oikeuksien ja oikeusturvan seminaareihin osallistui yhteensä noin 150 henkeä. Lapsiasiavaltuutetun luennon aiheena seminaareissa olivat lapsen oikeuksien toteutuminen sekä lasten hyvinvoinnin nykytila ja haasteet.

Lapsiasiavaltuutetun ja läänien työssä yhteisenä teemana oli myös lapsiperheiden kotipalveluiden saatavuus kunnissa. Kotipalvelut ovat tärkeä matan kynnyksen tuki, joka ehkäisee lastensuojelutoimien tarvetta. Lapsiasiavaltuutettu lähetti keväällä 2008 jokaiseen kuntaan aloitteen lapsiperheiden kotipalveluiden varmistamisesta. Etelä-Suomen lääninhallitus arvioi kantelun perusteella omalla alueellaan kotipalveluiden saatavuutta. Arvioinnin tulokset julkistettiin syksyllä 2008.●

Apu lapsiperheiden arkeen ehkäisee vaikeuksien kärjistymistä

Lapsiasiavaltuutettu teki toukokuussa 2008 Suomen kunnille aloitteen lapsiperheiden kotipalvelun lisäämiseksi. Aloitteessa painotettiin käytännöllisen tuen siivoukseen, pyykinpesuun, ruokahuoltoon ja tilapäiseen lastenhoitoon ennaltaehkäisevän tehokkaasti lastensuojelutoimien tarvetta, perheissä jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Muina allekirjoittajina olivat Suomen Monikkoperheet ry ja Suomen Kolmosperheet ry. Lapsiasiavaltuutettu muistutti, että lapsen edun mukaista ei ole perheen vaikeuksien kärjistyminen siksi, ettei arjen tukea vanhempien uupumuksen, sairauden tai erokriisin takia ole käytettävissä ajoissa.

Sosiaalihuoltolaissa lapsiperheiden kotipalvelun tarjoaminen on määrätty kunnan tehtäväksi. Uuden lastensuojelulain tavoitteena on ollut lisätä ehkäiseviä

palveluita, mutta kotiavun saaminen on selvitysten mukaan käytännössä harvinaista. Kotiavun piirissä olevien lapsiperheiden määrä on vähentynyt noin viidennekseen vuodesta 1990, vaikka lastensuojelun palveluiden piirissä olevien lasten määrä on kasvanut. Kotipalvelun merkitys on monikkoperheissä erityisen suuri. Noin 850 perheeseen syntyy Suomessa vuosittain kaksoset ja noin 10–15 perheeseen kolmoset. Kaikki monikkoperheet tarvitsevat vauva-aikana kotiin ydinperheen ulkopuolista apua.

Kuntien tulisi varmistaa kotipalvelun saatavuus. Kotipalvelu on sisällytettävä lasten hyvinvoinnin suunnitelmaan, joka jokaisen kunnan tulee uuden lastensuojelulain mukaan tehdä. Lisäksi kuntien tulee varmistaa, että perheen taloudellinen tilanne ei ole esteenä avun käytölle.

Maaherra Anneli Taina:

”Kotipalvelut järjestettävä asianmukaisesti”

■ Etelä-Suomen lääninhallituksen selvityksen mukaan yli puolet läänin kunnista laiminlöi lakisääteistä veloitettaan kotipalvelujen järjestämiseksi lapsiperheille. Syksyllä 2008 valmistunut selvitys osoitti, että myös päätöksentekomenettelyssä oli usein vakavia puutteita.

Maaherra *Anneli Taina* luonnehtii selvityksen tuloksia hälyttäväiksi: ”Vaikka kotipalvelu ei sinänsä ole kuntalaiselle subjektiivinen oikeus, sosiaalihuoltolaki edellyttää, että apua järjestetään sitä erityisesti tarvitseville. Vanhusten kotipalvelu näyttää olevan paremmalla tolalla, kun taas kotipalvelun tarpeessa olevat lapsiperheet on useissa tapauksissa perusteettomasti syrjäytetty.”

Kotipalvelun järjestäminen on maaherra Tainan mukaan yksiselitteisesti kunnan vastuulla. ”Kotipalvelu voisi tarjota monen perheen akuuttiin tilanteeseen ratkaisun, jolla olisi merkittävä ongelmien kasaantumista ennaltaehkäisevä vaikutus. Tällaisella varhaisella puuttumisella usein myös vältettäisiin lastensuojelun piiriin kuuluviin toimenpiteisiin ajautuminen.”

Anneli Taina tähdentää, että kunnilla ei ole oikeutta tehdä ratkaisuja, jotka ovat ristiriidassa velvoittavan lainsäädännön kanssa. ”Läninhallituksen tehtävänä on seurata, että lakeja noudatetaan. Kun havaitsemme epäkohtia, tartumme niihin. Näyttää siltä, että tässä asiassa tarvitaan selkeää ohjausta ja valvontaa valtion taholta.” ●

Lapsiasiavaltuutettu tutustuttaisi nuoret koulupsykologin palveluihin

Lapsiasiavaltuutettu vaati tiedotteessaan 2.10.2008 lasten mielenterveyspalvelujen kynnyksen alentamista.

■ Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula haluaa madaltaa lasten ja nuorten kynnystä käyttää mielenterveyspalveluita. Hänen mukaansa kaikille yläkoulun kahdeksaluokkalaisille pitäisi järjestää tutustumiskäynti koulupsykologin vastaanotolle, jotta palvelut tulisivat tutuiksi.

”Nuorilla on usein liian korkea kynnyks hakea apua ongelmiinsa. Nuoret voivat kokea psykologilla käynnin leimaavana, koska palvelu ei ole heille ennestään tuttu. Koulupsykologin pitäisi olla tärkeä osa koulu yhteisöä”, lapsiasiavaltuutettu toteaa.

Aula painottaa voimavarojen suuntaamista ennaltaehkäisyyn ja siihen, että lasten ja nuorten kynnyksen palveluihin madaltuisi. Masennuksen tunnistaminen ajoissa on avain nuorten itsetuhoisuuden ehkäisyyn. ”Jokaisella kunnalla on tekemistä mielenterveyspalveluiden tarjoamisessa lähellä lasten ja nuorten omia kasvuyhteisöjä. Hoitotakuu ei toteudu lasten ja nuorten psykiatriassa, jossa odotusajat ovat liian pitkät”, hän huomauttaa

Lapsiasiavaltuutettu puhui lasten ja nuorten mielenterveyspalveluista 2.10.2008 keskisuomalaisille kuntavaaliehdokkaille järjestetyssä tilaisuudessa Jyväskylässä. ●

Kunnissa kuultava lapsia

Lapsiasiavaltuutettu kirjoitti kuntapäätäjille.

■ Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008 lähetettiin kaikille kunnanhallitusten puheenjohtajille. Saatekirjeessään lapsiasiavaltuutettu toivoi, että kunnanhallitusten puheenjohtajat selvittävät ja varmistavat kuntansa lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen järjestelmien ajantasaisuuden. Erityisesti valtuutettu pyysi huomioimaan, että lasten ja nuorten mielipiteitä kartoitetaan uuden lastensuojelulain mukaisen, valtuustossa hyväksyttävän ja talousarvioon sidotun lasten hyvinvoinnin suunnitelman laatimisessa.

Kirje Suomen kuntiin 10.9.2008

Ranuan nuoret keskustelemassa päättäjien kanssa kuntien peruspalvelujen tilasta. Enää ei kysytäkään viranhaltijoilta, mitä nuorille kuuluu.

Uusi Äänekoski pilottina lapsivaikutusten arvioinnissa

■ Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on uusi tapa tarkastella lasten ja perheiden hyvinvointiin paikallisesti ja kansallisesti vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena. Eniten lapsiin vaikuttavia päätöksiä tehdään kunnissa.

Stakesin (nyk. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) Jyväskylän yksikkö, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja Äänekosken kaupunki (*Uusi Äänekoski*) toteuttivat vuonna 2008 päättyneen pilottihankkeen, jossa mallinnettiin lapsivaikutusten ennakoimista ja arviointia kunta- ja palvelumuutoksissa. Uusi Äänekoski syntyi kolmen kunnan yhdistyessä vuonna 2007.

Hankkeen tarkoituksena oli ensisijaisesti palvella Uuden Äänekosken lapsiperheiden mahdollisuuksia osallistua palvelujen arviointiin ja suunnitteluun. Tavoitteena oli myös luoda valtakunnallinen toimintamalli lasten ja lapsiperheiden tarpeiden huomioimiseksi päätöksenteossa.

Arvioinnin pohjana käytettiin Stakesin *Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi* -opasta, joka kehottaa huomioimaan sekä lapsiin kohdistuvat sosiaaliset että terveysvaikutukset. Oppaan mukaan arvioinnin keskeisiä periaatteita on muun muassa ennakoivuus, monialaisuus ja vuorovaikutus. Lapsivaikutusten arviointia voidaan tehdä prosessin eri vaiheissa: paitsi etukäteen, myös hankkeen kuluessa tai sen päätyttyä.

Prosessin vaiheen lisäksi arvioinnin näkökulmia ovat lapsiin kohdistuvat välittömät, kuten terveyteen, ihmissuhteisiin ja osallisuuteen liittyvät vaikutukset sekä välilliset, kuten perheen talouteen, palveluihin ja yhteisöön liittyvät vaikutukset.

Lapsiasiavaltuutettu osallistui hankkeen ohjausryhmään ja julkistamisseminaariin. ●

Lue lisää: www.aanekoski.fi

Lapsiasiavaltuutettu vaikutti valtioneuvoston ohjelmiin ja selontekoihin

Lapsiasiavaltuutettu toimii aktiivisesti lapsinäkökulman vahvistamiseksi valtioneuvoston ohjelmissa ja selonteoissa.

Lapsella on oikeuksia kuluttajana

Kuluttajapolitiikassa on tehty menestyksellistä yhteistyötä Kuluttajaviraston kanssa.

■ Lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt huomiota siihen, että lapset ja nuoret kiinnostavat kohde-ryhmänä markkinoijia yhä enemmän. Mainontaa kohdennetaan entistä enemmän suoraan lapsille. Lapsilla on myös aiempaa enemmän omaa rahaa käytettävissään, ja he vaikuttavat perheen kulu-

tusvalintoihin. Samalla mainonnan muodot ovat muuttuneet niin, että niiden tunnistettavuus on vaikeutunut. Alaikäiset osaavat käyttää sujuvasti uusia viestintäteknologioita. Ulko- ja julkisten tilojen mainonta on osa lasten ja nuorten arkiympäristöä erityisesti kaupungeissa.

Alaikäisillä on oikeus erityiseen suojeluun myös kuluttaja-asioissa. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että lasten ja nuorten iän ja kehitystason tuomat erityispiirteet tulee huomioida alan sääntelyssä. Sääntelyn tulee tukea vanhempien oikeutta ja velvollisuutta toimia täysipainoisesti lastensa kasvattajina. Vanhempien roolin sivuuttava markkinointi on tältä kannalta ongelmallista. On myös

Maria Kaisa Aula:

Sananvapaus ja ulkomainonnan vapaus?

■ Ulko- ja julkisten tilojen mainonta on osa lasten ja nuorten arkiympäristöä erityisesti kaupungeissa ja taajamissa. Elokuvat, alusvaatteet, yhteiskunnalliset kampanjat, musiikkituotteet, kännykät ja iltapäivälehtien myyntijulisteet ovat kaikki herättäneet myös laajempaa keskustelua mainonnan sopivuudesta.

Uusi kuluttajansuojalaki selkiyttää ulkomainonnan eli alaikäiset yleisesti tavoittavan mainonnan pelisääntöjä. Lapsella on oikeus turvalliseen arkiympäristöön, jossa ei ole esillä häntä pelottavaa tai ikätasolle muuten sisältönsä puolesta sopimatonta aineistoa. Pieniin lapsiin kohdistuvaa tai heidät yleisesti tavoittavaa mainontaa arvioidaan kaikkein tiukimmin perustein.

Uusi laki vahvistaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tavoin vanhemman kasvatusvastuuta. Mainontaa pidetään hyvän tavan vastaisena, jos se pyrkii sivuuttamaan vanhempien mahdollisuuden toimia täysipainoisesti lapsensa kasvattajana. Mainonta, jonka näkemistä kaupungilla liikkuva lapsi ei pysty välttämään, on tältä kannalta arvioitava erityisen tarkkaan.

Keskustelua yhdestä ulkomainonnan muodosta eli iltapäivälehtien myyntijulisteista on käyty vilkkaasti sananvapauden näkökulmasta. Lehdentekijät eivät halua, että lööppejä määritellään journalistisen tuotteen ohella myös mainoksiksi, kuten eduskunnan talousvaliokunta viime vuoden kesäkuussa linjasi.

Pienten lasten vanhempien piirissä ja hiekkalaatikoiden reunoilla keskustelua ulkomainonnasta ja lööpeistä sen osana on käyty jo vuosia. Monilla on kokemuksia unettomista öistä, kun otsikossa näkynyt asia on jäänyt pienen lapsen mieltä vaivaamaan. Väkivalta, seksi,

tärkeää tukea lasten ja nuorten omaa harkintakykyä ja medialukutaitoa, johon liittyy kyky erottaa kaupallinen ja ei-kaupallinen viestintä toisistaan.

Valtioneuvosto teki toukokuussa 2008 periaatepäätöksen kuluttajapoliittisesta ohjelmasta vuosille 2008–2011. Lapsiasiavaltuutettu oli tehnyt jo vuonna 2007 aloitteen siitä, että uudessa kuluttajapoliittisessa ohjelmassa arvioitaisiin lasten ja nuoren asemaa ja oikeuksia kuluttajana. Lopullisessa ohjelmassa nämä näkökulmat on lapsiasiavaltuutetun mielestä huomioitu hyvin.

Kuluttajapolitiikan tavoitteeksi asetetaan lasten oikeus erityiseen suojeluun. Ohjelman yhteydessä selvitetään lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa markkinointia ja markkinoinnin menettelytapoja. Sääntelyn ja suositusten riittävyttä lasten suojelemiseksi arvioidaan niin kuluttajansuojan kuin terveyden kannalta elokuun 2009 loppuun mennessä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä myös sitä, että ohjelmassa on kiinnitetty erityistä huomiota lasten asemaan tietoyhteiskunnan palvelujen käyttäjinä, muun muassa alaikäisen asiakkaan tunnistamiseen sähköisessä kaupassa. Tavoitteena on

varmistaa, etteivät alaikäiset pääse tekemään sellaisia sopimuksia, joita heillä ei ole lainsäädännön mukaan oikeutta tehdä.

Vuonna 2008 eteni myös kuluttajansuojalain uudistaminen. Lapsiasiavaltuutetun mielestä mainonnan hyvän tavan määrittely aiempaa täsmällisemmin tukee lapsen oikeuksia. ”Pieniin lapsiin kohdistuvaa ja heidät tavoittavaa mainontaa tulee arvioida erityisen tiukoin perustein”, lapsiasiavaltuutettu muistuttaa. Lapsiasiavaltuutettu arvioi uutta kuluttajansuojalakia tarkemmin oheisessa kolumnissa. Eduskunnan talousvaliokunta huomioi lausunnossaan hyvin lapsiasiavaltuutetun esille tuomat näkökulmat esimerkiksi julkisissa tiloissa esillä olevasta mainonnasta sekä mediakasvatuksen roolista. Lasten mediakasvatus ei voi korvata alan yritysten vastuuta mainostajina.

Toukokuussa 2008 lapsiasiavaltuutettu järjesti Itsenäisyyden juhluvuoden rahaston säätiön Itlan kanssa *Lapsi kuluttajana* -seminaarin, jossa käsiteltiin muun muassa teknologian kehittymistä ja kansainvälisen sääntelyn vaikeutta.

parisuhteiden kiemurat sekä naisten ulkonäköpaineet ovat teemoja, jotka toistuvat myyntijulisteissa. Nämä ovat tyypillisesti asioita, joista vastuulliset vanhemmat haluavat valistaa pieniä lapsiaan mieluummin omaan tahtiinsa ja rauhassa.

En ole tavannut vanhempia, jotka haluaisivat rajoittaa lehtien vapautta kirjoittaa sivuillaan vaikeista aiheista, kuten perheväkivallasta. On hyvä, että väkivalta perheessä on nyt myös uutinen – toisin kuin vielä 1980-luvulla.

Mutta puhutaanko lööppikeskustelussa sittenkään ensisijaisesti vain sananvapaudesta? Vai puhutaanko enemmänkin mainoksen kaikkien näkyville sijoittamisen vapaudesta? Jokaisessa kaupassa ja kioskissa on myytävänä painotuotteita ja lehtiä, joissa on lapsille hyvinkin sopimatonta sisältöä. Niiden mainoksia ei ole sijoitettu kaikkien näkyville.

”Paratipaikalla” näkyvää mainontaa lainsäätäjät on arvioinut tarpeelliseksi säännellä eri tavoin kuin niitä

sisältöjä, joiden lukemisen ja kohtaamisen tilanteen jokainen voi itse valita.

Mainonnan sääntelyn ohella tarvitaan myös lasten medialukutaidon vahvistamista. Samoin kaikkia vanhempia on tärkeä rohkaista keskustelemaan lasten kanssa mainoksista ja mediasisällöistä. Keskustelin itse taannoin 5–6.-luokkalaisten kanssa, jotka suhtautuivat lööppeihin jo hyvin ironisoiden ja erilaisten uutisten painoarvoa miettien.

Mediakasvatus ei kuitenkaan korvaa yritysten omaa vastuuta mainonnan sisällöistä. Tutkimusten mukaan itse asiassa vasta noin 12-vuotiaana lapsella on kehittynyt kyky ymmärtää kriittisesti mainosten houkuttelevaa tarkoituspää ja markkinoijien pyrkimyksiä. ●

Kolumni on julkaistu aiemmin *Asiaa kuluttajaoikeudesta* -verkkolehdeissä 20.11.2008.

Miko 5. lk

”Sinua tulee suojella sellaiselta kohtelulta, joka uhkaa mahdollisuksiasi terveeseen kehitykseen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kaikkea väkivaltaa, välinpitämättömyyttä ja hyväksikäyttöä. Kukaan ei saa tehdä sinulle pahaa.” Lapsiasiavaltuutetun Lasten sivut kertovat lapsille niistä oikeuksista, joita YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lainsäädäntö heille takaavat. Sivulla on julkaistu runsaasti lasten omia ajatuksia oikeuksistaan, myös turvallisuuden liittyvistä teemoista.

Tunnen oloni turvalliseksi koska en pelkää ketään tai mitään, ja koulussa tunnen oloni turvalliseksi koska kukaan ei kiusaa, mutta jos Suomessa olisi sota niin pelkäisin. Ja Suomessa on lapsia jolla ei ole kotia, ja ne eivät tunne oloa turvalliseksi, mutta minä tunnen oloni turvalliseksi.

Jani 3. lk

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa paljon lapsiasiaa

Lapsiasiavaltuutettu on tyytyväinen siihen, miten lasten ja nuorten oikeudet on otettu huomioon uudessa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Sen sijaan valtioneuvoston liikennepoliittisessa selonteossa lapsinäkökulma ei ollut mukana toivotulla tavalla.

■ Valtioneuvosto uudisti vuonna 2008 sisäisen turvallisuuden ohjelman. Lapsiasiavaltuutetun mielestä lapsen oikeudet on ohjelmassa valtavirtaistettu onnistuneesti. Lasten turvallisuuden parantamiseksi on listattu monipuolisesti oikeaan osuvia toimia. Näitä ovat kuritusväkivallan vastainen kampanjointi, ammattilaisten väkivaltaosaamisen lisääminen, paikallisten viranomaisverkostojen toimivuus, lasten turvataitokasvatus, liikennekasvatus, alkoholitapaturmien vähentäminen, tietorikoksia tutkivan poliisiyksikön perustaminen ja tietoverkoissa tapahtuvan lapsen hyväksikäytön valmistelun kriminalisointi sekä yksin tulevien turvapaikanhakijalasten suojeleminen lapsikaupalta. Esimerkkinä tärkeästä uudesta tavoitteesta lapsiasiavaltuutettu mainitsee Lastentalo-toimintamallin, joka varmistaa seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten kokonaisvaltaisen auttamisen.

Haasteena lapsiasiavaltuutettu pitää poikkihallinnollisen ohjelman toimeenpanoa. ”Tavoitellut hankkeet on saatava eri hallinnonalojen ja toimijoiden budjetteihin, toimintasuunnitelmiin ja tulosohjaukseen. Eri ministeriöitten sitouttamisen lisäksi on varmistettava alueellinen ja paikallinen toimeenpano. Myös lasten näkökulma ja osallistuminen paikalliseen turvallisuussuunnitteluun on varmistettava”, lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula toivoo.

Liikennepoliitikassa lapsi jää marginaaliin

Vuonna 2008 annettiin valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko. Selonteon mukaisilla yleisillä liikenneturvallisuuksi parantavilla toimenpiteillä parannetaan myös lasten liikenneturvallisuuksi. Lapsia liikenteen käyttäjinä ei ole kuitenkaan erikseen käsitelty, eivätkä lapsiasiavaltuutetun näkökohdat siten tulleet toivotusti kuulluiksi. Eduskunnan mietinnössä selonteosta lapsivaikutusten arviointi on paremmin mukana. Mietinnön mukaan liikennejärjestelmän kehittämiseen liittyvien päätösten vaikutukset tulee arvioida erityisesti lasten ja kouluteiden liikenneturvallisuuksi kannalta. Liikenne- ja viestintävaliokunta kiinnitti huomiota myös siihen, että selonteossa kevyen liikenteen rooli on jäänyt suhteellisen vähäiseksi.

Lapset liikenteen käyttäjinä on huomioitu Tiehallinnossa, joka on nostanut koululaiset keskeiseksi asiakasryhmäksi. Tavoitteena on huomioida koululaisten tarpeet entistä paremmin. Lapsiasiavaltuutettu on Tiehallinnon yhteistyökumppani lasten liikkumista koskevissa kysymyksissä.

Myös lapsiasianeuvottelukunta kävi liikenneministeriössä laaditun muistion pohjalta keskustelun liikennepoliittikan lapsinäkökulmasta. Esillä oli etenkin liikennekasvatuksen vahvistaminen oppilaitoksissa.●

Vanhempien päihdeidenkäytöstä kärsivät lapset

Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt pitkäjänteistä vaikuttamistyötä lapsiperheiden vanhempien päihdeidenkäytön ja sen lapsille aiheuttamien haittojen vähentämiseksi. Vuonna 2007 tehty aloite on havahduttanut etsimään uusia keinoja, joilla perheen päihdeongelmiin voidaan puuttua aiempaa tehokkaammin. Toimintavuoden aikana lapsiasiavaltuutettu vaikutti asiaan muun muassa STM:n asettaman työryhmän puitteissa.

■ Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) päihdeäitityöryhmä valmisteli vuoden 2008 aikana joukon ehdotuksia, joihin sisältyivät muun muassa tehokkaampi perheen päihdeongelmien havaitseminen ja tuki jo neuvolassa, johdonmukainen hoitoonohjaus sekä päihdeitä käyttävien äitien subjektiivinen oikeus hoitoon. Myös Ensi- ja turvakotien liiton kehittämän vanhemmuuden taitoja tukevan hoitojärjestelmän jatkuvuus haluttiin varmistaa. Lisäksi työryhmä katsoi, että ääritapauksissa äiti olisi voitava määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon syntyvän lapsen terveysvaaran perusteella.

Vanhempien päihdeongelmat vaarantavat lasten edellytykset hyvään elämään. Tutkimusten mukaan vanhempien alkoholinkäyttö on vakavin yksittäinen lasten pahoinvoinnin syy Suomessa.

”Olosuhteet alkoholiperheissä ovat usein ristiinässä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen takaamien oikeuksien kanssa”, lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula muistuttaa. ”Lapselle on varmista-

tettava mahdollisuus elää niin, että hän ei joudu ottamaan aikuisten vastuuta ja huolia kannettavakseen.”

Lapsiasiavaltuutettu ja A-klinikkasäätiö jättivät jo helmikuussa 2007 STM:lle aloitteen toimista vanhempien alkoholinkäytön ja siitä lapsille aiheutuvien ongelmien vähentämiseksi. Aloitteessa ehdotettiin, että ministeriö ottaisi vanhempien päihdeongelmista kärsivien lasten tukemisen oman strategiansa ja käytännön toimintansa painopisteeksi. Erityisesti kehoitettiin kiinnittämään huomiota lapsinäkökulmaan kansallisessa mielen-terveys- ja päihdeohjelmassa.

Päihdehuoltolain uudistustyössä lapsiasiavaltuutettu on kehottanut kiinnittämään erityistä huomiota päihdeperheiden tukeen ja hoitoon. Lakiin tulisi hänen mukaansa sisällyttää päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten hoitoa koskevia säännöksiä ja selvittää myös tahdosta riippumattoman hoidon soveltuvuus.

Yleisen alkoholipolitiikan osalta lapsiasiavaltuutettu on edellyttänyt toimenpiteitä vanhempien alkoholinkäytön vähentämiseksi muun muassa verotusta kiristämällä. Lisäksi alkoholimainonta tulee rajoittaa pelkkien tuotetietojen antamiseen. Mielikuvamainonta on omiaan vaikuttamaan juuri lasten ja nuorten alkoholinkäyttöä lisäävästi. Lapsiasiavaltuutettu on useaan otteeseen kiirehtinyt vuonna 2007 jättämässään aloitteessa esitettyjen konkreettisten toimien täytäntöönpanoa.

Lapsiasiavaltuutettu on toistuvasti korostanut, että vanhempien liiallisen alkoholinkäytön lapsille aiheuttamista haitoista tulisi tiedottaa nykyistä enemmän. Vuonna 2009 lapsiasiavaltuutetun aktiivinen vaikuttaminen loi osaltaan edellytyksiä Alkon *Viisas vanhemmuus* -ohjelmalle. Alkuvuodesta 2009 käynnistyneen ohjelman tarkoituksena on rohkaista aikuisia ja lasten vanhempia pohtimaan omaa alkoholinkäyttöään lasten näkökulmasta.

”Päihdeäitityöryhmän ehdotukset pitää nopeasti toteuttaa ja jatkaa selvitystyötä myös kouluikäisten lasten auttamisjärjestelmien parantamiseksi”, Maria Kaisa Aula painottaa. ●

Erotilanteissa muistettava lapsen etu

*Lapsiasiavaltuutetun aloite 26.8.2008
avio- tai avoeron hoitamisesta lapsen edun mukaisesti*

■ Lapsiasiavaltuutetun mielestä eroperheiden auttaminen ja huoltoriitojen vähentäminen tulee ottaa sosiaali- ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön yhteiseksi kehittämissasiaksi. Tärkein tavoite on lapsen edun parempi huomioiminen erotilanteessa. Toistuvien oikeuskäsittelyiden määrää tulisi voida rajoittaa, jotta lapsen tilanne pystytään rauhoittamaan. Tämä edellyttää lainsäädännön muutosta.

Suomalainen palvelujärjestelmä ei vastaa kunnolla eroavien vanhempien henkisen tuen ja sovittelun tarpeisiin eikä myöskään lapsinäkökulman vahvistamisen tarpeisiin. Joka vuosi noin 2 000 avio- tai avoerossa

joudutaan huoltoriitaan, jota käsitellään oikeudessa asti. Näistä joka neljäs johtaa vanhempien vuosia jatkuviin huoltoriitoihin, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia. Lisäksi suuri osa huoltoriitaoikeudenkäynneistä kustannetaan käytännössä valtion varoin, muistutetaan lapsiasiavaltuutetun muistiossa.

Muistiossa esitetään tarkennuksia myös sosiaali- huoltolakiin muun muassa valvottujen tapaamisten järjestämisestä kunnan lakisääteisenä ja asiakkaalle maksuttomana palveluna. Lisäksi muistiossa ehdotetaan lastenvalvojatyön, perheasioiden sovittelun sekä varhaisen vaiheen palvelujen kehittämistä.

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että perheen auttaminen eron varhaisessa vaiheessa olisi huomattavasti helpompaa ja tuloksellisempaa kuin odottaa ongelmien kasvamista ylipääsemättömiksi. Tämä tarkoittaa uudenlaisia eropalveluja.

Kehittämistyö on sosiaali- ja terveysministeriössä edistynyt hitaasti.●

Vuoden 2008 aikana annetut lausunnot

Lapsiasiavaltuutetun lainsäädäntöhankkeisiin, selontekoihin ja strategioihin antamat lausunnot eduskunnan valiokunnille ja eri ministeriöille ovat merkittävä vaikuttamisen kanava.

■ Vuoden 2008 kuluessa lapsiasiavaltuutettu antoi 24 lausuntoa valtioonhallintoon. Ajankohtaisia aiheita olivat muun muassa ihmisoikeuspolitiikan ja yhdenvertaisuuden lapsinäkökulma, syrjäytymisen ehkäiseminen, lastensuojelulain toimeenpano, perheen sisäinen adoptio, erityisopetuksen järjestäminen, terveydenhuoltolain uudistaminen, mielenterveys- ja päihdetyö, neuvolatoiminta sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto.

Myös esimerkiksi lastensuojelun asiakastiedon pelisäännöt, internetin käyttöturvallisuuden edistäminen ja kuvaohjelmien tarkastaminen olivat teemoja, joita koskevaan päätöksentekoon lapsiasiavaltuutetun lausunnot toivat lapsinäkökulman.

Ehdotus erityisopetuksen strategiaksi

OPM:lle 15.1.2008

Lapsiasiavaltuutetun mielestä strategian jatkovalmistelussa tulee korostaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen oikeudellista sitovuutta ja velvoittavuutta. Yleisarvio ehdotuksesta oli myönteinen. On tärkeä tunnistaa lapsen erityisen tuen tarve varhain, vahvistaa pedagogisen asiantuntemuksen roolia, toimia moniammatillisesti sekä vahvistaa inklusioperiaatetta. Valtuutettu toivoi lausunnossaan lisää huomiota neuvolan rooliin, erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluiden alueellisen eriarvoisuuden vähentämiseen, lapsen oikeuteen osallistua ja vaikuttaa sekä itsenäistyvän nuoren koulutuspalveluihin.

Kuuleminen ihmisoikeuspoliittisen selonteon valmistelua varten

UM:lle 25.1.2008

Lapsiasiavaltuutettu toivoi, että Suomi edelleen painottaa kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassaan lasten oikeuksia. Sekä YK:ssa, Euroopan neuvostossa ja EU:ssa erityisenä painopisteenä on lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen, mitä Suomen tulee tukea.

Valtuutettu ehdotti, että selonteossa kuvaillaan ja välitetään tietoa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen seurantaselonteosta. Lapsen oikeuksien tilan arvioinnissa lasten oma näkökulma on tärkeä. Eri ministeriöiden tulee selonteossa linjata vastuunjako lapsen oikeuksien kansallisessa tiedottamisessa. Valtion tiedotusvastuu on hoidettu puutteellisesti ja työnjako on epäselvä.

Lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeet

OM:lle 1.2.2008

Oikeusministeriön arviomuistiossa esitetyt keskeisimmät lapseksiottamislain uudistamistarpeet ovat perusteltuja. Nämä ovat perheen sisäisen adoption mahdollistaminen samaa sukupuolta olevan parin perheessä, kotimaisen adoptioprosessin nykyistä täsmällisempi sääntely, niin sanotun itsenäisen ulkomaisen adoption rajoittaminen sekä lupamenettelyn uudistaminen. Valtuutetun mielestä tärkeintä on uudistaa lainsäädäntöä kaikilta osin YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti eli kunnioittaen lapsen edun ensisijaisuutta ja yhdenvertaista kohtelua.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano

UM:lle 7.3.2008

Tiivistelmä lausunnosta on sivulla 59.

Neuvolatoimintaa, kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa koskeva asetus

STM:lle 26.3.2008

Lapsiasiavaltuutettu toivoi, että asetustekstissä otetaan huomioon YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta erityisesti kolme artiklaa: lasten, nuorten ja oppilaiden oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi, kun heitä koskevia asioita käsitellään neuvola- ja kouluterveydenhoidossa; median vaikutukset lapsiin ja mediakasvatuksen merkitys sekä tiedon jakaminen vanhemmille myös ympäristöhygieniasta. Lapsiasiavaltuutetun yksityiskohdattaiset muutosehdotukset korostivat etenkin lapsen, nuoren ja perheen osallistumista palvelun asiakkaana. Lapsiasiavaltuutettu piti asetuksen säätämistä hyvin tärkeänä lasten tasa-arvoisen kohtelun kannalta.

Toimet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle 28.3.2008

Lapsiasiavaltuutettu käyttäisi syrjäytymisen sijaan käsitettä ”pahoinvoinnin kasaantuminen”. Valtuutettu painottaisi nykyistä enemmän lasten ja nuorten yhteisöllisyyteen ja psykososiaaliseen tukeen liittyviä asioita työn ja koulutuksen järjestämisen tavoitteiden rinnalla.

Ministeriöiden toimenpiteet syrjäytymisen ehkäisemiseksi painottuvat peruskoulun päättämisen ja toiselle asteelle siirtymisen nivelvaiheeseen. Pahoinvointikehitykseen johtavat riskitekijät ovat havaittavissa jo aiemmin, joten lapsiasiavaltuutettu painottaisi toimenpiteitä ja tukea perheille jo varhaislapsuuden aikana (neuvola, päivähoido, alakoulu).

Lapsiasiavaltuutettu painotti lausunnossaan myös koulun merkitystä lapsen kokonaishyvinvoinnin tukena sekä ala- että yläkoulussa, oppilashuoltolain yhtenäistämistä ja oppilaanohjaajan palvelujen tarjoamista nykyistä tasapuolisemmin eri puolilla maata.

Yhdenvertaisuuslain uudistaminen

OM:lle 31.3.2008

Yhdenvertaisuuslainsäädäntöä uudistavan toimikunnan välimietinnössä esitetään lainsäädännön perusrakenteelle kolme vaihtoehtoa. Lapsiasiavaltuutettu pitää tavoiteltavana mallia, jossa tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki yhdistettäisiin yhdeksi yleislaiksi. Viranomaisorganisaation uudistumalleista lapsiasiavaltuutettu pitää ensivaiheessa parhaana tasa-arvo- ja vähemmistövaltuutetun yhdistämistä valtioneuvoston yhteyteen yhdenvertaisuusvaltuutetuksi, joka käsittelee myös vammaisten syrjintää koskevia asioita. Toimikunnan loppumietinnössä on syytä selkeämmin käsitellä lapsiasiavaltuutetun tehtäviä ja asemaa sekä lasten asemaa ja lapsia syrjinnän kohteina.

Lisäksi lapsiasiavaltuutettu kannattaa, että osana laajempaa uudistusta (”kansallinen ihmisoikeusinstituutio”) selvitetään laaja-alaisen perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevän asiantuntijaelimen perustaminen eduskunnan yhteyteen. Samassa yhteydessä voitaisiin käsitellä myös alueellisen ja paikallisen ihmisoikeusneuvonnan ja -tiedotuksen tarpeita.

Safer Internet -ohjelma

LVM:lle 14.4.2008

Ohjelma jatkaa lapsiasiavaltuutetun mielestä komission tuloksellista työtä internetin käyttöturvallisuuden parantamiseksi. Ohjelma ottaa huomioon myös internetin uusimmat viestintämuodot, kuten sosiaalisen verkostoitumisen.

Verkkoteknologian sovellutusten haittapuolia ovat riskit, jotka liittyvät usein lasten hyväksikäyttöön ja kiusaamiseen, sopimattomiin sisältöihin sekä hallitsemattomaan käyttöön. Seksuaalisen hyväksikäytön osalta komission ehdotuksessa on nostettu painopisteiksi verkkoympäristössä tapahtuva vekiottelu ja kiusaaminen, jotka valtuutetunkin mielestä edellyttävät tehokkaita toimenpiteitä. Safer Internet -ohjelman lisäksi EU:n on tarpeen painottaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumista myös rikosoikeuden ja poliisiasioiden alalla tehtävässä yhteistyössä.

Valtuutettu kiinnitti lausunnossaan huomiota myös tarpeeseen kehittää EU-tason ratkaisuja haitallisen ja laittoman, erityisesti lapsipornografiaa sisältävän, aineiston levittämisen estämiseksi sekä tarpeeseen vahvistaa lapsen omia taitoja suojella itseään. Valtuutetun mielestä ohjelmassa on ansiokkaasti huomioitu lapset ja nuoret osallistujina turvallisen verkkoympäristön kehittämiseksi.

Aloite yksilövalitusmekanismin perustamiseksi YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen

UM:lle 15.4.2008

Lapsiasiavaltuutettu suhtautuu periaatteessa myönteisesti yksilövalitusmekanismin perustamiseen, mutta korostaa, että valmistelussa tulee edetä hyvin harkiten ja huolellisesti valmistellen. Mekanismi saattaisi hyvin toimiessaan tuoda lisäarvoa lapsen oikeuksien kohentamiselle maissa, joissa kansalliset ihmisoikeusinstituutiot ovat puutteelliset. Ensisijaista on kehittää kunkin maan omaa oikeusjärjestelmää, hallintoa ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että yksilövalitusmekanismin perustaminen ei saa vähentää määräaikaishetimitöiden merkitystä. Valtuutettu arvioi, että suomalaisille lapsille olisi enemmän käytännön vaikutusta kotimaisten valitusmekanismien käyttämisen mahdollisuuksia koskevalla tiedottamisella. Haasteena yksilövalitusmekanismeissa lapsiasiavaltuutettu näkee sen, että sopimuksen useat artiklat ovat yleisellä tasolla ja luonteeltaan ohjelmallisia. Eräs mahdollisuus olisi rajata valitusoikeus koskemaan vain osaa sopimuksen artikloista.

Kuluttajasuojalain 2. luvun muuttaminen

Eduskunnan talousvaliokunnalle 8.5.2008

Lapsiasiavaltuutettu pitää lapsen oikeuksien kannalta hyvin myönteisenä kuluttajasuojalain uutta pykälää, jossa aiempaa täsmällisemmin määritellään markkinoinnin hyvän tavan vastaisuus erityisesti alaikäisten suojelun näkökulmasta. Mainonnan hyvän tavan määrittely tukee lapsen oikeuksia. Ehdotus ottaa huomioon myös lapset yleisesti tavoittavan mainonnan ulko- ja julkisissa tiloissa. Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että pieniin lapsiin kohdistuvaa ja heidät tavoittavaa mainontaa tulee arvioida erityisen tiukoin perustein. Lapsiasiavaltuutettu toi esimerkkinä esille iltapäivälehtien myyntijulisteet ja niiden aseman sekä journalismina että mainontana. Aihetta käsitellään myös vuosikirjan sivulla 68.

Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa

OM:lle 13.6.2008

Lapsiasiavaltuutetun mielestä työryhmä on käsitellyt ansiokkaasti mahdollisuuksia edistää kansalaisten ja järjestöjen osallistumista ja kuulluksi tulemistä valtionhallinnossa. Valtuutettu pitää kuitenkin puutteena, että työryhmä ei ole käsitellyt eikä arvioinut erityisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja ottaa kantaa sähköisesti valtionhallinnossa vireillä oleviin asioihin.

Valtuutettu ehdottaa, että internetpohjaisen, vuorovaikutteisen, opastavan ja tiedottavan osallistumisympäristön perustamisessa otetaan huomioon lasten ja nuorten tarpeet osallistua ja vaikuttaa. Opetushallinnon ja koulujen sekä lasten järjestöjen ja nuorisotyön tulisi olla tiiviisti mukana sähköisten osallistumismenetelmien kokeilussa. Internetissä käytävien kansalaiskeskustelujen seuraamisessa tulee muistaa myös lasten ja nuorten luontaiset keskusteluympäristöt. Lasten ja nuorten kannalta merkittävien lakihankkeiden tai uudistusten kuulemisia ja keskusteluja tulee toteuttaa yhteistyössä oppilaitosten, lasten ja nuorten järjestöjen sekä nuorisotyön toimijoiden kanssa.

Lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon asiakastietojen määrittely

Stakesille 25.8.2008

Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisen arkiston luomiseen liittyen oli pyydetty kommentoimaan, onko tietotarpeet kuvattu tarpeeksi kattavasti lastensuojelussa tehtävän työn kannalta. Lapsiasiavaltuutetun mielestä raportit tukevat hyvin lapsen oman mielipiteen ja näkemysten dokumentointia ja huomioimista. Asiakassuunnitelman osalta valtuutettu puolsi vaihtoehtoa, jossa avo- ja sijaishuollon asiakassuunnitelmat yhdistettäisiin yhdeksi dokumentiksi.

Esitetty asiakastietojen kuvaus ei kuitenkaan luo mahdollisuutta luokitella lastensuojelutoimiin ryhtymisen niin sanottuja syytietoja kansallista kehittämistyötä varten. Syytiedoista tulee laatia luokittelu, joka mahdollistaa tilastotiedon keräämisen kansallisesti. Nykyisin syytietoja kerätään vain kuntakohtaisesti. Lastensuojelun tietopohja on tältä osin puutteellinen.

Perheen sisäinen adoptio rekisteröidyn parin perheessä

OM:lle 27.8.2008

Työryhmä on ehdottanut, että rekisteröidyn parisuhteen osapuoli saisi mahdollisuuden adoptoida parisuhteen toisen osapuolen lapsen. Lapsiasiavaltuutettu pitää tehtyä lakiehdotusta kannatettavana, koska se selkeyttää lapsen oikeutta kahteen vanhempaan. Sosiaalisen vanhemman oikeudet ja velvoitteet suhteessa lapseen täsmentyvät. Tämä on lapsen edun mukaista.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanosuunnitelma

SM:lle 17.9.2008

Lapsiasiavaltuutettu piti luonnosta perusteellisena ja eri tahot kohtuullisen hyvin vastuuttavana asiakirjana. Suunnitelma keskittyy kuitenkin ministeriöiden vastuuttamiseen. Ohjelman toteuttamisen kannalta alueellisesti ja paikallisesti tapahtuva toimeenpano on kuitenkin avainasemassa. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaa käsitellään tarkemmin sivulla 71.

Lakiehdotus kuvaohjelmien tarkastamisesta

OPM:lle 26.9.2008

Kuvaohjelmalain muutosehdotuksessa kevennetään kuvaohjelmien ennakkotarkastusvelvollisuutta liittyen niin sanottuihin tilausohjelmalveluihin. Tämä koskee ohjelmia, joita tv-yhtiöt tarjoavat internetin välityksellä katsottavaksi. Televisioyhtiöiden vastuulle siirtäisi niiden ohjelmien tarkastaminen, jotka voidaan heidän arvionsa mukaan esittää televisiossa ennen klo 21.

Lapsiasiavaltuutetun mielestä itsesääteilyyn siirtyminen edellyttää alan toimijoiden kesken yhtenäisiä toimintamalleja ja yhtiöiden osaamisen vahvistamista. Kuvaohjelmalain uudistamisen jatkotyössä nämä näkökohdat ja mediakasvatuksen lisääntyneet tarpeet on nostettava perusteellisemmin esille. Lapsiasiavaltuutettu korostaa sitä, että esim. K-15 ja K-18 ikäraajat velvoittavat myös kuvaohjelmia internetissä tarjoavaa tv-yhtiötä. Kuvaohjelmien jakaminen ikärajaa nuoremille on rangaistavaa. Palvelun tarjoajan tulee siksi kehittää ja ottaa käyttöön teknologiaa, jolla alaikäinen voidaan tunnistaa sähköisissä palveluissa.

Lastensuojelulain toimeenpano sekä lapsiperheiden asema

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan terveys- ja kuntajaostolle 15.10.2008

Lapsiasiavaltuutettu katsoi lausunnossaan lasten ja perheiden asemasta valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2009, että esitetyt tunnusluvut kuvaavat huonosti lasten ja perheiden hyvinvointia. Mukana tulisi olla lasten terveyttä ja hyvinvointia sekä alle 15-vuotiaita koskevia mittareita. Perheiden ja lasten hyvinvoinnin tavoitteelle tulisi koota omat tunnusluvut, joita seurataan.

Kuntapalveluissa painopisteen tulisi siirtyä korjaavista ehkäiseviin palveluihin. Perheitä on tuettava ajoissa ja lapsia jo varhaisella iällä. Etenkin lapsiperheiden kotipalvelun lisääminen on tärkeää. Sosiaalipalveluiden kehittämisessä on edelleen tarpeellista panostaa lastensuojelulain toimeenpanoon.

Lastensuojelulain toimeenpanossa lapsiasiavaltuutettu näkee eniten ongelmia aikarajojen noudattamisessa, mikä johtuu sosiaalityöntekijöiden vähäisestä määrästä ja henkilöstön vaihtuvuudesta. Valtuutettu pitää lain toimeenpanon varmistamisen kannalta tärkeinä seuraavia jatkotoimia: (1) varmistetaan lastensuojelun kansallisen ohjauksen pysyvät voimavarat STM:ssä ja THL:ssa, (2) lisätään normiohjausta kuntaresurssien varmistamiseksi, (3) uudistetaan perhehoitolaki sijaishuollon painopisteen siirtämiseksi laitoksista perhehoitoon, (4) laaditaan sijaishuollon kansalliset suuntaviivat sekä arviointi- ja valvontajärjestelmä sekä (5) täydennetään tarpeen mukaan Paras-lakia niin, että myös pienet kunnat selviävät yhteistyötä lisäten lastensuojelulain velvoitteista.

Terveydenhuoltolaki

STM:lle 30.10.2008

Lapsiasiavaltuutetun mielestä työryhmän ehdotuksessa tavoitellaan toimintamalleja, jotka toimisivat terveydenhuollon asiakkaan kannalta nykyistä järjestelmää paremmin. Riskinä lain tavoitteiden toteutumisen ja lapsen oikeuksien kannalta on kuitenkin se, että muutokset painottuvat hallinnollisiin ja rakenteellisiin uudelleenjärjestelyihin, joiden vaikutukset jäävät kuntien ja yhteistyöalueiden ratkaisujen varaan. Lakiehdotus ei tuo ratkaisua ohjausjärjestelmän puutteisiin: lapsiasiavaltuutetun mielestä tarvittaisiin kansallista arviointijärjestelmää. Lisäksi valtuutettu ehdotti, että lakiehdotukseen lisätään asetuksenantovaltuus neuvolan, kouluterveydenhuollon ja opiskelijahuollon tarkemmasta ohjauksesta. Lastensuojelussa ja lasten mielenterveyspalveluissa tulee myös konkretisoida sosiaali- ja terveystoimen läheisempää yhteistyötä. Terveydenhuoltolakiin tulee kirjata paremmin lastensuojelulaista seuraavat velvoitteet.

Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

Mieli 2009 -työryhmälle 10.11.2008

Lapsiasiavaltuutettu piti lausunnossaan työryhmän ehdotuksia lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kehittämiseksi pääosin hyvinä. Erittäin ongelmallinen on kuitenkin ehdotus niin sanotun hoidollisen sijaishuollon kehittamisestä. Tämä tulisi korvata lasten ja aikuisten mielenterveyspalveluiden yhteistyön sekä lastensuojelun ja mielenterveyspalveluiden yhteistyön kehittämisellä. Valtuutettu kiinnitti huomiota myös lasten tuen tarpeeseen, kun hoidetaan perheellisen aikuisen mielenterveys- tai päihdeongelmaa; perhekuntoutuksen kehittämiseen, varhaislapsuuden kiintymys- ja vuorovaikutussuhteiden tukemiseen, ongelmiin tarttumiseen sekä varhaisemmassa vaiheessa että varhaisemmalla iällä, alaikäiseen asiakkaana, koulun kehittämiseen sekä vanhempien alkoholinkäytöstä lapsille aiheutuvien haittojen vähentämiseen.

Laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämiseen

Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle 13.11.2008

Lapsiasiavaltuutetun mielestä esitetty seksuaalisen hyväksikäytön selvitysten rahoitusvastuun siirto kunnilta valtiolle on perusteltu ja vahvistaa lapsen oikeuksia. Osaamisen varmistamiseksi on tarpeellista keskittää myös tutkimusten järjestämistä ja organisoimista. Palvelun ja tutkimuksen laatua tulee myös valvoa ja seurata jatkossa kansallisesti niin, että varmistetaan mahdollisimman yhdenmukaiset menettelytavat eri puolilla maata. Valtuutettu ehdotti, että lasten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi myös väkivaltarikosten tutkinnassa rahoitusvastuu siirrettäisiin kunnilta valtiolle. Valtuutettu ehdotti myös, että STM:n tulisi valmistella sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti moniammatillista yhteistyötä ja lapsen etua tukevan niin sanotun lastentalomallin käyttöön ottamista lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnassa. Lastentalomalli on käytössä Islannissa, Norjassa ja Ruotsissa.

Neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa sekä lasten ja nuorten ehkäisevää suun terveydenhuoltoa koskeva asetus

STM:lle 14.11.2008

Lapsiasiavaltuutetun aiemmassa lausunnossa esittämät näkökohdat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta, lasten osallistumisesta ja kuulemisesta sekä median käytön neuvonnasta on otettu hyvin huomioon. Täydennyksenä työryhmän ehdotukseen lapsiasiavaltuutettu teki joitakin yksityiskohtaisia parannusehdotuksia, jotka koskivat lapsen itsenäisen haastattelun tärkeyttä, psykologin haastattelun lisäämistä 8. luokan laajaan terveystarkastukseen, suun terveystarkastusten lisäämistä, oppilaiden ja vanhempien roolin täsmentämistä kouluympäristön ja työolojen arvioinnissa, sosiaalityön kotipalvelun lisäämistä, kotikäyntien merkitystä sekä vanhempien päihteidenkäyttöä koskevia perusteluja.

Alkoholirikoksia koskevat säännökset

Eduskunnan lakivaliokunnalle 3.12.2008

Lapsiasiavaltuutettu kommentoi erityisesti alkoholimainontaa koskevaa sääntelyä. Valtuutettu korosti, että mainonnan muodot muuttuvat koko ajan vaikeammin tunnistettaviksi. Lasten on erityisen vaikea erottaa mainoksia ja muuta aineistoa internetympäristössä. Valtuutettu ehdotti, että mietojen alkoholijuomien niin sanottu mielikuvamainonta sekä mietojen alkoholijuomien televisio- ja elokuvamainonta kiellettäisiin kokonaan. Alkoholien mainonnan rajoittaminen on tehokas keino ehkäistä lasten alkoholinkäyttöä ja vaikuttaa alkoholiasenteisiin. Mainonta vaikuttaa etenkin lasten mielikuviiin alkoholista.

Euroopan neuvoston alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja

UM:lle 15.12.2008

Lausunnossa Suomen neljännen määräaikaikaisraportin laatimista varten keskityttiin niihin havaintoihin, joita lapsiasiavaltuutettu on tehtävässään tehnyt. Havainnot koskevat lähinnä saamen kieliä. Valtuutettu kuvaili lausunnossaan Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen yhteistyötä saamelaislasten oikeuksien edistämiseksi. Valtuutettu katsoi, että Suomeen tulee luoda saamenkielisen ja saamen kielen koulutuksen ja opetuksen kokonaisvaltainen kansallinen suunnitelma, johon sisältyy myös opetuksen arviointi. Alaikäisistä saamelaislapsista 60–70 prosenttia asuu saamelaisalueen ulkopuolella, mutta lainsäädäntö ei tue riittävästi heidän kielellisten oikeuksiensa toteutumista. Valtuutettu käynnisti syksyllä 2008 selvityksen myös romanilasten omista mielipiteistä ja oikeuksien toteutumisesta.

Lapsiasianeuvottelukunta edisti lasten asemaa ja oikeuksia

Lapsiasianeuvottelukunnan tehtävänä on edistää lapsiasiavaltuutetun tukena lasten oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyvää viranomaisyhteistyötä.

■ Vuoden 2008 aikana lapsiasianeuvottelukunta kantoi erityistä huolta palvelurakennemuutosten aiheuttamista mahdollisista uhkista lasten ja perheiden palveluihin. Neuvottelukunta järjesti syyskuussa 2008 yhteistyössä Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan kanssa *Lapsen paras* -seminaarin, jossa esiteltiin palvelurakennemuutosten tavoitteita ja kansallista sosiaali- ja terveydenhuollon ohjelmaa sekä uusia palvelujen järjestämisen malleja kunnissa.

Esitykset osoittivat, että *Paras*-hanke ja sen myötä kuntayhteistyö, kuntaliitokset sekä palvelujen rakenteiden muutos tuovat sekä mahdollisuuksia että uhkia. Suomen historian suurin kunnallishallinnon ja -palveluiden uudistus vaikuttaa myös lapsiin ja sitä tulisi tästä näkökulmasta arvioida.

Lapsen Paras -seminaarissa huomio kuntiin

Lapsen Paras -seminaarissa todettiin lapsi-ikäluokkien pienenevän eri alueilla hyvin epätasaisesti. Kustannukset eivät tulevaisuudessa vähene siten kuin Paras-hankkeen arvioissa on oletettu. Kunnissa ovat usein painottuneet rakenteita koskevat erimielisyydet, ei niinkään lapsen tai perheen näkökulma palvelun tarvitsijana. Kuntien Paras-suunnitelmissa on ollut vain vähän mainintoja lasten psykososiaalisista palveluista. Palveluiden johtamisessa, organisoimisessa ja suunnittelussa kokonaisuutena on paljon puutteita. Koulu ja nuorisotyö tulisi nähdä yhteydessä sosiaali- ja terveystalouteen.

Seminaarissa tuli esille myös se seikka, että erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluissa on paljon tarvetta kuntayhteistyöhön. Näin osaamista voitaisiin lisätä ja lapsia kohdella yhdenvertaisesti. Palveluita ja ammattilaisia olisi tärkeää jalkauttaa

lasten ja perheiden luokse, jotta etäisyyksien aiheuttamat haitat voitaisiin mahdollisuuksien mukaan välttää. Monissa lasten palveluissa on pulaa osaavasta henkilökunnasta. Työkäytäntöjen yhtenäistäminen eri kuntien ja hallinnonalojen välillä vie usein kohtuuttomasti aikaa. Lisäksi pidettiin tärkeänä muistuttaa, että erilaisten muutosten luoma epävarmuus työpaikoilla ja kodeissa ei vaikuta vain aikuisiin vaan myös lapsiin.

Yhteistyötä lapsitiedon lisäämiseksi

Neuvottelukunnan toinen jaosto, lapsitiedon työryhmä (pj. Hannele Sauli), jatkoi yhteistyötä politiikkaohjelman kanssa lapsia koskevan tilastotiedon kehittämiseksi. Poliitiikkaohjelma rahoitti vuoden 2008 aikana Tilastokeskuksen ja Stakesin yhteistyötä, jossa on kehitetty kansalliset lasten hyvinvoinnin ydinindikaattorit. Niiden tarkoituksena on erityisesti toimia lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämän seurannan välineenä. Kehittämistyö on pohjautunut Ruotsissa kehitettyyn indikaattorimalliin, joka on suunniteltu erityisesti lapsen oikeuksien sopimuksen seurantaan.

Lapsitiedon työryhmä osallistui lasten hyvinvoinnin seurannan ja sen tietopohjan kehittämistä valtionhallinnossa käsittelevien kahden Lasten hyvinvointitiedon foorumin järjestelyihin. Ensimmäisessä seminaarissa esiteltiin eri tahoilla käynnissä olevien tiedonkeruuhankkeiden tavoitteita ja tiedonkeruun puutteita. Toisessa seminaarissa arvioitiin Tilastokeskuksen ja Stakesin ydinindikaattoreiden kehittämistyön tuloksia sekä esiteltiin kansainvälisiä lasten hyvinvointitiedon hankkeita. Kehittämistyö jatkuu vuonna 2009 opetusministeriön asettamassa *Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit* -työryhmässä.

Kohti laadukkaampaa lastensuojelua

Vuoden 2008 aikana neuvottelukunta piti tärkeänä, että kuntien palvelurakenteiden uudistuksen vaikutuksia arvioidaan paremmin lasten ja nuorten kannalta. Neuvottelukunta perusti työnsä tueksi syksyllä lastensuojelujaoston. Jaosto tukee ja seuraa lastensuojelun kansallista kehittämistyötä sekä edistää lastensuojelulain toimeenpanoa kunnissa. Jaosto seuraa ja arvioi lastensuojelulain tavoitteiden toteutumista muun muassa kuntien laatimien suunnitelma-asiakirjojen pohjalta. Puheenjohtajana toimii Sirkka Rousu.

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen on sekä kansainvälisesti että kansallisesti ajankohtainen aihe. Euroopan neuvosto vastaa lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn eurooppalaisten toimintalinjausten laadinnasta, ja se tukee jäsenmaita niiden implementoinnissa kansallisiin strategioihin. Tätä työtä varten Euroopan neuvosto on perustanut verkoston, johon Suomen edustajaksi on nimitetty lapsiasianeuvottelukunta. Tehtäviin kuuluu toimia tiedon välittäjänä kansallisen ja Euroopan neuvoston strategiatyön välillä. Neuvottelukunta on myös taho, johon Euroopan neuvosto on jatkossa ensisijaisesti yhteydessä lasten oikeuksia koskeissa asioissa. ●

Neuvottelukunta on toimintavuoden aikana kuullut asiantuntijoiden esityksiä seuraavista aiheista:

- Valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämissuunnitelma
- Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma
- Terveyden edistämisen politiikkaohjelma lasten kannalta
- Valtakunnallisen Perhe-hankkeen tulokset
- Kuluttajapoliittinen ohjelma
- Lasten mediaturvallisuus ja kuvaohjelmalainsäädännön uudistaminen
- Lapsinäkökulma liikennepoliittiseen selontekoon
- Sisäisen turvallisuuden ohjelma lasten kannalta
- Jokelan kouluampumistapaus ja sen jatkotoimet sekä kouluampumisten ehkäisy
- Lasten hyvinvoinnin seurannan ydinindikaattoreiden kehittäminen
- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaisraportin valmistuminen
- Lapsipolitiikan kansainväliset katsaukset

Euroopan neuvosto lapsille ja lasten kanssa

Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien strategia tähtää lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseen, lasten osallistumiseen ja lapsiystävällisen oikeuden kehittämiseen. Suurlähettiläs Irma Ertman kertoi strategiasta lapsiasianeuvottelukunnan kokouksen yhteydessä joulukuussa 2008.

■ Euroopan neuvosto on nostanut lasten oikeudet entistä vahvemmin asialistalleen. Tuoreimpana työkaluna toimii vuosille 2009–2011 hyväksytty strategia. Ihmisoikeusasioihin painottunut, valtioiden välinen yhteistyöjärjestö haluaa rakentaa ”Eurooppaa lapsille ja lasten kanssa”.

Euroopan neuvoston tavoitteena on valtavirtaistaa lapsen oikeudet kaikessa toiminnassaan. Alkuvaiheessa työ painottuu lapsiin kohdistuvan väkivallan ja etenkin ruumiillisen rankaisemisen vähentämiseen.

Lapsen ääni kuuluviin jäsenmaissa

Suomen ääntä Euroopan neuvostossa käyttävä suurlähettiläs *Irma Ertman* oli kuultavana lapsiasianeuvottelukunnan joulukuun kokouksessa. Hän toivoo, että lapsen oikeuksien strategia tulisi mahdollisimman laajalti tunnetuksi ja että sen teemat otettaisiin Suomessakin huomioon. Neuvoston jäsenmaat pyrkivät levittämään entistä tehokkaammin hyviksi havaitsemiaan käytäntöjä muun muassa lasten kuulemisen ja vaikuttamisen vahvistamiseksi.

”Lasten osallistuminen on monessa maassa vielä jäsentymätöntä. Esimerkiksi oikeuskäytäntöjä täytyy kehittää niin, että oikeusprosesseihin joutuneiden lasten ääni ja edut tulisivat huomioon otetuiksi”, Ertman toteaa.

Euroopan neuvosto haluaa luoda yhteiset linjat myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan, valvoa lasten seksuaalisen hyväksikäytön kieltävän sopimuksen toteutumista sekä kehittää erityistoimia heikoimmassa asemassa olevien lasten suojelemiseksi. Meneillään on myös kampanja lasten kurittamista vastaan. Hankkeen

”Lasten osallistuminen on monessa maassa vielä jäsentymätöntä. Esimerkiksi oikeuskäytäntöjä täytyy kehittää niin, että oikeusprosesseihin joutuneiden lasten ääni ja edut tulisivat huomioon otetuiksi”, suurlähettiläs Irma Ertman toteaa.

tavoitteena on saada jokaiseen jäsenmaahan kuritusväkivallan kieltävä laki. Kampanjan arvovaltaisten allekirjoittajien joukossa ovat Suomesta muun muassa tasavallan presidentti *Tarja Halonen* ja presidentti *Martti Ahtisaari*.

Työkaluja ammattilaisille ja lapsille

Tulokset eivät kuitenkaan synny itsestään, vaan ne vaativat määrätietoista työtä monella tasolla.

”Vaikka Euroopassa on kaikkialla aika samanlainen arvopohja, varsinkin perheen sisäisiin menettelytapoihin liittyvät asiat ovat monissa jäsenmaissa aikamoisia tabuja ja niihin liittyy hyvin erilaisia näkemyksiä. Työsarkaa riittää”, Ertman tietää.

Yksi strategian uusista työskentelymuodoista on kaikkien jäsenvaltioiden lapsen oikeuksien strategiaa varten nimeämä avaintoimija (*focal point*). Suomessa tehtävää hoitaa lapsiasianeuvottelukunta. Focal point -verkosto työskentelee internetin välityksellä ja tapaa noin kerran vuodessa.

Euroopan neuvoston Building a Europe for and with children -sivustolta löytyy paitsi lapsen oi-

keuksien strategia, myös monia käyttökelpoisia työkaluja. ”Sivuilla on muun muassa Theseus-tietokanta, joka sisältää Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lapsen oikeuksia koskevat päätökset. Siellä lasten asianajajat ja muut näiden asioiden parissa toimivat voivat seurata tuomioistuimen linjauksia”, Ertman valottaa. Sivustolta löytyy myös lapsille kehitetty Wild web woods -peli, joka ohjaa turvalliseen internetin käyttöön. Peli on käännetty myös suomeksi, ja se löytyy lapsiasiaavaltuutetun *Lasten sivuilta*. ●

Lisätietoja Euroopan neuvoston Building a Europe for and with children -sivustolta: www.coe.int/t/transversalprojects/children/default_en.asp.

Kansainvälinen vuorovaikutus edistää toimintaa kotimaassa

**Lapsiasiaavaltuutettu osallistuu
pohjoismaiseen, eurooppalaiseen ja
maailmanlaajuiseen yhteistyöhön.**

■ Lapsiasiaavaltuutetun toimisto saa kansainvälisestä yhteistyöstä vertailukohtia ja ideoita lapsiasiaavaltuutetun työhön maista, joissa vastaava instituutio on toiminut jo pidempään. Valtuutettu seuraa aktiivisesti myös muuta kansainvälistä yhteistyötä lapsen oikeuksien alalla EU:ssa, Euroopan neuvostossa sekä YK:ssa. Lasten oikeudet ovat nousseet aiempaa vahvemmin esille kaikkien näiden tahojen toiminnassa. Etenkin tavoitteena on lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen.

Pohjoismaiden lapsiasiaavaltuutetut kohtasivat Reykjavikissa Islannissa toukokuussa 2008 lasten kaltoinkohtelua käsitelleen pohjoismaisen konferenssin yhteydessä. Syyskuussa järjestettiin lapsiasiaavaltuutettujen Euroopan verkoston ENOC:n kokous Dublinissa Irlannissa. Tapaamisen yhteydessä esiteltiin Suomen, Ruotsin ja Norjan saame-

laislasten oikeuksia selvittäneen hankkeen tuloksia. Syyskuussa Maria Kaisa Aula ja Johanna Aalto osallistuivat Euroopan neuvoston uuden lapsen oikeuksien strategian avausseminaariin Tukholmassa.

Lapsiasiaavaltuutettu avasi syyskuussa sairaiden lasten kansainvälisten järjestöjen NOBAB:n ja EACH:n kongressin Helsingissä. Rovaniemellä kokoontuivat lokakuussa Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän saamelaiskäräjien jäsenet, joille lapsiasiaavaltuutettu esitteli saamelaislasten oikeuksia selvittäneen hankkeen tuloksia.

Lokakuussa lapsiasiaavaltuutettu Maria Kaisa Aula osallistui Brittiläisessä Kolumbiassa olevan kollegansa kutsamana puhujana *British Columbia Children's Summit 2008* -konferenssiin Vancouverissa Kanadassa. Lapsiasiaavaltuutettu esitteli lapsipolitiikan yhteistyötä ja lasten hyvinvoinnin haasteita Suomessa.

Ylitarkastaja Elina Nivala osallistui Euroopan neuvoston viikon mittaiselle ihmisoikeuskasvatuksen kurssille lokakuussa Budapestissä. Ylitarkastaja Anne Hujala oli mukana Rio de Janeirossa Brasiliassa järjestetyssä III lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisessa maailmankongressissa marraskuussa 2008. Lakimies Johanna Aalto osallistui EU:n lapsen oikeuksien foorumiin Brysselissä joulukuussa. ●

Viestintä

Viestintä on lapsiasiavaltuutetun vaikuttamisen väline.

Viestintä on lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyön väline. Lapsiasiavaltuutettu välittää lapsinäkökulmaa julkiseen keskusteluun, asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon sekä pitää yhteyttä lapsiin ja ylläpitää osaltaan lapsia koskevien kysymysten käsittelyä tiedotusvälineissä. Viestinnän keskeisimpiä välineitä ovat verkkopalvelu, tiedotteet, tiedotuslaisuudet, julkiset esiintymiset sekä julkaisut ja kirjoitukset.

Lapsiasiavaltuutetulla on verkkopalvelu www.lapsiasia.fi suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja pohjoissaamen kielellä. Lasten sivut www.lastensivut.fi toimivat suomen kielellä.

Vuoden aikana lähetettiin myös kolme sähköistä uutiskirjettä sidosryhmille.

Lapsiasiavaltuutetun tiedottaminen

Lapsiasiavaltuutetun tiedotteet vuonna 2008

- 26.2.2008 Presidentti Tarja Halonen kehottaa kuuntelemaan lapsia lasten hyvinvoinnista
- 3.4.2008 Lapsiasiavaltuutettu toivoo Lappiin lapsipoliittista ohjelmaa
- 21.4.2008 Lapsiasiavaltuutettu toivoo saamelaislapsille lisää osallistumismahdollisuuksia
- 19.5.2008 Lapsiasiavaltuutettu ja järjestöt haluavat lisätä lapsiperheiden kotipalvelua
- 30.5.2008 Lastensuojelun laatu sosiaaliasiamiesten huolena
- 6.6.2008 Kaikki lastenohjelmat eivät sovi pienille lapsille
- 17.6.2008 Lapsiasiavaltuutettu odottaa kuntapäätäjiltä toimia lasten osallistumisen edistämiseksi
- 25.8.2008 Lapsiasiavaltuutettu ja Jyväskylän yliopisto selvittävät romanilasten mielipiteitä
- 30.8.2008 Kevyen liikenteen väylien rahoitusta tulisi valtion ensi vuoden talousarviossa lisätä
- 3.9.2008 Kuntaliitosten lapsivaikutusten arviointi tärkeää
- 24.9.2008 Lapsen etu otettava huomioon erotilanteissa
- 26.9.2008 Uutta henkilöstöä lapsiasiavaltuutetun toimistoon
- 26.9.2008 Lasten hyvinvoinnin edistäminen on kunnan johdon asia
- 2.10.2008 Nuorten kynnystä mielenterveyspalveluihin madallettava
- 20.10.2008 Lasten ja nuorten asiat tärkeitä ainakin 1 700 kuntavaaliehdokkaalle
- 4.11.2008 Lasten oikeusturvapäivä Oulussa 4.11.2008: Lasten hyvinvoinnin edistäminen on kunnan johdon asia
- 17.11.2008 Lapsen oikeuksien juhluvuosi alkaa
- 20.11.2008 Lasten toiveet vapaa-ajastaan: Monipuolisempia harrastuksia mutta myös vähemmän suorituspaineita

Lapsiasiavaltuutettu mediassa

■ Lapsiasiavaltuutetun toimintaa käsittelevien mediaosumien määrä kasvoi hiukan vuodesta 2007. Keskimäärin kuukaudessa ilmestyi 56 osumaa, kun vuonna 2007 osumia oli noin 50 kuukaudessa. Eniten osumia oli marraskuussa (145), tammikuussa (113) ja huhtikuussa (97). Osumat selittyvät lapsiin liittyvillä ajankohtaisilla puheenaiheilla; marraskuussa monissa jutuissa käsiteltiin Suomen Lasten Parlamentin toimintaa ja lasten oikeuksia YK:n päivän yhteydessä. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu valitsi Finlandia Juniorin voittajan. Se poiki useita osumia keväällä, kun palkinnon valitsija nimettiin sekä syksyllä, kun palkinnot jaettiin. Myös vuonna 2007 media raportoi lapsiasiavaltuutetun toiminnasta erityisesti marraskuussa (170). Vähiten juttuja ilmestyi toukokuussa (17).

Vuonna 2008 valtaosa osumista tuli sanomalehdistä (77 %), mutta myös aikakauslehdistä (10 %), radiosta (4 %) ja televisiosta (3 %). Kuusi prosenttia osumista muodostui uutistoimistojen jutuista. Vuonna 2007 tilanne oli samankaltainen: Sanomalehtiosumia oli eniten (79 %), aikakauslehti- ja uutistoimisto-osumia saman verran kuin vuonna 2008. Radio- ja televisioosumien määrä kasvoi hiukan – vuonna 2007 juttuja oli molemmissa tiedotusvälineissä kaksi prosenttia kaikista osumista. Radiossa osumia oli molempina vuosina todennäköisesti raportoitua enemmän, sillä mediaseuranta kattaa vain valtakunnallisten radiokanavien uutislähettykset.

Tärkeitä teemoja rummutettiin

Lapsiasiavaltuutetun toiminnan saama julkisuus oli monipuolista ja myönteistä, ja tärkeät viestit saatiin tuotua mediassa hyvin esille. Alkuvuodesta Keski-suomalaisessa julkaistun näkyvän *Kuntien pitää tukea lapsiperheitä ajoissa* -jutun teema välittyi STT:n kautta myös moniin muihin lehtiin. Uutistoimistojen lapsi-

asiavaltuutetun toimintaa, lapsia ja perheitä käsittelevät jutut kiinnostivat erityisesti maakunta- ja paikallislehtiä, jotka julkaisivat niitä innokkaasti.

Mediaosumat jakaantuivat pitkin vuotta, ja hiljaisia kesäkuukausia hyödynnettiin käynnistämällä juhanuksen alla keskustelu kuntapäätäjien toimista lasten osallistumisen edistämiseksi. Jo talvella puheenaiheeksi nostettiin lasten parissa työskentelevien taustojen selvittäminen. Keskustelu jatkui mediassa uudelleen kesällä. Muita teemoja olivat muun muassa saamelais- ja romanilapset, koulupsykologipalvelut sekä kodinhoidontuen kuntalisten eroavaisuudet. Lapsinäkökulmaa saatiin tuotua julkiseen keskusteluun myös pääkirjoitusten, kolumnien, henkilöhaastattelujen ja omien mielipidekirjoitusten kautta. Lapset pääsivät itse ääneen erityisesti Suomen Lasten Parlamenttia ja lasten oikeuksia koskevissa jutuissa.

Alueellisesti osumat jakautuivat melko tasaisesti. Keski- ja pohjoissuomalaiset lehdet uutisoivat lapsiasiavaltuutetun toiminnasta määrällisesti hiukan muita enemmän. Osin uutisointi heijastelee paikallisia painotuksia; esimerkiksi lapsiasiavaltuutetun tiedotteeseen perustunut uutistoimiston juttu nuorista saamelaisista kiinnosti erityisesti Lapin mediaa.

Harrastuslehdissä näkyvyyden potentiaalia

Lasten ja nuorten lehdissä sekä perinteisissä naistenlehdissä osumia oli suhteellisen vähän. Jutuissa voitiin kuitenkin usein pureutua asioiden taustoihin sanomalehtiä syvemmin. Perhe- ja naistenlehdissä käsiteltiin lapsen oikeuksia ja avun hakemista. Lapsiasiavaltuutettu esiintyi televisiokanavien aamu- ja ajankohtaisohjelmissa, joissa keskusteltiin muun muassa kuntien tarjoamista palveluista ja lasten oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Lapsi- ja nuorisoalan ammatti- ja järjestölehdissä juttuja oli melko paljon. Niissä käsiteltiin valtaosin lasten osallisuutta ja sen eri muotoja, perhe- ja kasvatusasioita sekä kunnallisvaaleja. Harrastuslehtiä voitaneen resurssien salliessa hyödyntää vielä nykyistä enemmän ja tarjota niille juttuaiheita, näkökulmia ja valmiita artikkeleja. ●

Julkiset esiintymiset ja vierailut vuonna 2008

Aktiivinen vuorovaikutus ja kohtaamiset eri sidosryhmien kanssa pitävät lapsiasiavaltuutetun ajan hermolla ja edistävät lapsinäkökulman huomioonottamista.

Lapsiasiavaltuutettu luovutti vuoden 2008 vuosikirjan peruspalveluministeri Paula Risikolle valtioneuvoston linnassa järjestetyssä julkistustilaisuudessa kesäkuussa 2008.

LAPSIASIAVALTUUTETTU MARIA KAISA AULA

17.1.2008 Keski-Suomen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman aloitusseminaari Jyväskylässä, puheenvuoro: *Lapsiasiavaltuutetun terveiset.*

25.1.2008 Opetusalan valtakunnallinen koulutustapahtuma Educa Helsingissä, luento: *Lapset ja nuoret koulun osallistujina ja vaikuttajina.*

31.1.2008 Tasavallan presidentti Tarja Halosen ja tohtori Pentti Arajärven vierailu Jyväskylän yliopistossa. Osallistuminen Pyöreän pöydän keskusteluun aiheesta *Suomalainen perhe tänään.*

1.2.2008 Suomen Harjoittelukoulujen Opettajat ry:n talvipäivät Jyväskylässä, luento: *Lasten ja nuorten hyvinvointi.*

5.2.2008 Ulkoasiainministeriön ja Lastensuojelun Keskusliiton järjestämä seminaari YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanosta, kommenttipuheenvuoro. Helsingissä järjestetyn seminaarin teema *Lapsiin kohdistuva väkivalta.*

7.2.2008 Suomen Lastenlääkäriyhdistyksen vuosikokous Helsingissä, puheenvuoro aiheesta *Toteutuuko lapsen etu Suomessa?*

8.2.2008 Suomalaisen Tiedeakatemian 100-vuotisjuhlavuoden Hyvinvointia kouluun -symposium Jyväskylässä, puhe: *Lasten näkökulmia kouluhyvinvointiin.*

12.2.2008 Lasten hyvinvointitiedon foorumi Helsingissä, puheenvuoro: *Tiedonkeruun kehittämistarpeet ja jatkotoimet.*

3.3.2008 Tapaaminen YTRY ry:n eli Vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien yhteistyöverkoston kanssa Helsingissä. Tapahtumanjärjestäjä Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, puheenvuoro: *Lapsiasiavaltuutetun työ, lapsen oikeudet ja erityisen tuen tarpeet.*

5.3.2008 Uudistuva perhehoito lastensuojelun sijaishuollon rakennemuutoksessa -seminaari Helsingissä, puheenvuoro: *Lasten ja nuorten oikeudet sijaishuollon palveluissa.*

Lapsiasiavaltuutetun kolmivuotispäivän vastaanotolla elokuussa 2008 keskustelivat ylitarkastaja Anne Hujala, kansanedustaja Matti Kangas, Jyväskylän sosiaalilautakunnan puheenjohtaja Raimo Sopo ja kaupunginjohtaja Markku Andersson.

13.3.2008 Julkisen alan tiedottajien (JAT) viestintäpäivät Jyväskylässä, puheenvuoro: *Lapsen oikeudet ja viestintä*.

2.4.2008 Kansalliset peruskoulupäivät 2008 Helsingissä, *Tulevaisuuden oppiminen ja peruskoulun tehtävä*, asiantuntijaraadin jäsen.

3.4.2008 Lapin läänin vuoden 2007 peruspalvelujen arviointiraportin julkistamisseminaari. Tapahtumanjärjestäjä Lapin lääninhallitus, luento: *Miten lapsen oikeudet toteutuvat? Lasten hyvinvoinnin nykytila ja haasteet*.

11.4.2008 VII Tuetun työllistymisen markkinat Jyväskylässä. Tapahtumanjärjestäjä Tuettu työllistyminen ry., avauspuheenvuoro.

16.4.2008 Länsi-Suomen lääninhallitus, Rehtoripäivä Tampereella, luento: *Oppija osallistujana ja vaikuttajana*.

21.4.2008 *Miten toteutuvat Suomen saamelaislasten ja -nuorten oikeudet saamelaisalueella?* -selvityksen tulosten esittely tiedotustilaisuudessa ja seminaarissa Inarissa.

21.4.2008 SámiSoster ry:n 10-vuotisjuhlaseminaari Inarissa, puhe: *Saamelaislasten ja -nuorten oikeuksien toteutuminen*.

14.5.2008 Sosiaali- ja terveysministeriön *Mieli 2009* -ohjelmaa käsittelevä seminaari eduskunnassa. Osallistuminen paneelikeskusteluun: *Lasten ja perheiden näkökulma mielenterveys- ja päihdepalveluihin*.

19.5.2008 Pohjoismaisten lapsiasiavaltuutettujen paneelikeskustelu Reykjavikissa, Islannissa. *The Fifth Nordic Congress on Child Abuse and Neglect*.

21.5.2008 Sosiaali- ja terveysalan koulutus- ja messutapahtuma, TERVE-SOS 2008 Jyväskylässä, puhe: *Kuka lasta kunnassa kuulee? Lapsivaikutusten arviointi palvelujen muutoksissa*.

3.6.2008 Varhaisvuosien erityiskasvatuksen kesäpäivät 2008 Jyväskylässä, paneelikeskustelu: *Arvokasta kasvatusta? – Varhaisvuosien erityiskasvatuksen tämän hetken tilanne ja tulevaisuus*.

6.6.2008 *Minusta jää jälki* -kirjan julkistamistilaisuus sekä perhetukikeskuksen 55-vuotisjuhla Äänekoskella, tervehdyspuheenvuoro.

10.6.2008 *Lasten ja nuorten oikeudet ja peruspalveluiden arviointi* -teemapäivä Helsingissä, kommenttipuheenvuoro peruspalveluiden arvioinnin tuloksista: *Miten toteutuvat lasten oikeudet Suomessa?*

11.6.2008 Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa -hankkeen päätöseseminaari Suolahdessa, puhe: *Lapset ja nuoret kuntalaisina ja vaikuttajina*.

13.6.2008 SPERES – Finlands-svenskt specialpedagogiskt resurscentrum, Helsinki, vierailu.

17.6.2008 vuosikirja julkistettiin valtioneuvoston linnassa Helsingissä.

28.8.2008 Lapsiasiavaltuutetun kolmivuotispäivän aamukahvit Jyväskylässä. Avauspuhe: *Katsaus lapsiasiavaltuutetun työhön*.

29.8.2008 Keskustan sosiaalipolitiikan päivät Helsingissä, puhe: *Hyvinvointia lapsille ja nuorille*.

30.8.2008 Kevyen liikenteen väylän vihkiäiset Tervolan Louella, juhlapuhe.

30.8.2008 *Maaseudulta käsin* -messut Tervolan Louella, avauspuhe: *Lapset ja nuoret kotikunnan vaikuttajina*.

4.9.2008 Lapsiasiavaltuutettujen Euroopan verkoston ENOC:n kokous Dublinissa, Irlannissa. Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen saamelaislasten oikeuksia selvittäneen hankkeen tulosten esittely.

11.9.2008 *Lasten paras?* Kunta- ja palvelurakennemuutoksen vaikutukset lasten hyvinvointipalveluihin. Lapsiasiavaltuutetun järjestämän seminaarin avaus: *PARAS* -hankkeen mahdollisuuksia ja uhkia lasten kannalta.

12.9.2008 NOBAB:n ja EACH:n kongressi Helsingissä. Kongressin aiheena lapsen oikeudet sairaalassa, avauspuheenvuoro: *Children's right to participate and to be heard*.

- 16.9.2008 Presidenttifoorumii VII, Kuntapalvelut. Osallistuminen keskusteluun.
- 17.9.2008 XV Valtakunnalliset Päihdepäivät Kuopiossa, teemakeskustelun avauspuheenvuoro: *Kuulemmeko lapsen äänen? Lapsilähtöisyys päihdekysymyksissä.*
- 19.9.2008 *Lapsen puolesta* -ryhmän järjestämä tilaisuus eduskunnassa yhteistyössä ITLA:n ja lapsuuden tutkijoiden verkoston kanssa, Helsinki. Puhe: *Lapsen oikeus ja mahdollisuudet osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi.*
- 26.9.2008 Itä-Suomen läänin vuosipäiväseminaari Joensuussa yhteistyössä lääninhallituksen kanssa, puhe: *Lapsen oikeudet ja hyvinvointi Suomessa.*
- 29.9.2008 Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa -seminaari Helsingissä, tapahtumanjärjestäjä Helsingin Sanomien säätiö. Kommenttipuheenvuoro julkaistusta iltapäivälehtitutkimuksesta.
- 2.10.2008 Lapsiasiavaltuutetun aamukahvitilaisuus keskuomalaisille kuntavaaliehdokkaille.
- 6.10.2008 Lasten hyvinvointitiedon II foorumii. Lasten hyvinvoinnin seurannan ja sen tietopohjan kehittämistä kansallisesti käsittelevä seminaari Helsingissä, avauspuheenvuoro.
- 8.10.2008 43. Valtakunnalliset Lastensuojelupäivät Jyväskylässä, luento: *Kunta- ja palvelurakennemuutos lasten näkökulmasta.*
- 21.10.2008 *International success stories – what to learn from the Finnish experience in promoting the wellbeing of children.* Puhe British Columbia Children's Summit -konferenssissa Vancouverissa. Järjestäjänä Brittiläisen Kolumbian lapsiasiavaltuutettu (*Children's Representative in BC*).
- 28.10.2008 Saamelaisten pohjoismaainen parlamentaarinen konferenssi Rovaniemellä. Puhe: *Miten toteutuvat saamelaislasten oikeudet? Mitä lapset itse ajattelevat hyvinvoinnistaan?* Pohjoismaisten lapsiasiavaltuutettujen hankkeen tulosten esittely.
- 31.10.2008 TVI A-zoom-ohjelmassa. Teemana sijaisvanhemmuus.
- 4.11.2008 Lasten oikeusturvapäivä Oulussa yhteistyössä Oulun lääninhallituksen kanssa. Puheenvuoro: *Miten toteutuvat lapsen oikeudet Suomessa?*
- 5.11.2008 Haukkalan koulun 40-vuotisjuhla Jyväskylässä, juhlapuhe: *Lasten ja nuorten hyvinvointi tänään – entä huomenna?*
- 7.11.2008 Valtakunnallisen Suomen Lasten Parlamentin täysistunto Jyväskylässä, tervehdys: *Lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi.*
- 11.11.2008 Kuuluuko lapsen ääni -seminaari Tampereella, järjestäjänä oikeusministeriö. Päätöspuheenvuoro: *Lapsen asema nyt ja tulevaisuudessa.*
- 12.11.2008 *Mielenterveys ja henkinen pääoma* -teemaryhmä / Sitra, Helsinki, puheenvuoro: *Lasten ja nuorten henkinen hyvinvointi.*
- 13.11.2008 Saamen kieli ja saamelaisopetus 2000-luvun Suomessa -seminaari Helsingissä, puheenvuoro: *Saamelaislasten oikeuksien toteutuminen lasten omien mielipiteiden valossa.*
- 20.11.2008 Lapsen oikeus hyvään elämään. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 20 vuotta -juhlavuoden avausseminaari Helsingissä, puheenvuoro: *Mitä lapset ja nuoret itse sanovat oikeuksiensa toteutumisesta ja hyvinvoinnistaan?*
- 26.11.2008 Lapsi ja perheiden päihdetyö -seminaari Helsingissä, tapahtumanjärjestäjä Helsingin kaupunki. Alustus: *Kuulemmeko lapsen äänen? Lapsen oikeudet päihdepolitiikassa.*
- 27.11.2008 Finlandia Junior -palkinnon luovutustilaisuuden puhe Helsingissä. Tapahtumanjärjestäjä Suomen kirjasaatiö.
- 28.11.2008 Mediakasvatusseuran seminaari Jyväskylässä, juhlapuhe: *Lapsen oikeudet ja mediakasvatus.*
- 2.12.2008 Sitran Järkipalaa-hankkeen loppuyhteenvertotilaisuus Helsingissä, päätöspuhe kouluruokailun merkityksestä lapsille.
- 4.12.2008 Sitran vuosipäivän juhla Helsingissä, osallistuminen *Muutoksen Suomi* -paneelikeskusteluun.
- 11.12.2008 Lasten Ikihyvä -seminaari Lahdessa, järjestäjänä Helsingin yliopisto, Lahden koulutuskeskus / Palmenia. Luento: *Lasten näkökulma hyvinvointiin.*
- 11.12.2008 Lapsen oikeudet ja hyvinvointi Suomessa, puheenvuoro. Päijät-Hämeen keskustanaisten yleisötilaisuus Lahdessa.

LAKIMIES JOHANNA AALTO

- 4.11.2008 Poliisiasiain neuvottelukunnan seminaari, kommenttipuheenvuoro: *Lapsiin kohdistuvan väkivallan torjunta.*
- 20.11.2008 JHL:n koulunkäyntiavustajien ammatillinen opintopäivä Laajavuoressa, luento: *Lasten oikeudet erityisesti kuntaliitoksissa.*

YLITARKASTAJA ELINA NIVALA

- 10.10.2008 Sosiaalipedagogiikan päivät Tampereella, luento: *Yhteisöllisyys kansaliskasvatuksessa.*
- 4.12.2008 Osallisuustyöryhmä Jyväskylässä, alustus: *Kansaliskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys.*

Julkaisut vuonna 2008

Lapsiasiavaltuutetun toimiston toimintasuunnitelma vuodelle 2008.
Julkaistu verkossa 3/2008. 16 sivua.

- Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassaan lapsiasiavaltuutettu kuvaa tehtäviensä painopisteet ja niiden liittymisen eri hallinnonalojen toimintaan. Toimintasuunnitelma annetaan tiedoksi valtioneuvostolle.

Minna Rasmus: *Saamelaisuus on kuin lahja. Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella.* Lapsiasiavaltuutetun selvityksiä 1:2008. Julkaistu verkossa 4/2008. 56 sivua.

- Saamelaiset ovat Euroopan pohjoisin ja EU-alueen ainoa alkuperäiskansa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus korostaa alkuperäiskansojen lasten oikeutta omaan kieleensä ja kulttuuriinsa. Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutetut ovat selvittäneet saamelaislasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista. Julkaisu on raportti EU:n ja Lapin lääninhallituksen rahoittaman hankkeen suomalaisesta osuudesta. FM Minna Rasmuksen toteuttamaan selvitykseen osallistui 13–18-vuotiaita saamelaisnuoria saamelaisalueelta.

Rätten till delaktighet och inflytande för samiska barn och ungdomar. Julkaistu verkossa 2008. 65 s. Selvitys saameksi: *Sámi mánáid ja nuoraid oas-sálastinvuoigatvuohta ja váikkuhanvuoigatvuohta.* Julkaistu verkossa 2008. 61 sivua.

- Julkaisu on Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen yhteinen ruotsinkielinen loppuraportti, jossa saamelaislapset kertovat itse, mikä heidän elämässään on hyvin ja missä on parantamisen varaa. Lapsiasiavaltuutetut ovat koonneet toimenpide-ehdotuksia koulun ja opetuksen, perheen, vapaa-ajan, osallistumisen, median ja ihmisoikeuksien alalta.

Anu Hänninen: *Lapsinäkökulma ja lapsen oikeudet sosiaaliamiesten raporteissa.* Julkaistu verkossa 5/2008. Lapsiasiavaltuutetun selvityksiä 2:2008. 35 sivua.

- Yht.yo Anu Hännisen laatimassa lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksessä on arvioitu lapsinäkökulmasta kuntien sosiaaliamiesten vuonna 2006 kunnanhallituksille laatimat raportit. Niissä esiin tuodut teemat kertovat osaltaan lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen ongelmista kunnissa. Lapsiin liittyviä asioita käsiteltiin vain 52 prosentissa raporteista. Niistä mainittiin useimmin lastensuojelupalveluiden laatuun liittyvät ongelmat.

Lapsella on oikeus osallistua.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu
20:2008. Julkaistu verkossa 6/2008. 144 sivua.

■ Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toimialtaan. Vuosikirjan ensimmäisessä osassa raportoidaan vuoden 2007 toiminnasta. Toisessa osassa lapsiasiavaltuutettu arvioi lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista teemana lasten oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Aihetta käsitellään lisäksi asiantuntija-arvioissa. Vuosikirja sisältää lapsiasiavaltuutetun ehdotuksia lainsäädännön muutostarpeista ja käytäntöjen uudistamisesta.

Auli Paavola: Lasten ja nuorten elinoloja koskevat tilastot ja muut tietolähteet.

Lapsiasiavaltuutetun selvityksiä 3:2008.
Julkaistu verkossa 10/2008. 26 sivua.

■ Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu arvioida lasten ja nuorten hyvinvointia ja raportoida siitä vuosittain valtioneuvostolle. Tehtävä edellyttää säännöllistä ja kattavaa seurantatietoa eri aloilta. FM Auli Paavola on laatinut valtuutetulle raportin lasten ja nuorten elinoloja koskevista tilastoista ja muista tietolähteistä valtionhallinnossa. Siinä on myös arvioitu tiedonkeruun kehittämistarpeita.

Päivi Tuononen: Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun selvityksiä 4:2008.
Julkaistu verkossa 11/2008. 60 sivua.

■ *Asiaa aikuisille!* on lasten ja nuorten oma puheenvuoro oikeuksiensa toteutumisesta ja hyvinvoinnista. Selvitys perustuu yli 600 ala- ja yläkoululaisen vastauksiin. Lapsiasiavaltuutettu selvitti lasten mielipiteitä raportoidakseen niiden perusteella YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Ylitarkastaja Päivi Tuonosen koostaman selvityksen mukaan moni asia Suomessa on lasten mielestä hyvin. Lapset haluavat kuitenkin vaikuttaa enemmän oman arkensa asioihin. Lapset ja nuoret toivovat myös lisää mahdollisuuksia ei-kilpailulliseen harrastamiseen, rentoutumiseen ja yhdessäoloon perheen ja kavereiden kanssa.

Esitteet romanikielillä ja pohjoissaameksi: Tiesitkö, että lapsilla on omat oikeudet?

■ Lapsiasiavaltuutettu on tuottanut YK:n lapsen oikeuksista kertovat esitteet eri kielillä. Vuonna 2008 painetut versiot julkaistiin romanikielillä ja pohjoissaameksi.

Lasten osallistuminen

Lapsiasiavaltuutettu välittää lasten mielipiteitä päättäjille.

Lasten sivujen maskotti Sisu-kissa kävi koulukierroksella Fiskarissa, Nilsiässä ja Tervolassa.

Lapsiasiavaltuutettu välittää lasten mielipiteitä päättäjille.

Lisäksi edistetään lasten osallistumista yleisesti yhteiskunnassa ja erityisesti lapsiasiavaltuutetun omassa toiminnassa.

Vuoden 2008 pääteemana oli lasten oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Vuosikirja välitti laajasti tietoa osallistumisesta kansallisille ja paikallisille päättäjille. Useimmat lapsiasiavaltuutetun esiintymiset käsittelivät lasten osallistumista. Lasten omia nettisivuja kehitettiin yhdessä Jyväskylän yliopiston ja lasten kanssa. Sivujen maskotti Sisu-kissa lähti koulukiertueelle. Suomen Lasten Parlamentti kokoontui Jyväskylässä ja ryhtyi lapsiasiavaltuutetun neuvonantajaksi.

Lasten osallistumista edistettiin monin tavoin

■ Vuoden 2008 keväällä julkistetun lapsiasiavaltuutetun vuosikirjan teemana oli lasten osallistuminen. Vuosikirja sisälsi useita asiantuntija-artikkeleita, joissa käsiteltiin lasten osallistumista eri näkökulmista. Lapsiasiavaltuutettu esitti johtopäätöksensä lasten osallistumisen edistämiseksi tarvittavista toimenpiteistä. Esillä olivat lapsi kuntalaisena ja koululaisena, sosiaalipalveluiden asiakkaana sekä vanhempien erotilanteissa. Suomen lainsäädäntö tukee hyvin lasten osallistumista, mutta esteenä ovat aikuisten kiire sekä huonot vuorovaikutustaidot eri ikäisten lasten kanssa. Koulu on tärkein lasten vaikuttamisen foorumi. Oppilaskuntatoiminnasta tulisi tehdä säännönmukaista myös alakouluissa.

Lapsiasiavaltuutetun tavoitteena oli järjestää kuukausittain myös henkilökohtainen tapaaminen lasten ja nuorten kanssa. Yhteistyö aloitettiin Plan Suomi säätiön lastenhallituksen sekä lastensuojelun asiakkaana olleiden nuorten *Selviytyjät*-ryhmän ja Pesäpuu ry:n kanssa. Toimisto esittäytyi ja kokosi mielipiteitä myös lasten ja nuorten messutapahtumissa Jyväskylässä. Kouluvierailuja tehtiin keskusomalaisiin yhteistyökouluihin.

Lapsiasiavaltuutettu toimii Suomen Lasten Parlamentin yhteistyökumppanina. Jyväskylässä ko-

koontui marraskuussa 2008 Suomen Lasten Parlamentti toiseen täysistuntoonsa, jonka suunnittelussa ja valmistelussa lapsiasiavaltuutetun toimisto oli vahvasti mukana.

Edellisen vuoden lopulla avattuja *Lasten sivuja*, alakouluikäisille suunnattua lapsiasiavaltuutetun verkkopalvelua, kehitettiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Agora Centerin kanssa. Yhteistyökouluita rekrytoitiin kummiryhmiä osallistumaan sivujen sisällön tuottamiseen. *Lasten sivuilla* seikkaileva lapsen oikeuksien kissa Sisu aloitti vuoden aikana vierailut kouluihin.

Saamelaislasten oikeuksia edistävässä hankkeessa tavoitteena oli parantaa myös heidän vaikutusmahdollisuuksiaan. Lapsiasiavaltuutettu ehdotti nuorisovaltuuston tai vastaavan toiminnan perustamista saamelaiskäräjien yhteyteen. Aloite sai myönteisen vastaanoton. Keväällä 2008 toimikautensa aloittaneet saamelaiskäräjät asettivat lapset ja nuoret yhdeksi painopistealueekseen.

Syksyn 2008 kunnallisvaalien yhteydessä lapsiasiavaltuutettu yhteistyöverkostoineen muistutti lapsiteemoista kampanjalla, jonka yhteydessä yli 2 000 ehdokasta allekirjoitti huoneentaulun muun muassa lasten ja nuorten osallistumisen puolesta. ●

Lasten Parlamentista lapsiasiavaltuutetun neuvonantaja

Suomen Lasten Parlamentin toiminta eteni harppauksin vuoden 2008 aikana. Jyväskylässä järjestettyyn täysistuntoon osallistui suuri joukko lapsia kaikkialta Suomesta. Yhdessä he ideoivat joukon tuoreita ja tärkeitä ehdotuksia. Kokouksessa sinetöitiin päätös parlamentin hallituksen ryhtymisestä lapsiasiavaltuutetun neuvonantajaksi.

■ Vuosi 2008 oli Suomen Lasten Parlamentin ensimmäinen kokonainen toimintavuosi. Toimintaan tuli mukaan 37 uutta kuntaa eli kaikkiaan parlamentissa on mukana lapsia 261 kunnasta. Vuoden aikana toimintaa kehitettiin tarmokkaasti: luotiin toimintatapoja sekä järjestettiin kaksi täysistun-

toa verkossa sekä live-täysistunto Jyväskylässä. Parlamentissa toimi edustajien ja varaedustajien lisäksi neljä eri 21 lapsen muodostamaa ryhmää: hallitus, ympäristö-, vapaa-aika- sekä kouluvaliokunta. Ryhmiä lisättiin lasten toiveiden mukaisesti syksyllä 2008, jolloin kuusi uutta ryhmää aloitti toimintansa.

Syksyllä kokoontunutta Suomen Lasten Parlamentin live-täysistuntoa edelsi hallituksen huhtikuussa Jyväskylässä pitämä kaksipäiväinen valmistelukokous, jossa pohdittiin sopivia toimintakäytäntöjä. Marraskuun 7. päivänä Suomen Lasten Parlamentti sitten kokoontui Jyväskylään täysistuntoon, johon osallistui 365 lasta 227 kunnasta. Edustajat olivat valmistelleet asioita etukäteen verkossa.

Päivän aikana työskenneltiin 14 työryhmässä, joiden teemat vaihtelivat liikunnasta ja media-taidoista sähköiseen osallistumiseen. Lapsen oikeuksien ryhmässä pohdittiin, kuinka Suomessa voitaisiin juhlaa 20.11. vietettävää YK:n lapsen oikeuksien päivää. Työryhmä ehdotti, että kouluissa järjestettäisiin teemaan liittyvä juhla tai aamunavaus ja että oppilaat saisivat tuona päivänä vaikuttaa opetukseen ja koulupäivään. Laajemmin

lapsen oikeuksiin liittyen vaadittiin kaikkiin kouluihin omaa oppilashallitusta.

Viestintäryhmä päätti, että valto.fi-sivusto otetaan lasten haltuun omaksi mediaksi, jonne lapset tuottavat itse sisältöä. Ryhmä painotti, että lapsille pitäisi opettaa monipuolisemmin mediataitoja. Kaveripäiväryhmä ehdotti, että valtakunnallista kaveripäivää vietettäisiin kahdesti vuodessa. Tavallisen koulupäivän korvaavana kaveripäivänä nuoremmille olisi ohjatumpaa ohjelmaa, vanhemmille lapsille myös vapaata keskustelua. Päivän tarkoituksena on uusien ystävien saaminen ja kiusaamisen lopettaminen. Liikuntaryhmä ehdotti välitunneille kaikille yhteisiä liikuntavälineitä sekä toivoi monipuolisempaa liikunnan opetusta niin tytöille kuin pojillekin. Yksi ryhmistä kommentoi oikeusministeriön tekemää sähköisen osallistumisen kyselyä. Heidän mukaansa aikuisten pitäisi huomioida, että lapsille suunnatut kyselyt tehdään lapsille ymmärrettäväksi.

Lisäksi parlamentti lupasi yhteen ääneen koulukiusaamisen loppuvan ja kannusti kouluja osallistumaan *KiVa-koulu*-hankkeeseen. Parlamentti peräänkuulutti myös entistä tehokkaampaa viestintää. Parlamentilla voisi olla oma lehti, ja muu

media voisi uutisoida Suomen Lasten Parlamentista nykyistä enemmän. Lapsilta kysyttiin myös, mistä ongelmasta he haluaisivat kertoa lapsiasiavaltuutetulle. Päällimmäisenä lasten mielissä olivat koulukiusaamiseen, kouluruokaan ja -terveydenhuoltoon, luonnonsuojeluun sekä lasten kuulemiseen liittyvät asiat.

Lapsiasiavaltuutetun kannalta yksi Suomen Lasten Parlamentin tekemiä merkittävimpiä päätöksiä oli parlamentin hallituksen ryhtyminen lapsiasiavaltuutetun neuvonantajaksi. ”Yhteistyömuotoja haetaan vielä”, ylitarkastaja Elina Nivala lapsiasiavaltuutetun toimistosta kertoo. ”Jyväskylän täysistunnossa Maria Kaisa Aula keskusteli sekä parlamentin hallituksen että parlamentin aikuisten kanssa. Kehitteillä on myös välitön kontakti lapsiin.”

Kevään 2009 aikana yhteistyö onkin tiivistynyt Suomen Lasten Parlamentin omalla, vain lapsille avoimella keskustelualueella, jossa voi jutella suoraan lasten kanssa. Lapsiasiavaltuutettu osallistui myös verkkotäysistuntoon huhtikuussa 2009. ●

Lasten Parlamentti pähkinänkuoressa

■ Lasten kansalaisuus vaatii aikuisten ja lasten yhteistyötä ja tarvitsee toteutukseen uudenlaisia lasten näköisiä ja kokoisia toimintarakenteita. Niiden kautta lapsilla on mahdollisuus toteuttaa kansalaisuuttaan omassa arjessaan. Suomen Lasten Parlamentti on edustuksellisen vaikuttamisen toteuttamista lapsen näkökulmasta.

Parlamentti on lapsista muodostettu toimielin, mutta samalla myös lasten

**Suomen Lasten Parlamentin hallitus
Jyväskylässä huhtikuussa 2008.**

keskinäisen vuorovaikutuksen yhteisö. Suomen Lasten Parlamentti toimii 9–12-vuotiaiden lasten vaikuttamiskanavana. Sen kautta myös viranomaiset ja päättäjät voivat kysyä ja selvittää erilaisia asioita suoraan lapsilta. Parlamentin avulla edistetään yhteistyötä ja virikkeitä lasten aseman kehittämiseksi sekä tuotetaan materiaalia, koulutusta ja neuvontaa lasten paikalliseen demokraatiakasvatukseen. Keskeisenä tavoitteena on myös paikallisten lasten parlamenttien perustaminen ja niiden toiminnan edistäminen. Parlamentti perustettiin Tampereella vuonna 2007. Lasten Parlamentin valtakunnallisesta toiminnasta vastaa Suomen Lasten Parlamentti -yhdistys ry. ●

Tasavallan presidentti kehotti kuulemaan lapsia

Presidentti Tarja Halonen ja tohtori Pentti Arajärvi vierailivat tammikuussa 2008 Jyväskylässä. Käynti oli osa Keski-Suomeen suuntautunutta tasavallan presidentin maakuntamatkaa. Vierailun yhteydessä oli varattu aikaa erityisesti lapsille ja lasten asioille.

■ Tasavallan presidentin 31.1.2008 tekemän vierailun ohjelmaan kuului muun muassa lasten kyselytunti Jyväskylän normaalikoulussa. Alakoulun ensimmäisen ja toisen luokan oppilaat esittivät presidentti Tarja Haloselle suuren joukon kysymyksiä, joista useimmat koskivat lasten ja nuorten hyvinvointia. Lapsiasiavaltuutettu oli osallistunut lasten kyselytunnin suunnitteluun.

Alakoululaisten kysymyksiin antamissaan vastuksissa tasavallan presidentti muun muassa arvioi, että lapsilta odotetaan paljon. ”Olen huomannut,

että lapsilta ja nuorilta vaaditaan enemmän kuin minun lapsuudessani”, presidentti Tarja Halonen kertoi. ”On kuitenkin myös muistettava pitää hauskaa ja pitää huolta kavereista.”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen roolia presidentti Halonen piti merkittävänä. Hän muistutti sopimuksen vaativan aikuisia kuuntelemaan lapsia ja huomautti, että tämän pitäisi olla jokapäiväinen ja itsestään selvä asia.

Presidentti kertoi, että hänellä on ulottuvillaan monipuolista tietoa suomalaisten lasten asioista. ”Tiedän, että todella monella lapsella asiat ovat kunnossa kotona ja koulussa”, presidentti sanoi. ”On kuitenkin harmillista huomata, että joillakin lapsilla ja nuorilla on jatkuvasti paha olla. Lasten ja nuorten pitää aina saada tarvitsemaansa apua, ja siitä meidän aikuisten tulee huolehtia.”

”Jokainen meistä – sinä ja minä – olemme ainutlaatuisia ja täydellisiä yksilöitä. Me aikuiset teemme jatkuvasti yhdessä työtä, että kaikilla lapsilla olisivat samat oikeudet ja hyvä olla.”

Tasavallan presidentin ja Jyväskylän normaalikoulun oppilaiden käymä vuoropuhelu julkaistiin haastatteluna lapsiasiavaltuutetun Lasten sivuilla. ●

Lapsille oli varattu aikaa esittää kysymyksiä presidentille. Niilo Koivisto halusi kuulla presidentin mielipiteen lasten ja nuorten liikunnan riittävydestä.

Vaikuttamisväyliä saamelaislapsille ja -nuorille

Saamelaislasten oikeudet ja hyvinvointi olivat keskeisesti esillä lapsiasiavaltuutetun työssä vuonna 2008. Tavoitteena oli vahvistaa lasten ja nuorten äänen kuulumista myös kieltä ja kulttuuria koskevissa kysymyksissä.

■ Lapsiasiavaltuutettu julkisti keväällä 2008 tutkimuksen saamelaislasten ja -nuorten oikeuksien toteutumista Suomen saamelaisalueella. Filosofian maisteri Minna Rasmus haastatteli tutkimusta varten lähes 90 saamelaisnuorta ja heidän vanhempiaan ja opettajiaan Utsjoelta, Inarista, Enontekiöltä ja Sodankylästä. Tutkimuksen mukaan valtaosa saamelaisnuorista pitää saamelaisuuttaan hyvin myönteisenä asiana, ja heillä on vahva saamelainen identiteetti. Muutos suhteessa heidän vanhempiansa lapsuuteen on huima. Takana ovat ajat, jolloin saamelaista taustaa saatettiin piilotella jopa omilta ystäviltä.

Ongelmia saamelaislasten elämässä aiheuttavat saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen jatkuvuuden sekä oppimateriaalin puute. Koulussa saamelaislapset saavat vain vähän tietoa omasta historiastaan. Lisäksi saamelaisnuorilla ei tutkimuksen perusteella ollut kovin hyvää keskusteluyhteyttä saamelaiskäräjiin eikä tietoa sen toiminnasta. Median antama kuva saamelaisista oli lasten ja nuorten mielestä kaavamainen eikä vastannut heidän omaa käsitystään. Lasten kokemuksen mukaan muualla Suomessa koululaiset tietävät hyvin vähän saamelaisista.

Tutkimus oli osa Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen yhteistä hanketta, jossa koottiin 13–18-vuotiaiden saamelaisnuorten mielipiteitä omasta hyvinvoinnistaan, koulusta, kodista, harrastuksista ja saamelaisuudestaan. Hankkeen tarkoituksena oli lisätä saamelaislasten mahdolli-

suuksia saada mielipiteensä huomioon otetuksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. Sopimus korostaa alkuperäiskansojen lasten oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin.

Ruotsin, Suomen ja Norjan tulokset yhteen koava ruotsinkielinen raportti julkaistiin keväällä 2008. Yhteinen raportti käännettiin myös pohjoissaamen kielelle. Tulokset olivat kaikissa maissa hyvin samansuuntaisia. Lasten identiteetti saamelaisina oli vahvistunut, mutta opetuksen tasa-arvossa ja oppimateriaalien laadussa oli ongelmia. Kiusaamista saamelaisuuden perusteella tuli esille kuitenkin enemmän Norjassa ja Ruotsissa kuin Suomessa.

Hankkeessa edistettiin myös lapsen oikeuksien tuntemusta saamelaisalueella. YK:n lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan sekä siitä kertova esite käännettiin pohjoissaamen kielelle ja lisäksi esitteen teksti inarin- ja koltansaamen kielille. Suomen lapsiasiavaltuutettu avasi pohjoissaamenkielisen palvelun verkkosivuilleen. Esitteestä ja verkkosivuista tiedotettiin laajasti saamelaisalueella. Lapsiasiavaltuutetun selvityksen tulokset olivat useaan otteeseen esillä Yle Saamen radiossa.

Saamenkielistä opetusta ja nuorisotyötä vahvistettava

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula korosti tutkimuksen pohjalta tekemissään johtopäätöksissä saamenkielisen ja saamen kielen koulutuksen ja opetuksen merkitystä, saamelaisnuorten itsensä kuulemista ja saamelaisen nuorisotyön vahvistamista muun muassa oman nuorisovaltuuston avulla.

Lapsiasiavaltuutettu piti tärkeänä Suomen, Ruotsin ja Norjan valtioiden välistä yhteistyötä saamenkielisen oppimateriaalin, opettajakoulutuksen sekä saamelaisen kulttuurin ja historian opetuksen opetussuunnitelmien kehittämiseksi. Lisäksi saamelaisalueen koulujen ja nuorten välistä yhteydenpitoa tulisi edistää yli valtioiden rajojen. Myös pohjoismaiset yleisradioyhtiöt ovat tärkeitä toimijoita yhteistyössä.

Selvitys julkistettiin Inarissa järjestetyssä seminaarissa huhtikuussa, johon osallistui noin 50 saa-

Nuorisosihteeri Seppo Körkkö sekä Inarin nuorisovaltuuston jäsenet Laura Niittyvuopio ja Jenni Parpala valmistautumassa saamen hankkeen julkistamiseen. Jenni Parpala toimi vuonna 2008 myös Lapin läänin nuorisofoorumin puheenjohtajana.

melaisalueen päättäjää. Samana päivänä hanketta esiteltiin saamelaisen sosiaalityön vaikuttajille Sámi Soster ry:n juhlaseminarissa. Kansallisille päättäjille ja viranomaisille hankkeen tuloksia esiteltiin keväällä 2008 järjestetyssä keskustelutilaisuudessa Helsingissä ja marraskuussa yhdessä vähemmistövaltuutetun kanssa järjestetyssä seminaarissa. Lapsiasiavaltuutettu esitteli tulokset myös saamelaisasioita koordinoivalle oikeusministeri Tuija Braxille.

Osa raportista käännettiin myös englanniksi. Hankkeesta tiedotettiin sosiaali- ja terveysministeriön kansainvälisten asioiden osaston kautta sekä Euroopan neuvoston Suomen suurlähettiläälle. Minna Rasmus esitteli tutkimustuloksia Pohjoisen ulottuvuuden viidennessä vuosittaisessa kansainvälisessä konferenssissa (*Partnership Annual Conference PAC*) Kanadan Ottawassa marraskuussa 2008.

Lapsiasiavaltuutettu käsittelee saamelaislasten ja -nuorten asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia myös useissa muissa esiintymisissään, kirjoituksissaan ja antamissaan haastatteluuksissa vuoden 2008 aikana. Lokakuun lopulla Maria Kaisa Aula esitteli hankkeen tuloksia Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän saamelaisparlamentaarikkojen konferenssissa Rovaniemellä. Parlamentaarikot sitoutuivat osaltaan edistämään lapsiasiavaltuutettujen suosituksia. Konferenssin päätösasiakirjan yhdeksästä asiakohdasta yksi omistettiin saamelaislasten ja -nuorten

oikeudelle puhua ja oppia omaa kieltään sekä harjoittaa omaa kulttuuriaan ja kehittää identiteettiään.

Oikeus kielen opetukseen myös saamelaisalueen ulkopuolella

Vähemmistövaltuutettu ja lapsiasiavaltuutettu ovat molemmat muistuttaneet myös saamelaisalueen ulkopuolella asuvien lasten oikeudesta saamen kielen ja saamenkieliseen opetukseen. Tämä oikeus toteutuu nyt heikosti ja opetuksen saanti jää usein vanhempien oman aktiivisuuden varaan.

Saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen ja koulutuksen kehittämisestä tulisi valtuutettujen mielestä laatia kokonaisvaltainen kansallinen suunnitelma ja arvioida tähänastinen toiminta. Lapsiasiavaltuutettu otti kantaa vähemmistökielten asemaan myös loppuvuodesta 2008 ulkoasiainministeriölle antamassaan lausunnossa.

Suomen, Ruotsin ja Norjan lapsiasiavaltuutettujen hankkeen rahoittivat Euroopan unionin aluekehitysrahasto ja Lapin lääninhallitus. Raportit *Saamelaislasten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomen saamelaisalueella* ja *Rätten till delaktighet och inflytande för samiska barn och ungdomar* sekä *Sámi mánaid ja nuoraid oassálastinnvuoigatnuohta ja váikkuhanvuoigatnuohta* ovat kokonaisuudessaan luettavissa lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla www.lapsiasia.fi. ●

Nuorten ääni kuuluviin saamelaiskäräjien nuorisolautakunnassa

Saamelaisnuorten ääni päätöksenteossa vahvistunee syksyllä 2009, kun saamelaiskäräjät päättää oman nuorisolautakunnan perustamisesta.

■ Saamelaiskäräjien projektityöntekijä *Anne Länsman* kuulostaa varovaisen toiveikkaalta. Useamman vuoden asialistalla ollut oman nuorisolautakunnan perustaminen sai vauhtia lapsiasiavaltuutetun toimiston saamelaislasten ja -nuorten oikeuksia käsitelleestä tutkimuksesta. Opetusministeriö myönsi rahoituksen hankkeelle, ja syksyllä 2009 ehdotus nuorisolautakunnasta on tarkoitus viedä saamelaiskäräjien nuijittavaksi.

Nuorisolautakunnan tavoitteena on vahvistaa alueen nuorten ääntä päätöksenteossa ja lisätä heidän tietoisuuttaan omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan. Verkoston laajentamisen ohella lautakunnan tarkoituksena on herätellä nuoria yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen sekä valvoa saamelaisnuorten etuja. Lautakunnan toimikaudesta on suunniteltu kaksivuotista ja tavoitteena on, että nuoret pääsisivät itse valitsemaan omat edustajansa lautakuntaan. Alle 25-vuotiaat saamelaiset lapset ja nuoret muodostavat noin 42 prosenttia maamme saamelaisväestöstä. Nyt nuorten osuus saamelaiskäräjien päätöksenteossa on ikäryhmän kokoon nähden vaatimaton.

Rajoja ylittävä yhteistyö eri muodoissaan on tuttua saamelaisnuorille. Nuorisolautakunta mahdollistaa nuorten välisen yhteistyön myös käräjien kautta. Suunnitelmissa on, että nuorisolautakunta tekee tulevaisuudessa yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien nuorisopoliittisten elinten kanssa.

Kontaktit muihin nuoriin luodaan netissä ja omassa konferenssissa

Nuorten nostaminen vallankahvaan vaatii kuitenkin vielä paljon töitä. ”Toivomme tavoittavamme nuoret netin avulla; sehän on heidän arkipäiväänsä. Internetin rooli korostuu siksikin, että saamelaismediaa voi olla vaikea seurata etelästä käsin. Teemme yhteistyötä myös saamelaisjärjestöjen kanssa”,

Tutkija *Minna Rasmus* yhdessä lapsiasiavaltuutetun toimiston *Päivi Tuonosen* ja *Auli Paavolan* kanssa Inarin kevätauringossa 21.4.2008.

Länsman visioi. Suunnitelmissa on järjestää kahden vuoden välein nuortenkonferenssi, joka tukisi saamelaisidentiteetin kehittymistä ja jonka kautta voisi tutustua kasvokkain muihin nuoriin. ”Suuri osa saamelaisnuorista kasvaa yhteiskunnassa, jossa oman kulttuurin tukiverkko ei ole itsestäänselvyys. Erityisesti heidän on tärkeää päästä käyttämään omaa äidinkieltään ja muodostaa yhteyksiä, jotka tukevat heidän saamelaista kulttuuritaustaansa.”

Saamelaislasten ja -nuorten oikeuksien toteutumista lapsiasiavaltuutetun hankkeessa tutkinut *Minna Rasmus* on ilahtunut konkreettisesta edistysaskeleesta. ”Koen, että tutkimus on ollut keskusteluja avaava hanke. Nuorisolautakunnan kaltainen oma foorumi on näille nuorille upea juttu. He ovat aidosti ylpeitä taustastaan ja tuovat sen esiin luonnollisena osana elämäänsä. Omassa nuoruudessani saamelaisuuden esilletuominen oli toisinaan vaikeaa”, *Rasmus* kertoo ja jatkaa: ”Saamelaislasten ja -nuorten hyvinvoinnin tutkimista pitää jatkaa, sillä kaikki eivät voi hyvin. Tarvitsemme tietoa esimerkiksi vanhempien päihteidenkäytöstä, lasten huostaanotoista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä.” ●

Uudistuneet *Lasten sivut* – kurkistus lasten elämään

Lapsiasiavaltuutetun lapsille suunnatuilla sivuilla teemoina olivat perhe, media ja vaikuttaminen. Erityisesti pelit ja lasten oikeudet kiinnostivat sivujen kävijöitä. Sivuilla raportoitiin myös Sisu-kissan koulukiertueesta. Lapset osallistuivat sivujen kehittämiseen.

Terve kissa. Täällä on paljon korjattavia paikkoja. Kotona mulla on koira ja sen nimi on Dani mutta se on tyttö. t. Atte

■ *Lasten sivut* on lapsiasiavaltuutetun lapsille tarkoitettu, syksyllä 2007 perustettu verkkosivupalvelu. Sivuston tavoitteena on lasten omien mielipiteiden esilletuominen ja kokemusten vaihtaminen sekä lasten oikeuksista ja muista heitä koskevista asioista tiedottaminen. Sivuston avulla kerätään myös tietoa ja palautetta lapsilta. Eri-ikäiset lapset ovat osallistuneet merkittävällä tavalla sivuston ideoimiseen ja sisällön tuottamiseen. Sivuston suunnitteluun on otettu vaikutteita myös muilta lasten sivustoilta, kuten Ruotsin lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilta.

Lasten sivuilla julkaistaan muutaman kuukauden välein uusi teema. Helmikuun teemana oli perhe, jolloin sivuilla julkaistiin uutisten lisäksi tasavallan presidentin haastattelu. Kesäteema julkaistiin toukokuussa. Syksyn teemoja olivat media ja vaikuttaminen, jolloin verkossa julkaisiin lasten pitämiä mediapäiväkirjoja ja piirroksia. Vaikuttamiseen liittyen lapsilta kerättiin toiveita uusille kunnallisvaltuutetuille. Myös toiveet julkaistiin sivuilla. Alkukevään 2009 teema Viisaasti verkossa korosti nettiturvallisuutta. Aihetta käsiteltiin muun muassa nettipoliisin Marko Forssin haastattelussa.

Lasten oikeuksia lähestytään heidän omasta näkökulmastaan. Lapset ottavat kantaa YK:n lasten oikeuksien sopimuksen määrittelemiin oikeuksiin, jotka on sopimuksen pituuden vuoksi jaoteltu erilaisiin teema-alueisiin. Lasten elämää -osiossa lapset kertovat heille tärkeistä asioista, kuten omasta perheestään ja harrastuksistaan. Lapsia myös rohkaistaan elämän vaikeissa tilanteissa, kuten kiusaamisen tai vanhempien eron käsittelemisessä. Sivuilta lapsille löytyy myös mukavaa puuhailtavaa, kuten muistipelejä, visailuja ja ristikoita. Lisäksi sivuilla on oma, lapsille tarkoitettu keskustelualue.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto seurasi lasten keskustelualueella esittämiä mielipiteitä kommentoimalla ja ohjaamalla keskustelua. Epäasiallisia viestejä ei juuri esiintynyt. Lapsia puhuttivat erityisesti "*Mihin haluat koulussa vaikuttaa*" (252 kommenttia) ja "*Mikä on parasta siinä, että olet lapsi*" -teemat (123 kommenttia). Myös harrastuk-

”Teimme projektissamme parannusehdotuksen, jossa toivomme penkkejä koulun pihalle. Ope vei viestiä eteenpäin rehtoreille saman tien, ja niinpä pihallemme ilmestyi jo kaksi punaista penkkiä. Nyt ideoimme vielä yhdessä, mihin kohti pihaa ne olisi järkevintä sijoittaa”, kertovat Nilsin yhtenäiskoulun tokaluokkalaiset.

set ja lasten oikeuksien päivän viettotavat olivat suosittuja keskustelunaiheita.

Keskustelujen seuranta osoitti, että lapsilla on paljon hyviä omiin oikeuksiinsa, vaikuttamiseen sekä yleisesti lapsuuteen liittyviä ajatuksia ja kommentteja. Tavoitteena on keskustelun kehittäminen vuorovaikutteisemmaksi, jotta se ei olisi vain reagoitua ylläpitäjän esittämiin kysymyksiin.

Sisu-kissa kampanjoi lasten oikeuksien puolesta

Lasten sivuilla seikkailee Sisu-kissa, joka vieraili vuoden 2008 aikana kolmessa koulussa: Fiskarissa Uudellamaalla, Nilsissä Keski-Suomessa sekä Tervolassa Pohjois-Suomessa. Sisu tiedottaa lapsille

heidän omista oikeuksistaan. Sisun tavoitteena on, että kaikilla lapsilla olisi hyvä olla ja että aikuiset kuuntelisivat lapsia. Kiertueen teemoina olivat kouluviihtyvyys ja oma kotiseutu.

Fiskarissa Sisu vieraili koulun esiluokan luona kevään viimeisten viikkojen ajan. Kissa toimi välituntivahtina, lounasti eskarilaisten kanssa, liikkui mukana retkillä ja seurasi lasten touhuja omasta matkalaukustaan käsin. Jäähäväiset olivat haikat ja halailujen, kuvien sekä kuvakertomusten saattelemana Sisu-kissa jatkoi matkaansa muihin kouluihin.

Nilsissä Sisu tutustui koulun tokaluokkalaisiin. Lapset keskustelivat koulun mukavista ja parantamista kaipaavista paikoista sekä koko luokan kesken että pienimmissä ryhmissä. Opettajasta oli kiva nähdä asioita oppilaiden silmin, ja luokan ideista tiedotettiin myös rehtoreille ja talonmiehille.

Sisu-kissan viimeinen etappi oli marraskuussa Louen koulu Tervolassa, jossa 0–2-luokkalaiset valokuvasivat koulunsa mukavia ja parantamista kaipaavia paikkoja. Lisäksi lapset piirsivät paikan tai asian, jonka olisivat halunneet näyttää Sisulle.

Lasten sivuilla on ollut vuoden aikana kummiryhmiä, joista osa on tuottanut verkkoon uutta materiaalia. Jyväskyläläinen Jokelan koulu teki mediateemaan liittyvää aineistoa. Vaikuttamisteemaan liittyvä materiaali kerättiin Keltinmäen koululta, joka lupautui mukaan uudeksi kummiryhmäksi. Ryhmien tuottamat materiaalit olivat monipuolisia, ja ryhmät olivat innokkaasti mukana toiminnassa. Myös muihin kummiryhmiin pidettiin yhteyttä lähettämällä heille tervehdyskirjeitä uusista teemoista. Viestien avulla heitä pyrittiin aktivoimaan ja heitä pyydettiin vierailemaan *Lasten sivuilla*.

Lapsille päätösvaltaa sivujen sisällöstä

Sivujen kävijämäärä vaihteli vuoden aikana toukokuun 6 000 kävijästä syyskuun 1 500:een. Marraskuussa *Lasten sivut* olivat esillä Suomen Lasten Parlamentin täysistunnossa, ja kävijämäärä nousi

”Uuden kiipeilytelineen liukumäki pitäisi myös korjata tai vaihtaa, koska siinä on ikävä töyssy alhaalla”, totesi Sisu-kissa Nilsissä vieraillessaan.

jälleen yli 5 000:een. Etusivun jälkeen selvästi suosituin kohde oli Lasten oikeudet -sivu. Kesällä sivuille hankittiin uusi domain-nimi www.lasten-sivut.fi tiedottamisen helpottamiseksi. Vuoden aikana sivusto muutti uuden osoitteen alle.

Lasten sivuista kerättiin palautetta ja ideoita Suomen Lasten Parlamentilta. Sivuille toivottiin muun muassa uusia ja toiminnallisempia pelejä. ”Aikuiset ovat puolestaan kiitelleet, että onneksi tällainen sivusto on olemassa, jota voi käyttää yhdessä lasten kanssa”, ylitarkastaja Elina Nivala lapsiasiavaltuutetun toimistosta kertoo. ”*Lasten sivuilla* on myös palauteautomaatti, jonka kautta on tullut jonkin verran palautetta.” *Lasten sivuja* kehitetään edelleen vuoden 2009 aikana. ●

Tapaamiset lasten ja nuorten kanssa vuonna 2008

Lasten ja nuorten näkemyksiä kootaan selvitysten ja tutkimusten kautta, mutta myös aivan henkilökohtaisissa tapaamisissa. Vuoden 2008 aikana lapsiasiavaltuutettu ja hänen työtoverinsa tapasivat lapsia ja nuoria 15 eri tilaisuudessa eri puolilla Suomea.

- 9.1.2008 Lapsiasiavaltuutetun vierailu Viitasaaren kuntaan. Yläasteen oppilaskunnan hallituksen tapaaminen.
- 31.1.2008 Tasavallan presidentti Tarja Halosen ja tohtori Pentti Arajärven vierailu Jyväskylän normaalikoulussa.
- 12.2.2008 Jyväskylän maalaiskunta, Vaajakummun koulu. *Nuorten Ääni* -hankkeeseen liittyvää *Tulevaisuusversta*-työskentelyä seuraamassa.
- 27.3.2008 Suomen lukiolaisten liiton hallituksen tapaaminen Helsingissä.
- 27.3.2008 Saamelaislasten kulttuuritapahtuma Enontekiöllä.
- 21.4.2008 Saamehankkeen loppuseminaari Inarissa.
- 23.4.2008 Opetushallituksen Lasten ja nuorten foorumin lukuvuoden 2007–2008 päätöstilaisuus Helsingissä.
- 27.–28.5.2008 Koululaisten *Touko Fest* -tapahtuma Jyväskylässä.
- 13.8.2008 Plan Suomi Säätiön lastenhallituksen tapaaminen Helsingissä.
- 29.8.2008 Päivärinteen päiväkodin esikoululaiset lapsiasiavaltuutetun toimiston kolmevuotissyntymäpäivillä.
- 30.8.2008 Tervolan kunnan nuorisovaltuuston tapaaminen.
- 19.9.2008 Suomen lukiolaisten liiton huipputapaaminen Finlandia-talolla Helsingissä.
- 30.9.2008 Pesäpuu ry:n sijoitettujen lasten ja nuorten *Selviytyjät*-ryhmän tapaaminen Jyväskylässä.
- 7.11.2008 Valtakunnallisen Suomen Lasten Parlamentin täysistunto Jyväskylässä.
- 18.12.2008 Jyväskylän kaupungin Puistokoulun Tiernapojat esiintyivät lapsiasiavaltuutetun glögitilaisuudessa Wanhan Läänin virastotalon henkilökunnalle.

Lasten hyvinvoinnin seuranta

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lasten ja nuorten hyvinvointia selvittämällä heidän omia mielipiteitään, seuraamalla alan tutkimusta sekä keskustelemalla alan viranomaisten ja lasten vanhempien kanssa. Myös kansalaisyhteydenottojen avulla saadaan tietoa lasten arkeen liittyvistä huolenaiheista.

Lapsiasiavaltuutetun ja Jyväskylän yliopiston yhteinen tutkimus
rohkaisee romaneja käyttämään omaa kieltään.
Tutkimus julkaistaan 1.9.2009 lapsiasiavaltuutetun toimiston nelivuotispäivänä.

Romanilapset ja -nuoret arvostavat ainutlaatuista kulttuuriaan

■ ”Pääasiassa romanilapsilla ja -nuorilla on asiat hyvin. Joitakin huolia heillä on, kuten esimerkiksi kouluksiäminen. Se on niin yleistä, ettei valtaväestö edes miellä sitä kiusaamiseksi, kuten ohimennen nimittelyä”, tutkija *Sanna Tawah* Jyväskylän yliopistosta kertoo. ”Havaitimme, että mikäli koulussa on töissä aikuisia romaneja, kuten romanikielen opettajia tai kouluavustajia, kiusaaminen vähenee.”

Vaikka romanit ovat merkittävä etninen vähemmistö Suomessa, romanilasten omista kokemuksista on hyvin vähän tutkittua tietoa. Syyskuussa 2009 julkaistava, lapsiasiavaltuutetun ja Jyväskylän yliopiston tekemä tutkimus osoittaa, että koulussa romanilapsista ja -nuorista saattaa tulla alisuoriutujia, jos he eivät saa oikeanlaista ohjausta. ”Jotkut opettajat ja vanhemmat saattavat päästää lapset siitä, missä aita on matalin. Monet vanhemmat ovat heränneet koulunkäynnin tärkeyteen ja sen merkitykseen lapsen tulevaisuudelle, mutta opiskelun tukemiseen ei välttämättä ole taitoja”, Tawah toteaa. ”Lapsia siirretään usein herkästi mukautettuun opetukseen, vaikka jo oikeanlainen tuki ja motivointi koulunkäyntiin riittäisivät.”

Tutkimukseen osallistuneista lapsista moni on aktiivisesti mukana seurakuntien tai kuntien järjestämässä kerhotoiminnassa. Nuorilla kaverit saattavat olla jo harrastuksia tärkeämpiä. Murrosiässä he hakevat omaa suhdettaan romanikulttuuriin. Tutkimuksen mukaan nuoret pitävät vanhempien kunnioittamista, sääntöjen noudattamista ja oman, ainutlaatuisen kulttuurinsa säilyttämistä tärkeänä. Myös romanikieli koetaan vahvasti osaksi omaa identiteettiä.

Romanikielen arkikäyttöä rohkaistava

Romanikielen opetuksen taso vaihtelee paikkakunnittain. Jotkut kunnat ovat huolehtineet

”Monet vanhemmat ovat heränneet koulunkäynnin tärkeyteen ja sen merkitykseen lapsen tulevaisuudelle, mutta opiskelun tukemiseen ei välttämättä ole taitoja”, tutkija *Sanna Tawah* Jyväskylän yliopistosta toteaa.

opetuksesta suhteellisen hyvin, toisaalla vaivaa pätevien opettajien puute. Tutkimuksen pohjalta tehdyissä toimenpide-ehdotuksissa todetaan, että väyliä opettajien kouluttamiseen tarvitaan lisää. ”Romanikielen pitäisi saada samanlainen status kuin saamen, jota opetetaan yliopistossa. Myös kielen arkikäyttöä pitäisi rohkaista”, Tawah kannustaa.

Tawah ja tutkija *Pekka Junkala* haastattelivat tutkimusta varten 36 iältään 10–18-vuotiasta lasta ja nuorta sekä yhdeksää romaniaikuista ympäri Suomea. Tutkimuksen tuloksia käytetään vaikuttamistyössä romanilasten hyvinvoinnin ja palvelujen parantamiseksi yhteistyössä vähemmistövaltuutetun kanssa. Tutkimuksen suunnitteluun osallistuivat myös valtakunnallinen ja alueelliset romaniain neuvottelukunnat. Tutkimuksen on rahoittanut Alli Paasikiven säätiö. ●

Kansalaisyhteydenotot ja niihin perustuvat huomiot lasten hyvinvoinnista

Lapsiasiavaltuutettu ei anna ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen asioista. Kansalaisyhteydenottojen avulla seurataan lasten ja perheiden hyvinvoinnin ajankohtaisia teemoja.

Yhteydenottoja hyödynnetään vaikuttamistyössä. Tässä luvussa kerrotaan yhteydenottojen teemoista ja samalla lapsiasiavaltuutetun niihin liittyvistä johtopäätöksistä lainsäädännön tai ohjeistusten muuttamiseksi.

Kansalaisten ja viranomaisten yhteydenottoja lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyvistä asioista tuli lapsiasiavaltuutetun toimistoon vuoden 2008 aikana yhteensä 584.

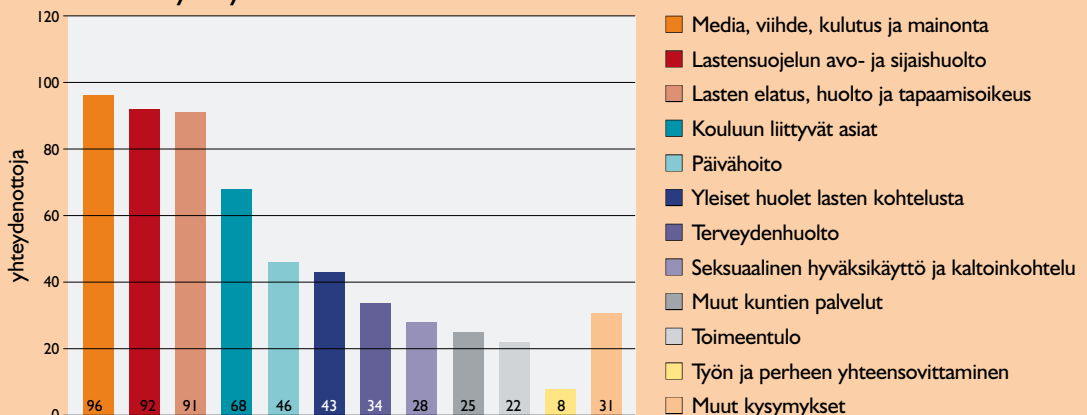
Yhteydenottojen kokonaismäärä nousi edellisvuodesta, jolloin se oli 412. Suurimmillaan yhteydenottojen määrä on ollut vuonna 2006, jolloin niitä tuli 641.

Vuoden 2008 yhteydenotoissa neljä yleisintä aihepiiriä pysyivät samoina kuin edellisinäkin vuosina: ne olivat media, huoltoriidat, lastensuojelu ja kouluasiat. Noin 60 prosenttia yhteydenotoista käsittelee näitä aiheita. Media-, lastensuojelu- ja huoltoriita-aiheista tuli jokaisesta yli 90 yhteydenottoa. Mediaa ja koulua koskeneiden yhteydenottojen määrät palasivat vuoden 2006 tasolle. Päivähoitoa ja muita kuntien palveluita koskeneiden yhteydenottojen määrä kasvoi selvästi edellisvuosiin verrattuna.

Yhteydenotot tulivat pääosin sähköpostitse (64 %), paljolti lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla www.lapsiasia.fi olevan palautelomakkeen kautta. Puhelimitse tuli 33 prosenttia yhteydenotoista. Nämä käsittelevät pääosin yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua. Suurin osa eli noin 60 prosenttia yhteydenotoista saapui Etelä- ja Länsi-Suomen läänien alueelta.

Useimmiten lapsiasiavaltuutettuun ottivat yhteyttä äidit. Isien ja äitien osuus kaikista yhteydenottajista oli noin 43 prosenttia. Noin 12 prosentissa tapauksista yhteydenottaja oli lapsen isovanhempi tai muu lähinen. Viranomaisten yhteydenottoja oli 14 prosenttia tapauksista. Osuus kaksinkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna. Monet yhteydenottajat olivat lasten kanssa työskenteleviä tai yleisesti lasten ja nuorten tilanteesta huolestuneita. Lapset ja nuoret ottivat itse yhteyttä lapsiasiavaltuutetun toimistoon vain seitsemän kertaa. 30 prosentissa yhteydenotoista asia ei koskenut suoranai-

Kansalaisyhteydenotot 2008 aihealueittain

sesti suhdetta lapseen, tai tietoa siitä ei saatu kirjattua.

Lapsiasiavaltuutetun toimistolta odotettiin yhteydenotoissa yleisimmin neuvoja tai toimintaohjeita, kuten tietoa oikeasta asiasta käsittelevästä tahosta tai ohjetta oikeasta toimintatavasta. Tällöin yhteydenottaja kuvasi yksittäisen lapsen tai perheen tilannetta. Lähes yhtä monessa yhteydenotossa haluttiin tuoda lapsiasiavaltuutetun tietoon epäkohta tai tilannekuvaus laajemman ilmiön tai ongelman esimerkkitaupauksena.

Useissa yhteydenotoissa toivottiin, että lapsiasiavaltuutettu ottaisi aihepiirin esille vaikuttamistyössään tai herättäisi aiheesta julkista keskustelua. Myös konkreettisia kannanottopyyntöjä tuli etenkin mediassa esille nousseista asioista.

Monissa yhteydenotoissa odotettiin lapsiasiavaltuutetun kannanottoa tai apua yksittäisen lapsen tai perheen tilanteeseen. Sosiaaliamiehen ja lääninhallituksen rooli ja tehtävät eivät olleet useinkaan yhteydenottajien tiedossa. Ohjeeksi annettiin usein yhteydenotto näihin tahoihin.

Mainontaan liittyvistä aiheista huolestuneita yhteydenottajia ohjattiin Kuluttajavirastoon. Tv-yhtiöitä koskevaa kritiikkiä esittäneitä pyydettiin ottamaan yhteyttä myös Viestintävirastoon sekä suoraan ao. yhtiöihin. Elokuvia, pelejä ja niiden jälkivalvontaa koskevissa asioissa oltiin yhteydessä Valtion elokuvatarkastamoon. Media-alan valvonnan kokonaisuus on hajanainen, ja

yhteydenottojen perusteella eri viranomaisten tehtävät ovat huonosti kansalaisten tiedossa.

Suomessa lapsiasiavaltuutettu ei lain mukaan ratkaise tai ota kantaa yksittäistapauksiin eikä voi puuttua muiden viranomaisten tekemiin päätöksiin. Yksittäistapaukset antavat kuitenkin tärkeää tietoa siitä, millaisia suosituksia, aloitteita ja lausuntoja lapsiasiavaltuutetun kannattaa tehdä lapsen edun ja oikeuksien ajamiseksi yhteiskunnallisella tasolla. Yhteydenottoja hyödynnetään lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyössä.

Edellisvuosien tapaan yhteydenottajat toivat esiin jonkin verran konkreettisia toiminta- tai ratkaisuehdotuksia esittämiinsä tilanteisiin. Varsinaisia laki- tai säännösmuutosehdotuksia tuli vähän.

Toimiston henkilöstön useat vaihdokset vuoden 2008 aikana hidastivat yhteydenottoihin vastaamista. Yhteydenottojen määrä on myös varsin suuri toimiston henkilöstövoimavaroihin nähden. Vastauksen saaminen kestää yhteydenottajan näkökulmasta monessa tapauksessa kohtuuttoman pitkään. Vuoden 2008 lopulla yhteydenottoihin vastaamisen organisointia kehitettiin. Tavoitteena on vuoden 2009 aikana vastata yhteydenottoihin kahden kuukauden kuluessa. Seuraavaksi kansalaisyhteydenottojen aiheita käsitellään tarkemmin niiden teemojen mukaan.●

LAPSIASIAVALTUUTETUN HUOMIOITA

- Valtion aluehallinnon viranomaisia tulee velvoittaa tiedottamaan oikeusturva- ja valvontatehtävistään sekä vahvistamaan kansalaisille annettavaa neuvontaa ja ohjausta esimerkiksi valtakunnallisen puhelin- ja/tai sähköisen palvelun muodossa.
- Valtion aluehallinnon uudistusta tulee jatkaa kehittämishankkeella, jossa selvitetään kansalaisten näkökulmasta hallintokantelua toimivampia ja joustavampia tapoja etenkin sosiaali- ja koulupalveluiden oikeusturvaongelmien ratkaisemiseksi. Keinoina voitaisiin käyttää esimerkiksi sovittelua ja neuvotteluja.

Media, viihde, kulutus ja mainonta

■ Mediaa, viihdettä, kulutusta ja mainontaa koskevien yhteydenottojen yleisin aihe olivat televisio-ohjelmien sisällöt. Varsinkin eräiden niin sanottujen tosi-TV-ohjelmien sisältöjä pidettiin lapsille vahingollisina. Niiden nähtiin edistävän päihdemyönteistä ja seksuaalisuutta ylikorostavaa kulttuuria yhteiskunnassa. Myös ohjelmien tekemiseen osallistuneiden lasten ja nuorten hyvinvoinnista oltiin huolestuneita. Televisio-ohjelmia ja elokuvia koskevissa yhteydenotoissa toistuvana teemana olivat lisäksi väkivaltaisina tai pornografisina pidettyjen ohjelmien esitysajat ja puutteelliset tai väärät ikärajamerkinnät.

Toinen keskeinen yhteydenottojen aihe oli mainonta. Yleisin siihen liittyvä huoli oli lasten altistuminen aikuisille suunnatuille, vahvasti seksuaalisille mainoksille. Häiritsevää mainontaa oli havaittu kaikissa tiedotusvä-

lineissä; toistuvasti valitettiin radion ja kotiin jaettavien mainosten sisällöistä.

Internetiin liittyvät yhteydenotot olivat myös yleisiä. Osa niistä oli ilmoituksia lapsille sopimattomista internetsivustoista ja osa yleisempiä lapsiasiavaltuutetulle osoitettuja pyyntöjä vaikuttaa internetin valvontaan ja sensurointiin. Huolta aiheuttivat myös nettipelien väkivaltaisuus ja puutteet nettikahviloiden valvonnassa. Erityisen oman ryhmänsä muodostivat lapsipornon suodatuksia koskevat kommentit, joissa kritisoitiin lapsiasiavaltuutetun kannanottoa lapsipornosivustojen suodatuksen puolesta. Suodatuksen katsottiin johtavan lapsipornon levityksen muuttumiseen vaikeammin valvottavaksi ja rangaistavaksi.

Toistuvien teemojen lisäksi yksittäisissä yhteydenotoissa oltiin huolestuneita esimerkiksi ilmaisjakelulehtien kielenkäytöstä ja julkisuuden henkilöiden lapsille antamista huonoista roolimalleista. Lapsiasiavaltuutetun toivottiin puuttuvan myös lasten vaatteiden ja lelujen epäsopiviin kuva-aiheisiin.●

LAPSIASIAVALTUUTETUN HUOMIOITA

- Audiovisuaalisen alan toimijoiden valvontaa tulee selkiyttää lastensuojelunäkökulmasta. Pelien, kuvaohjelmien, tilausohjelmapalveluiden sekä televisioyhtiöiden valvonta jakaantuu Valtion elokuvataarkastamolle ja Viestintävirastolle. Olisi parempi yhdistää yhteen yksikköön median itsesäätelyn valvonta, luokitusjärjestelmien kehittäminen, alan toimijoiden koulutus sekä kansalaisten palautekanavat. Nykyinen järjestelmä on kansalaisille vaikeasti hahmotettava ja kohtelee eri välineitä eri tavoin.
- Tv-yhtiöiden ja ohjelmatuotantoyritysten tulee laatia eettiset ohjeet lasten ja nuorten osallistumisesta niin sanottuihin tosi-tv-ohjelmiin.
- Liikenne- ja viestintäministeriön tulee edistää myös radioalan toimijoiden itsesäätelystä lastensuojelunäkökulmasta.

Lastensuojeluasiat

■ Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä tuli useita yhteydenottoja. Huolestuneisuutta aiheuttivat vanhempien alkoholinkäyttö, lapsen olosuhteet ja kohdeltu sekä epätietoisuus velvollisuudesta ilmoituksen tekemiseen. Sosiaalitoimelta odotettiin neuvontaa ja ohjausta tarjolla olevien erilaisten tukitoimien pariin ja ripeämpää lastensuojeluilmoituksen käsittelyä. Avohuollon tukitoimilta toivottiin vahvempaa otetta, jotta lapsen huostaanotoilta vältyttäisiin. Vanhemmat toivoivat lapsen vältyvän huostaanotolta, jos ongelmien pääasiallinen syy on lapsen psykiatrinen oireilu.

Huostaanototilanteista tuli kritiikkiä päätöksen tekemisestä sosiaalitoimessa tai hallinto-oikeudessa. Yhteyttä ottaneet eivät kokeneet tulleen kuulluksi asian käsittelyssä, ja myös lapsen kuulemisen asianmukaisuutta arvosteltiin. Huostaanoton purkaminen koettiin hankalaksi ja pitkäksi prosessiksi.

Sijoituspaikkojen osalta yhteydenottajat olivat huolestuneita vaihtuvista sijoituspaikoista, sisarussten sijoittamisesta eri paikkoihin, hoidon laadusta ja valvonnan heikosta toteutumisesta. Sosiaalityöntekijöiden ja sijoituspaikkojen koettiin rajoittavan lapsen yhteydenpitoa sisaruksiinsa, vanhempiinsa ja myös isovanhempiinsa.

Raskaudenaikaisen alkoholinkäytön vaikutuksista syntymättömän lapsen terveyteen toivottiin keskustelua ja keinoja siihen puuttumiseksi. Äidin hoitoon menemisen kynnyksen koettiin nousevan viranomais-toimintaa koskevan epäluulon ja lapsen menettämisen pelon vuoksi.

Lapsiasiavaltuutetulle ilmoitettiin lisäksi turvapaikanhakijalapsiin liittyvistä lastensuojelullisista asioista, lasten pahoinvointiin yleisemmin liittyvistä seikoista sekä lapsikaappauksiin liittyvästä julkisesta keskustelusta.●

LAPSIASIAVALTUUTETUN HUOMIOITA

- Sosiaali- ja terveysministeriön niin sanotun päihdeäitityöryhmän ehdotusten toimeenpanoa tulee kiirehtiä. Ministeriön tulee asettaa jatkotyöryhmä selvittämään vanhempien päihteenkäytöstä varhaiskasvatus- ja kouluikäisille lapsille aiheutuvien haittojen vähentämistä.
- Lastensuojelun sijaishuollon laadun arviointiin ja yksiköiden valvontaan tulee luoda kansallisesti yhtenäiset linjaukset ja kriteerit, joita kunnat, sijaishuollon yksiköt itse sekä Valvontavirasto (Valvira) ja lääninhallitukset edistävät. Myös sijaishuollon asiakkaina olevien lasten ja nuorten kokemuksia on kerättävä arvioinnin ja valvonnan tueksi.
- Sijaishuollon painopiste tulee siirtää perhehoitoon. Sosiaali- ja terveysministeriön tulee kiirehtiä valmistelutyötä.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tulee seurata valtakunnallisesti lastensuojelulain ja etenkin sen sisältämien aikarajasäännösten toteutumista. Ongelmia aiheuttavat sosiaalityöntekijöiden nopea vaihtuvuus, pätevien sosiaalityöntekijöiden puute sekä voimavarojen vähyys. Lisäksi ongelmia aiheuttavat kuntayhteistyön sekä eri hallinnonalojen välisen yhteistyön johtamisen puutteet.
- Mielenterveyden ja lastensuojelun palveluiden yhteistyötä tulee nopeasti vahvistaa ja varmistaa sekä jalkauttaa tukea lapsen ja nuoren kasvuympäristöön KASTE-ohjelman tavoitteiden mukaisesti. Mielenterveysongelmista kärsivät lapset ja nuoret ovat ensisijaisesti terveyspalveluiden eikä lastensuojelun asiakkaita.

Lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät asiat sekä elatus

■ Huolto- ja tapaamisoikeusasioista tulleet yhteydenotot kertoivat vanhempien riitelevän lapsen asioista, vaikka huollosta olisi tehty sopimus tai asia olisi ratkaistu oikeudessa. Toisen huoltajan koettiin halutesaan kykenevän tapaamisten estämiseen pitkäänkin sopimuksesta tai päätöksestä huolimatta.

Sosiaaliviranomaisten antamiin lausuntoihin tai kannanottoihin oltiin tyytymättömiä. Ne koettiin useimmiten puolueellisiksi ja niiden nähtiin perustuvan vain toisen vanhemman näkemyksiin. Käräjäoikeuksiin toivottiin lyhyempiä käsittelyaikoja, lapsen oman mielipiteen kuulemista ja lapsen edun huomioon ottamista. Lapsiasiavaltuutetulle ehdotettiin, että oikeuskäsittelyissä huoltoa ja tapaamisoikeutta ei tulisi määrätä läheisiä kohtaan väkivaltaisesti käyttäytyville henkilöille.

Vanhemmilla oli epäselvyyttä siitä, milloin voi vaatia valvottuja tapaamisia. Epäselvyyttä aiheutti myös sosiaalityöntekijän valta päättää saadun käräjäoikeuden päätöksen toimeenpanosta. Yhteydenottoja tuli myös isovanhemmilta, jotka toisen vanhemman vastustuksen vuoksi eivät olleet saaneet tavata lapsenlastaan sekä samassa tilanteessa olevilta vanhempien entisiltä puolisoilta.

Eräisiin koettuihin epäkohtiin toivottiin yhteiskunnallisia parannuksia, esimerkiksi asumistuen saamista kahteen eri talouteen ja korotusta vankilassa olevien vanhempien lasten elatustukiin. Huomioita esitettiin myös kansaneläkkeen lapsikorotuksen saamatta jäämisestä tilanteesta, jossa etävanhempi ei osallistu lapsen elatukseen elatustukea maksamalla. Huolta kannettiin lapsille tulevasta oikeudenkäyntikulujen mahdollisesta maksuvelvollisuudesta, jos lasten nimissä elatusapuioikeudenkäynnin aloittanut vanhempi häviää asian. ●

LAPSIASIAVALTUUTETUN HUOMIOITA

- Pieni osa erotilanteista kärjisty lapsen kannalta erittäin vahingollisiksi jatkuviksi huoltoriitakierteiksi. Sekä huoltoriitakierteiden estämiseksi että ylipäätään lapsen edun paremmaksi huomioimiseksi erotilanteissa tarvitaan sovittelun ja psykososiaalisen tuen vahvistamista. Ministeriöiden tulee arvioida lakien uudistamista tältä kannalta. Oikeusministeriö on ilmoittanut pilotoivansa Norjan niin sanottua *Follo*-mallia, jossa psykologin asiantuntemusta tuodaan mukaan oikeusistuimeen.
- Sosiaalitoimen lastenvalvotoiminnan tueksi tarvitaan nykyistä enemmän yhteistä kansallista kehittämistyötä. Perheiden erotilanteiden matalan kynnyksen palveluita tulee kehittää osana STM:n niin sanotun *KASTE*-ohjelman alueellisia hankkeita.
- Valvottuja tapaamisia koskeva lakiehdotus tulee antaa sosiaali- ja terveysministeriöstä eduskunnalle.

Kouluun liittyvät yhteydenotot

■ Noin puolet vuoden 2008 kouluun liittyvistä yhteydenotoista käsitteli kiusaamista, koulumatkajärjestelyitä sekä homekouluongelmia. Homekouluihin liittyvät kysymykset nousivat voimakkaasti esille uutena aiheena verrattuna aiempiin vuosiin. Kiusaaminen ja koulumatkat ovat olleet myös aiempina vuosina esillä.

Lasten ja nuorten oikeutta terveelliseen työskentely-ympäristöön ja heidän vakuutusturvaansa pidettiin heikompana kuin aikuisten. Homeelle altistumisen pitkäaikaisvaikutuksista oltiin huolissaan, ja myös sairastumisen taloudelliset puolet tulivat esiin. Rakennuskannan kunnostamiseen toivottiin laadunvalvontaa sekä ”evakkojärjestelyjen” turvallisuuden huomioimista.

Koulukiusaamista koskeneissa yhteydenotoissa korostuivat varhaisen puuttumisen ja vastuunottamisen

tarve. Koulun roolia korostettiin, oli kiusaaja sitten oppilas tai koulun työntekijä. Keinot koettiin usein riittämättömiksi ja kiusaamisella nähtiin olevan ikäviä ja pitkäaikaisia haittavaikutuksia. Lasten ja nuorten todellista kuulemista painotettiin.

Koulumatkajärjestelyihin toivottiin järjestelmällisempää ja turvallisuutta huomioivampaa lähestymistapaa. Erityisesti lapsen ikää ja matkan kestoa pidettiin tärkeinä lähtökohtina koulukyytien suunnittelussa. Liikenneturvallisuuden parantaminen kevyen liikenteen väyliä lisäämällä nähtiin olennaiseksi.

Muut yhteydenotot liittyivät turvallisuuteen, sääntöihin ja laatuun. Huolta tuottivat suuryhteisöjen turvallisuus, etenkin nuorimpien kannalta koululakautukset, lomautukset säästökeinona, säännökset koulupäivän pituudesta, aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen takertelu sekä viestinnän parantaminen koulun ja vanhempien välillä. Kritiikkiä sai aikaan erilaisten käytäntöjen epä johdonmukaisuus, vertailut ja kilpaileminen liian varhaisessa iässä. ●

LAPSIASIAVALTUUTETUN HUOMIOITA

■ Valtion ja kuntien tulee jatkaa vuoden 2009 talousarviossa aloitettua määrärahojen lisäystä koulujen korjausmäärärahoihin niin, että sisäilma- ja homeongelmat poistetaan nopeasti.

■ Opetusalan eettinen toimikunta on linjannut muun muassa lapsiasiavaltuutetun pyynnöstä toimintaa tilanteissa, joissa opettajan katsotaan kiusaavan oppilasta. Linjaus löytyy verkkopalvelusta osoitteesta www.oaj.fi.

■ Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2008 julkaisemassa lapsiuhritusraportissa 2,5 prosenttia oppilaista kertoi opettajan väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja noin 10 prosenttia kertoi opettajan kohdistaneen heihin henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Luvut ovat pieniä suhteessa lasten ilmoittamaan, ikätovereiden heihin kohdistamaan väkivaltaan (yli 20 %), mutta vaatisivat kuitenkin jatkotutkimusta.

■ Opetusministeriö laatii perusopetuksen laatukriteereitä vuonna 2009. Niissä tulee ottaa huomioon myös koulumatkajärjestelyt osana paikallista laadunparointia. Lapsiasiavaltuutettu on antanut laatukriteereistä kokonaisuutena lausunnon, joka löytyy verkkopalvelusta www.lapsiasia.fi.

Muut aiheet

PÄIVÄHOITOA koskevissa yhteydenotoissa korostui edellisvuosien tapaan päivähoidon laatuun ja ryhmäkoikiin liittyvä kritiikki, mutta myös entistä enemmän hoitopaikan saamiseen liittyneet kysymykset. Myös kiusaamista, päivälepoa, uskontoa ja lasten hakemista koskevia sääntöjä sekä kieli- ja pienryhmien erityistarpeiden laiminlyöntiä arvosteltiin. Oikeudessa käsitelty Hattulan niin sanottu lasten pakkosyöttötapaus järkytti. Muut yhteydenotot liittyivät vuorohoidon puutteeseen, päivähoitomaksuihin, home-epäilyihin, työjärjestelyihin, tupakointiin ja isovanhempien oikeuteen hakea lapsi hoidosta.

YLEISET HUOLET LASTEN KOHTELUSTA JA OIKEUKSISTA keskittyivät lähinnä lasten suojeluun aikuisen maailmalta. Kaupunkialueelle kaavailtuja tukiasuntoja vastustettiin. Rikosrekisteriotevaatumusta toivottiin

myös alle kolmen kuukauden työsuhteisiin. Ikärajojen asettamisesta ja noudattamisesta kyseltiin ja toivottiin asiallisuutta harrastuksiin. Lasten oikeuksiin katsottiin kuuluvan välittämisen, sisarusten yhdessäolon tukemisen sekä kaksikulttuurisuuden huomioimisen.

Epäoikeudenmukaiseksi nähtiin työnteon epätasa-arvoisuus ja vähättely. Esiin tuotiin myös huolta nuorten kuulustelemisen käytännöistä, lasten kohtelusta ylipäätään, susikannan kasvun lapsille aiheuttamasta uhasta sekä esimerkiksi siitä, että lapsia otetaan mukaan mielenosoituksiin.

TERVEYDENHUOLLON toimenpiteistä vanhemmat toivat esiin erimielisyyksiä esimerkiksi anoreksian hoitamisessa sekä terapiakäytännöissä. Suosituksissa ja yhteydenotoissa kaivattiin enemmän vuorovaikutusmahdollisuuksia. Ympärileikkaukset, tupakointilaki ja itsemurhatilastot herättivät keskustelua. Langattomuus ja siten sähkömagneettiselle säteilylle altistuminen herättivät huolta ja synnyttivät vetoomuksia varovaisuuteen.

SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN JA KALTOIN-KOHTELUN teemaa käsitelleissä yhteydenotoissa kaivattiin huomiota erityisesti poikien tilanteeseen ja sosiaalitoimen menettelytapoihin. Riittävän näytön vaatimukset koettiin liian korkeiksi. Viranomaiset eivät välillä ota vakavasti hyväksikäyttöepäilyjä. Toisaalta toinen vanhemmista voi käyttää tekaistuja syytöksiä toista vanhempaa vastaan. Traumojen käsittelyyn toivottiin enemmän resursseja ja teoille kaivattiin ankarampia tuomioita.

TOIMEENTULOJA koskevissa yhteydenotoissa kostonui erityisissä tilanteissa olevien taloudellisen tuen tarve. Lapsesta huolehtiville eläkeläisille, oheis- ja yksinhuoltajille ja heihin rinnastettaville sekä monilapsisille perheille kaivattiin lisätukea harrastuksiin ja arkeen. Ratkaisuehdotuksia olivat olosuhteiden perusteellisempi huomiointi, kotiaavun lisääminen, tukien tulosi-donnaisuus, lapsilisien jatkaminen 18-vuotiaaksi, kuntien taloudellisen tilanteen tukeminen ja lapsiperheiden huomioiminen ajoneuvoverotuksessa.

MUIHIN KUNTIEN PALVELUIHIN liittyneet yhteydenotot keskittyivät lähinnä asumiseen, erityistarpeiden huomiointiin, ympäristöstä huolehtimiseen sekä kotipalveluun. Asunnon, henkilökohtaisen avustajan ja yksittäisen päivähoitopäivän järjestymisen koettiin hankalaksi. Huomiota herättivät myös huono kohtelu ja tiedonsaannin vaikeus.

TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMISEEN liittyvissä yhteydenotoissa kaivattiin lisätietoja työajan lyhentämisestä sekä valinnanvapaudesta ja taloudellisesta menetyksestä vanhempainvapaisiin, erityisesti isyysvapaaseen, liittyvissä asioissa. Lisäksi toivottiin sairaan lapsen hoitamiseen poissaolo-oikeutta muillekin lapsen läheisille sekä osittaisessa hoitovapaassa pätkätyöläisen aseman huomiointia. Kauppojen aukioloaikojen laajentamisen katsottiin vievän perheiden yhdessäoloaika.

LAPSIAVAALTUUTETUN HUOMIOITA

- Lapsiasiavaltuutettu valmistelee vuoden 2009 aikana linjauksen varhaisen hoidon ja kasvatuksen lainsäädännön uudistamiseksi. Päivähoidossa etenkin alle kolmevuotiaiden lasten osalta aikuisten pysyvyys ja lapsiryhmäkoon pysyminen riittävän pienenä varmistavat hoidon laadun. Alle kolmevuotiaiden päivähoiton tulisi olla luonteeltaan kodinomaisesti järjestettyä. Osa-aikaisen hoidon mahdollisuuksia tulee parantaa ja lisätä avointa kerhotoimintaa. Lakiin tulee lisätä lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi myös varhaiskasvatuksessa.
- Euroopan neuvoston uuden lasten seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen ratifiointia Suomessa valmistellaan. Se edellyttäneen lasten kanssa työskentelevien rikostaustan tarkistamista koskevan lainsäädännön tiukentamista.
- Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä laatii vuoden 2009 alussa ehdotuksia lasten seksuaalisen hyväksikäytön esitutkinta- ja hoitojärjestelyjen alueellisen yhdenmukaisuuden ja laadun parantamiseksi.
- Lapsen oikeudet sairaalassa sekä vammaisten lasten oikeudet ovat esillä lapsiasiavaltuutetun vuoden 2009 toiminnassa. Tavoitteena on selvittää myös potilasasiamiesten työn lapsinäkökulmaa.

Hallinto ja talous

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen viranomainen, jonka toimipaikka on Jyväskylä. Toimistossa on viisi vakinaista virkaa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilökuntaa:
Anne Hujala, Maria Kaisa Aula, Pirkko-Liisa Rautio,
Ari Lensu, Mirkka Jalonen-Alava ja Elina Nivala.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun toimiston menoista vuosina 2007 ja 2008

	2008	2007
Palkat ja sotu	263 167	209 835
Muut toimintamenot yhteensä	225 747	177 008
Palkkiot ja sotu	6 311	3 756
Tarvikkeet ja tavarat	2 021	1 744
Kokoustilojen vuokrat	527	144
Toimistopalvelut (mm. painatus)	63 068	36 268
Henkilöstöpalvelut	1 212	825
Muut palvelut (ulkopuoliset ostot)	108 535	91 121
Matkakulut (kotimaa ja ulkomaat)	36 064	39 577
Yhteensä	488 914	386 843

Lapsiasiavaltuutetun toimiston virat ja tehtäväkuvaukset

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula

- toiminnan ja talouden suunnittelu
- toiminnan yleinen johtaminen
- STM:n tulosyksikön esimiehen tehtävät
- vaikuttamistyö: aloitteet, lausunnot, puheet, päätöksenteon seuranta, viestintä, yhteistyöverkoston kokoaminen

Osastosihteeri Pirkko-Liisa Rautio

- yhteydenpito, viestintä
- toimistotehtävät
- arkistointi

Ylitarkastaja Anne Hujala 1.5.2008–

- hallinto ja talous
- lasten hyvinvoinnin seuranta
- kansalaisyhteydenotot

Ylitarkastaja Auli Paavola 1.2.–31.7.2008

Lakimies Johanna Aalto 1.8.2008–28.2.2009

Lakimies Jaana Tervo 16.4.2009–

- vaikuttaminen, lausunnot ja aloitteet
- kansalaisyhteydenotot
- kehittämistehtävät

Ylitarkastaja Päivi Tuononen

1.1.2008–30.9.2008

Ylitarkastaja Elina Nivala 1.10.2008–

- lasten osallistuminen
- viestintä lapsen oikeuksista

Toimistos sihteeri Taru Koljonen (Varamiespalvelu)

- toimistotehtävät ja osastosihteerin sijaisuudet

Korkeakouluharjoittelija, suunnittelija

Mirkka Jalonen-Alava 1.11.2008–9.4.2009

- kansalaisyhteydenottojen yhteenveto v. 2008

Korkeakouluharjoittelija Sanna Tawah

1.10.–31.12.2008

- romanilasten tutkimus

Työelämävalmennettava Ari Lensu

1.2.2009–

Vuonna 2008 lapsiasiavaltuutetun toimisto saavutti sen henkilöstömäärän, joka sille oli lapsiasiavaltuutetun virkaa perustettaessa tarkoitettu. Suhteessa käytettävissään olleisiin voimavaroihin toimisto yhdessä yhteistyökumppaniensa kanssa sai aikaan huomattavan paljon tuloksia tehtäväkenttensä kaikilla osa-alueilla.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

■ Lapsiasiavaltuutetun toimisto toimii omana tulosyksikkönä sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveystalouden osaston yhteydessä. Toimiston tilat ovat Wanhan Läänin talossa Jyväskylässä. Toimiston henkilökuntaan kuuluivat vuoden 2008 aikana lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, osastosihteeri Pirkko-Liisa Rautio, ylitarkastaja Päivi Tuononen, hänen sijaisenaan ylitarkastaja Elina Nilvala, ylitarkastaja Auli Paavola, ylitarkastaja Anne Hujala ja lakimies Johanna Aalto. Harjoittelijoina toimivat *Bachelor of Arts* Sanna Tawah, joka selvitti romanilasten hyvinvointia ja oikeuksia, sekä yhteiskuntatieteiden kandidaatti Mirkka Jalonen-Alava, joka valmisteli kansalaisyhteydenottojen yhteenvetoa.

Filosofian kandidaatti Taru Koljonen teki tammihelmikuussa yhteenvedon vuoden 2007 kansalaisyhteydenotoista ja toimi sen jälkeen tilapäisenä toimistosihteerinä ja osastosihteerin lomansijaisena lokakuun loppuun saakka.

Lapsiasianeuvottelukunnan osa-aikaisena sihteerinä toimi Auli Paavola. Paavola työskenteli alkuvuoden toimistossa kokoaikaisesti ylitarkastajana ja jatkoi elokuun alusta lähtien osa-aikaisena puolitoista päivää viikossa. Päätoimenaan Paavola on projektipäällikkö Lastensuojelun Keskusliitossa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto osti toimeksiantosopimuksen perusteella palveluita tiedotuksen tukeen, visuaaliseen suunnitteluun, lasten verkkosivujen kehittämiseen ja ylläpitoon, toimintakertomuksen toimitustyöhön sekä saamelaislasten oikeuksien toteutumisen selvittämiseen. Tärkeitä yhteistyökumppaneita olivat Medita Communications Oy:n Tiinu Wuolio ja Workshop Pälvä Oy:n Heikki Pälvä. Vuosikirjan toimitti Kirsi Hakala. Saamen hankkeen projektitutkijana toimi filosofian maisteri Minna Rasmus. Jyväskylän yliopiston Agora Centerissä pääasiassa Tuula Nousiainen,

Terhi Tuukkanen ja Jukka Varsaluoma tekivät keskimäärin yhden päivän viikossa lasten sivujen kehittämistyötä.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston palkka- ja toimintamäärärahat sisältyvät valtion talousarviossa sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenoihin. Vuoden 2008 aikana lapsiasiavaltuutetun toimintamenoihin kului 488 914 euroa. Näistä palkkojen osuus oli 263 167 euroa ja muut menot 225 747 euroa.

Muista toimintamenoista suurin erä olivat ulkopuoliset palvelut, joihin kului 108 000 euroa (viesintäpalvelut, lasten verkkosivujen suunnittelu, julkaisujen visuaalinen suunnittelu). Seuraavaksi suurimpia eriä olivat matkat, joihin kului noin 36 000 euroa, sekä toimistopalvelut ja painatuskulut, joihin käytettiin noin 63 000 euroa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston menoja sisältyy myös sosiaali- ja terveysministeriön yhteisiin menoihin. Näitä ovat toimitilojen vuokra (16 100 euroa), postimaksut, toimistotarvikkeet, kiinteän puhelimen kustannukset, atk-laitteet ja matkapuhelimet, lehtien ja kirjojen tilaukset, tilojen irtaimisto ja muu sisustus. Sosiaali- ja terveysministeriö tarjoaa toimistolle lisäksi seuraavat tukipalvelut: henkilöstö- ja taloushallinto, atk-tuki, kirjasto ja tietopalvelu.

Saamelaislasten oikeuksien toteutumista selvittävään hankkeeseen käytettiin 1.5.2007–30.4.2008 Euroopan unionin ja Lapin lääninhallituksen myöntämää määrärahaa yhteensä noin 33 000 euroa. Romanilasten oikeuksien toteutumista selvittävää hanketta on tehty yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa. Tätä hanketta Alli Paasikiven säätiö on rahoittanut 30 000 eurolla.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston toimintamenot kasvoivat 16 prosentilla vuoteen 2007 verrattuna. ●

Vuoden 2009 toiminnan painopisteet

Teemme lapsen oikeuksia tutuiksi

- Toteutamme lapsen oikeuksien juhluvuoden yhteistä viestintä- ja vaikuttamiskampanjaa.
- Jaamme perustietoa lapsen oikeuksista erikielisten esitteiden avulla.
- Levitämme lasten omaa viestiä *Asiaa aikuisille* -julkaisun muodossa.
- Uudistamme alakoululaisille suunnatut nettisivut.
- Edistämme ihmisoikeuskasvatusta koulukiertueella.
- Tuemme lapsen oikeuksien tuntemusta lasten ja nuorten järjestöissä.
- Osallistumme politiikkaohjelman koulustapahtumiin eri maakunnissa.

Edistämme lasten osallistumista

- Teemme tiivistä yhteistyötä Suomen Lasten Parlamentin kanssa.
- Välitämme päättäjille tietoa lasten osallistumisen tilasta Suomessa.
- Lisäämme omia tapaamisia lasten ja nuorten kanssa.
- Teemme yhteistyötä etenkin keskisuomalaisten koulujen kanssa.
- Kokoamme nettipalveluun ohjeita aikuisille lasten kuulemisesta ja mielipiteiden selvittämisestä.
- Laadimme lapsille suunnattuja versioita omista julkaisuistamme.
- Kehitämme edelleen *Lasten sivuja* lasten omaa osallistumista edistävänä virtuaalisena toimintaympäristönä.

Seuraamme lasten ja nuorten hyvinvointia sekä oikeuksia

- Julkaisemme romanilasten mielipiteistä kertovan tutkimuksen.
- Aloitamme yhteistyön Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa lasten ja nuorten puhelimen tuoman tiedon välittämiseksi lapsiasiavaltuutetun työhön.
- Teemme aloitteita kansalaisilta tulleiden yhteydenottojen perusteella.
- Arvioimme vammaisten lasten ja sairaalassa olevien lasten oikeuksien toteutumista.
- Valmistaudumme raportointiin YK:lle vuoden 2010 alussa.

Vaikutamme lapsiystävällisen yhteiskunnan edistämiseksi

- Vahvistamme edelleen lasten hyvinvoinnin tietopohjaa yhdessä politiikkaohjelman kanssa ja osana lapsiasiavaltuutetun työtä.
- Edistämme päätösten lapsivaikutusten arviointia.
- Seuraamme valtion aluehallinnon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon uudistuksia lapsinäkökulmasta.
- Aloitamme yhteistyön Tiehallinnon kanssa koululaisten asioissa.
- Jatkamme yhteydenpitoa lapsiasioissa kunnanvaltuutettuihin.
- Tuomme lapsiasioita myös eurovaaliehdokkaiden tietoon.
- Aloitamme yhteistyötä Suomen Kuluttajaliiton kanssa.

Vaikutamme lapsen edun huomioimiseksi

- Laadimme kannanoton varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistamiseen.
- Edistämme lapsen edun huomioimista vanhempien erotilanteissa.
- Vaikutamme vanhempien alkoholinkäytön ja siitä lapsille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi.
- Perehdymme lapsiystävällisen oikeusprosessin kehittämiseen.
- Tuomme lasten näkökulmia koulun ja opetussuunnitelmien kehittämiseen.
- Seuraamme tiiviisti uuden lastensuojelulain toimeenpanoa kunnissa.
- Edistämme parempia mahdollisuuksia vanhempien työajan lyhentämiseen ja osa-aikatyöhön.
- Muistutamme lapsinäkökulmasta erilaisissa valtionhallinnon uudistuksissa.

Yhteistyö ja verkostoituminen tehostavat lapsipolitiikkaa

- Edistämme Itlan kanssa lapsuuden tutkimusta ja sen välittymistä päättäjille.
- Lapsiasianeuvottelukunta kokoaa näkemystä lapsipolitiikasta yli hallinnonalarajojen.
- Jatkamme politiikkaohjelman kanssa lapsiystävällisemmän Suomen rakenteiden vahvistamista.
- Suomen Nuorisoyhteistyö – Alliassi ry sekä Lastensuojelun Keskusliitto ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita.
- Haemme yhteistyömuotoja valtion uudistuvan aluehallinnon kanssa.
- Lisäämme yhteistyötä Euroopan neuvoston kanssa.
- Haemme kansainvälisiä vertailukohtia pohjoismaisesti ja Euroopassa (ENOC).
- Jatkamme sidosryhmätiedotusta.
- Uudistamme www.lapsiasia.fi verkkopalvelun

Kehitämme omaa toimintaa

- Kehitämme työyhteisöä Johtamistaidon Opiston kanssa.
- Toteutamme toimistotyön ja hallinnon kehittämishankkeen.
- Laadimme lapsiasiavaltuutetun strategian lähivuosille.
- Organisoimme aiempaa paremmin kansalaisyhteydenottoihin vastaaminen.
- Ostimme palveluita erityisesti viestintään.

Lapsiasiavaltuutetun työn perustana olevat säädökset

- Lapsiasiavaltuutetun perustehtävät on linjattu laissa lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004). Lain mukaan lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on lapsen edun, oikeuksien ja hyvinvoinnin edistäminen yleisellä yhteiskuntapolitiikan ja lainsäädännön tasolla sekä YK:n lapsen oikeuksien koskevan yleissopimuksen toteutumisen edistäminen. Lapsiasiavaltuutettu toimii yhteistyössä muiden viranomaisten, asiantuntijoiden, järjestöjen ja muiden lapsipolitiikan toimijoiden kanssa.
- Lapsiasiavaltuutetun työn perusta on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, jonka Suomen valtio ratifioi vuonna 1991 (SopS 59–60/1991). Valtuutetun taustaa ja tehtäviä on kuvattu perusteellisesti myös hallituksen eduskunnalle antaman esityksen perusteluissa (HE 163/2004). Laissa määritelty tehtävä on perusteiltaan samanlainen kuin Norjan ja Ruotsin lapsiasiavaltuutetuilla.
- Lapsiasiavaltuutetun tehtävää pohjusti sosiaali- ja terveysministeriön asettama Suomen lapsiasiain toimikunta (STM:n työryhmämuistioita 2004:7). Toimikunnan loppuraportti Lapsille Sopiva Suomi (STM:n julkaisuja 2005:6) antoi erinomaiset peruslinjaukset myös lapsiasiavaltuutetun työlle.
- Lapsiasiavaltuutettu toimii itsenäisenä viranomaisena sosiaali- ja terveysministeriön perhe- ja sosiaaliosaston yhteydessä toimipaikkanaan Jyväskylä.
- Lapsiasiavaltuutettu voi tehtävänsä toteuttamiseksi antaa aloitteellisesti sekä pyynnöstä lausuntoja, suosituksia, ohjeita ja neuvoja yhteiskunnallisen päätöksenteon kehittämiseksi. Valtuutettu voi myös teettää tutkimuksia ja selvityksiä. Julkinen vaikuttaminen ja osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun kuuluvat myös valtuutetun toimintamuotoihin. Vaikuttaminen voi suuntautua julkisen vallan ohella myös esimerkiksi elinkeinoelämään, työmarkkinajärjestöihin sekä joukkotiedotusvälineisiin.
- Vuosittain lapsiasiavaltuutettu antaa toimintakertomuksen omasta toiminnastaan. Toimintakertomukseen tulee sisällyttää arvio lasten oikeuksien toteutumisesta sekä lasten hyvinvoinnin kehityksestä ja lainsäädännössä havaituista puutteista. Valtuutetun toimintasuunnitelmaan tulee sisältyä kunkin vuoden tehtävien painopistealueet ja niiden liittyminen eri hallinnonalojen toimintaan.
- Lapsiasiavaltuutettu ei anna ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen tapauksiin eikä suorita jälkikäteistä yksittäistapauksellista lainvalvontaa. ●

Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004

1 § TOIMIALA

Lasten aseman ja oikeuksien huomioon ottamisen varmistamiseksi lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä lapsiasiavaltuutettu.

Lapsiasiavaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista ja nimityksestä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2 § TEHTÄVÄT

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on yhteistyössä muiden viranomaisten sekä toimialansa järjestöjen ja vastaavien muiden toimijoiden kanssa edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista.

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee:

- 1) arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista ja seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita;
- 2) seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin;
- 3) aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa;
- 4) pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon;
- 5) kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille;
- 6) välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle; sekä
- 7) edistää eri tavoin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59 § 60/1991) toteutumista.

3 § TOIMINTAKERTOMUS JA TOIMINTASUUNNITELMA

Lapsiasiavaltuutetun on vuosittain annettava valtioneuvostolle kertomus toimialtaan sekä laadittava toimintasuunnitelma.

Toimintakertomuksesta ja toimintasuunnitelmasta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

4 § NEUVOTTELUKUNTA

Lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisten yhteistyön edistämistä varten lapsiasiavaltuutetun apuna toimii neuvottelukunta, jonka asettamisesta ja kokoonpanosta, tehtävistä sekä työskentelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

5 § TOIMISTO

Lapsiasiavaltuutetulla on toimisto. Toimistossa on talousarvion rajoissa tarpeellinen määrä esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa.

6 § OIKEUS SAADA TIETOJA

Lapsiasiavaltuutetulla on oikeus saada muilta viranomaisilta maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeellisia tietoja, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu.

7 § TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella.

8 § VOIMAANTULO

Tämä laki tulee voimaan 1. päivänä syyskuuta 2005. Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.
HE 163/2004, StVM 32/2004, EV 183/2004

Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005

VALTIONEUVOSTON PÄÄTÖKSEN MUKAISESTI, JOKA ON TEHTY SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ESITTELYSTÄ,

SÄÄDETTÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUSTA 21 PÄIVÄNÄ JOULUKUUTA 2004 ANNETUN LAIN (1221/2004) NOJALLA:

1 § LAPSIASIAVALTUUTETUN KELPOISUUSVAATIMUKSET

Lapsiasiavaltuutetun kelpoisuusvaatimuksena on virkaan soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja hyvä perehtyneisyys viran tehtäväalaa.

2 § LAPSIASIAVALTUUTETUN NIMITTÄMINEN
Lapsiasiavaltuutetun nimittää valtioneuvosto viideksi vuodeksi kerrallaan. Sama henkilö voidaan nimittää enintään kahdeksi kaudeksi.

3 § MUUN HENKILÖKUNNAN NIMITTÄMINEN TAI OTTAMINEN

Lapsiasiavaltuutetun toimiston muun henkilökunnan nimittää tai ottaa sosiaali- ja terveysministeriö lapsiasiavaltuutetun ehdotuksesta.

4 § TOIMINTAKERTOMUS JA TOIMINTASUUNNITELMA

Vuosittainen kalenterivuotta koskeva toimintakertomus on annettava valtioneuvostolle seuraavan kalenterivuoden maaliskuun loppuun mennessä. Kertomukseen on sisällytettävä arvio lasten oikeuksien toteutumisesta, lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista.

Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa on kuvattava kunkin vuoden tehtävien painopistealueet ja niiden liittyminen eri hallinnonalojen toimintaan. Suunnitelma on annettava tiedoksi valtioneuvostolle.

5 § NEUVOTTELUKUNNAN ASETTAMINEN JA KOKOONPANO

Valtioneuvosto asettaa lapsiasiavaltuutetun ehdotuksesta enintään viideksi vuodeksi kerrallaan lapsiasianeuvottelukunnan. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii lapsiasiavaltuutettu. Neuvottelukunnassa tulee olla edustettuina eri hallinnonalojen asiantuntemus, alue- ja paikallistason asiantuntemus sekä neuvottelukunnan toimialaan liittyvien järjestöjen ja muiden vastaavien tahojen asiantuntemus.

Jos neuvottelukunnan varapuheenjohtaja, muu jäsen tai varajäsen eroaa kesken toimikauden, sosiaali- ja terveysministeriö määrää hänen tilalleen jäljellä olevaksi toimikaudeksi samaa tahoa edustavan henkilön.

6 § NEUVOTTELUKUNNAN TEHTÄVÄT

Lapsiasianeuvottelukunnan tehtävänä on lapsiasiavaltuutetun apuna:

- 1) tehdä ehdotuksia ja antaa lausuntoja lasten aseman ja oikeuksien edistämisestä;
- 2) edistää kansallisten ja kansainvälisten eri toimijoiden välistä yhteistyötä lasten asemaan ja oikeuksiin liittyvissä kysymyksissä;
- 3) seurata ja arvioida kansallista ja kansainvälistä kehitystä lasta koskevissa asioissa;
- 4) toimia lasten aseman vahvistamiseksi yhteiskunnassa sekä vaikuttaa siihen, että asenteita yhteiskunnassa kehitetään lapsimyönteisemmiksi ja että edistetään tietojen saamista lasten asemasta ja oikeuksista;
- 5) hoitaa muita mahdollisia toimialaansa kuuluvia asioita, jotka lapsiasiavaltuutettu tuo sen käsiteltäväksi.

7 § NEUVOTTELUKUNNAN TYÖSKENTELY
Neuvottelukunta voi ottaa itselleen sivutoimisen sihteerin.

Neuvottelukunta kokoontuu puheenjohtajan kutsusta. Neuvottelukunta voi asettaa selvitys- ja työryhmiä sekä kuulla asiantuntijoita.

Neuvottelukunnan puheenjohtajalle, varapuheenjohtajalle, jäsenille, sihteerille ja asiantuntijoille maksetaan palkkioita ja korvauksia sosiaali- ja terveysministeriön komiteatyötä koskevien määräysten ja ohjeiden mukaisesti.

8 § TYÖJÄRJESTYS

Lapsiasiavaltuutettu voi tarvittaessa vahvistaa toimistolle työjärjestyksen.

9 § VOIMAANTULO

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 2005. Ennen asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen keskeinen sisältö

- Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle iästä riippumatta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on tehty turvaamaan lapsen erityisiä tarpeita ja etua. Sopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989. Kaikki maailman maat kahta lukuun ottamatta ovat sopimuksen osapuolia. Suomi liittyi sopimukseen 1991 (SopS 59–60/1991). Sopimus velvoittaa Suomessa erityisesti valtiota ja kuntia. Lisäksi se velvoittaa lasten vanhempia ja muita aikuisia.
- Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.
- Vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsensa huolenpidosta ja kasvatuksesta. Tähän tehtävään heillä on oikeus saada tukea, ohjausta ja neuvontaa. Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, valtion on turvattava lapselle hyvä hoito sijaisperheen, laitoshoidon tai adoption kautta.
- Sopimuksen noudattamista ja lapsen oikeuksien toteutumista seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitea. Sopimukseen liittyneiden maiden tulee raportoida edistymisestään komitealle viiden vuoden välein. Komitea esittää saamiensa määräaikaisraporttien pohjalta kunkin maan tilanteesta omat huolenaiheensa ja suosituksensa. Suomessa raportoinnista vastaa ulkoministeriö.
- Sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen eri teemaan: lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan (*protection*), riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (*provision*) sekä osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon (*participation*).

SOPIMUKSEEN LIITTYY NELJÄ YLEISTÄ PERIAATETTA:

- Kaikki lapset ovat tasa-arvoisia.
- Lapsen etu on ensisijainen kaikessa päätöksenteossa.
- Lapsella on oikeus hyvään elämään.
- Lapsen näkemykset on otettava huomioon.

Lapsen oikeuksien sopimus lyhyesti

1. Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.
2. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Ketään lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiensa ominaisuuksien, mielipiteiden tai alkuperän vuoksi.
3. Lapsia koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.
4. Valtion on toteutettava Lapsen oikeuksien sopimuksen määräämät oikeudet.
5. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa.
6. Lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehitykselle omaan tahtiin.
7. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla ensisijaisesti heidän hoidettavanaan.
8. Lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa.
9. Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.
10. Jos lapsi ja hänen vanhempansa joutuvat eri valtioihin, on valtion velvollisuus käsitellä hakemus perheen jälleenyhdistämiseksi myönteisesti ja viivyttämättä.
11. Valtion pitää estää lasten laitton kuljettaminen maasta toiseen.
12. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.
13. Lapsella on mielipiteidensä ilmaisemiseksi oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia vapaasti, kunhan se ei loukkaa muiden oikeuksia.
14. Lapsella on oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Vanhempien lapselle antamaa ohjausta tämän oikeuden käyttämisessä on kunnioitettava.
15. Lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin ja toimia niissä.
16. Lapsella on oikeus yksityisyyteen, kotirauhaan ja kirjesalaisuuteen. Hänen kunniaansa tai mainettaan ei saa halventaa.
17. Lapsella on oikeus saada tiedotusvälineiden kautta sellaista tietoa, joka on tärkeää hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa kannalta. Lasta tulee suojella hänen hyvinvointinsa kannalta vahingolliselta tiedolta ja aineistolta.
18. Vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta. Heillä on oikeus saada tukea tehtävänsä. Vanhempien tulee toimia lapsen edun mukaisesti. Valtion on turvattava päivähoito- ja lastensuojelupalvelut.
19. Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
20. Lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.
21. Lapsi voidaan adoptoida, jos se on hänen kannaltaan paras vaihtoehto.
22. Pakolaislapsella on oikeus saada tarvitsemansa erityinen huolenpito.
23. Vammaisen lapsen pitää saada parasta mahdollista hoitoa ja apua, joka edistää hänen itseluottamustaan ja osallistumistaan.
24. Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvitsemansa terveyden- ja sairaudenhoito. Odottaville äideille on taattava asianmukainen terveydenhoito.
25. Syntymäkotinsa ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa perusteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.
26. Lapsella on oikeus sosiaaliturvaan.
27. Lapsella on oikeus hänen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
28. Lapsella on oikeus saada maksuttomasti perusopetusta. Valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.
29. Koulutuksen on kehitettävä lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta, vastuullista kansalaisuutta, suvaitsevaisuutta sekä ympäristön suojelua.
30. Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalla lapsella on oikeus omaan kulttuuriinsa, uskontoonsa ja kieleensä.

Varsinaisen
sopimustekstin
löydät
lyhentämättömänä
verkkosivuilta
www.lapsiasia.fi

31. Lapsella on oikeus lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään.
32. Lapsella ei saa teettää työtä, joka haittaa hänen opintojaan tai vahingoittaa hänen terveyttään tai kehitystään.
33. Lasta on suojeltava huumeilta ja laittomalta huumekaupalta.
34. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta seksuaaliselta hyväksikäytöltä.
35. Valtioiden on estettävä lapsikauppa.
36. Lasta on suojeltava kaikelta hänen hyvinvointiaan uhkaavalta hyväksikäytöltä.
37. Lasta ei saa kiduttaa. Lasta ei saa rankaista julmalla tai halventavalla tavalla. Lapsen vangitsemisen tulee olla viimesijainen keino ja silloinkin on huomioitava hänen ikänsä mukaiset tarpeet.
38. Alle 18-vuotiasta ei saa värvätä armeijaan eikä hän saa osallistua sodankäyntiin. Aseellisissa selkkauksissa on suojeltava lapsia.*
39. Väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.
40. Lakia rikkonutta lasta on suojeltava ja hänen oikeuksiaan on kunnioitettava.
41. Jos valtion kansallinen lainsäädäntö turvaa lapselle paremmat oikeudet kuin tämä sopimus, sitä on noudatettava.
42. Valtion on huolehdittava, että kaikki kansalaiset tietävät lapsen oikeudet.
43. Tämän sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea.
- 44.–54. Nämä artikkelit ovat päätöksiä sopimukseen liittymisestä, muuttamisesta, siitä raportoisesta ja sopimuksen muusta voimassaolosta.

* Lisäpöytäkirjassa ikäraja on nostettu 15:sta 18 ikävuoteen.

LASTEN OIKEUDET OVAT AIKUISTEN VELVOLLISUUKSIA.

- Viranomaisten on kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissään ja päätöksissään arvioitava niiden vaikutukset lapseen, otettava huomioon lapsen etu ja kuunneltava lapsen mielipidettä.

VANHEMILLA JA HUOLTAJILLA ON ENSISIJAINEN VASTUU LAPSENSA HUOLENPIDOSTA JA KASVATUKSESTA.

- Tähän tehtävään heillä on oikeus saada tukea, ohjausta ja neuvontaa.
- Jos vanhemmat tai huoltajat eivät tuesta huolimatta pysty huolehtimaan lapsensa hyvinvoinnista, valtion on turvattava lapselle hyvä hoito sijaisheidon tai adoption kautta.

SOPIMUKSEN NOUDATTAMISTA JA LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISTA SEURAA YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN KOMITEA.

- Sopimukseen liittyneiden maiden tulee raportoida edistymisestään lapsen oikeuksien toteuttamisessa komitealle viiden vuoden välein.
- Komitea esittää saamiensa määräaikaisraporttien pohjalta kunkin maan tilanteesta omat huolenaiheensa ja suosituksensa. Suomessa raportoinnista vastaa ulkoministeriö.

SOPIMUKSEN SISÄLTÖ VOIDAAN TIIVISTÄÄ KOLMEEN ERI TEEMAAN:

Protection

- Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan.

Provision

- Lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista.

Participation

- Lapsella on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaisraportointi

Yleissopimuksen toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea

YK:n lapsen oikeuksien komitea koostuu 18 lapsiasioiden asiantuntijasta, jotka ovat riippumattomia sopimusvaltioihin nähden. Komitean jäsenet valitaan vaaleilla sopimusvaltioiden kokouksessa.

Valtiot raportoivat komitealle lapsen oikeuksien toteutumisesta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 44 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot antavat komitealle määräaikaisraporttinsa. Raporteissa kerrotaan

- lapsen oikeuksien toteutumisesta
- mahdollisista vaikeuksista täyttää sopimuksen velvoitteita
- ajankohtaiset tilastot ja muut tiedot.

Komitean on saatava mahdollisimman kattava käsitys sopimuksen noudattamisesta.

Sopimuksen mukaan valtion tulee antaa ensimmäinen raporttinsa kahden vuoden kuluessa siitä, kun se on ratifioinut yleissopimuksen tai liittynyt siihen, ja sopimus on tullut kyseisessä valtiossa voimaan. Tämän jälkeen valtio antaa raportin viiden vuoden välein. Suomi antoi vuonna 1993 ensimmäisen raporttinsa arvioitavaksi YK:n lapsen oikeuksien komitealle. Sen jälkeen Suomi on antanut raporttinsa vuosina 1998, 2003 ja 2008.

Määräaikaisraportin on:

- vastattava komitean antamia raportointiohjeita (sopiva pituus, aineiston järjestyminen)
- sisällettävä komitean aikaisemmin antamien loppupäätelmien täytäntöönpanotoimet
- välitettävä tietoa kansallisen järjestelmän ominaispiirteistä ja olosuhteista
- toimittava yleissopimuksen velvoitteiden täytäntöönpanon ajantasaisen ja kattavan seurannan välineenä.

Raportin valmistelu: avoimuus ja itsekriittisyys

Ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö laatii Suomen määräaikaisraportin. Raportti valmistellaan avoimesti muita ministeriöitä, lapsiasiavaltuutettua, UNICEFia ja kansalaisyhteiskuntaa kuullen. Kaikilla lausunnon antajilla on mahdollisuus osallistua myös raporttia koskeviin keskustelutilaisuuksiin.

Raportit ovat laajoja ja yksityiskohtaisia tietopaketteja ja tarjoavat hyvän mahdollisuuden tarkkoihin arviointeihin. Raporteissa pyritään tunnistamaan sopimuksen toimeenpanon puutteet ja niistä kerrotaan komitealle. Lapsen oikeuksien komitea on keskustelun osapuoli ja yhteistyötaho, joka osaltaan auttaa kehittämään yleissopimuksen täytäntöönpanoa kansallisella tasolla. Tarvittaessa komitea voi pyytää sopimusvaltiolta lisätietoja.

Sopimuksessa myös edellytetään, että valtio huolehtii raporttinsa julkistamisesta laajasti omassa maassaan.

Suullinen kuulemistilaisuus Genevessä

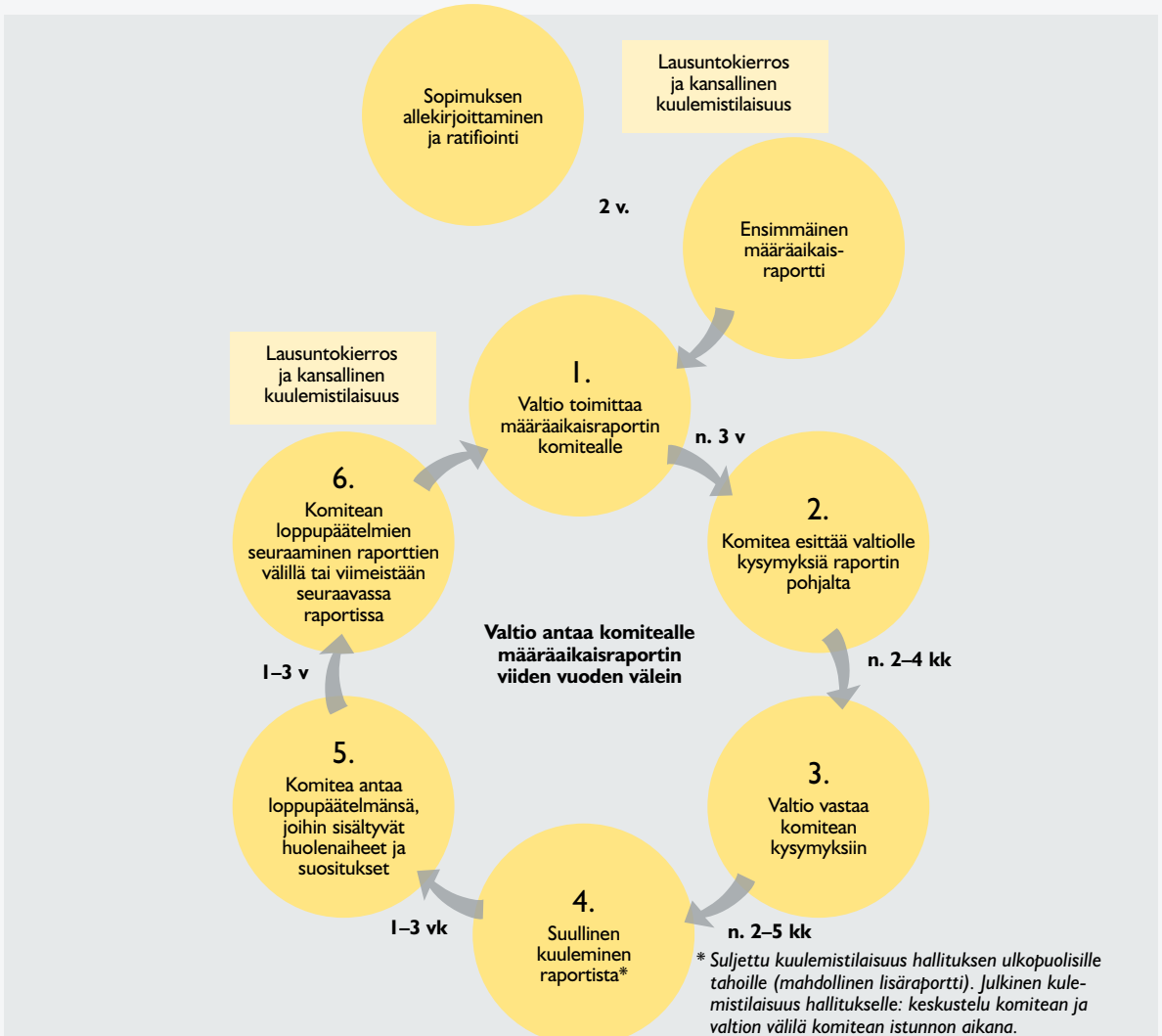
Komitea nimeää raportioijan jokaisen valtion raportin käsittelyä varten. Ennen sopimusvaltion virallista kuulemistä komitea järjestää suljetun kuulemisen kansalaisjärjestöille, UNICEFille, lapsiasiavaltuutetulle ja muille hallituksen ulkopuolisille tahoille. Nämä voivat laatia myös lisäraporttinsa komitealle. Oikeus lisäraportin laatimiseen on kaikilla kansalaisilla. Myös lapsia ja nuoria voidaan kuulla. Komitean suorittama hallituksen kuuleminen on julkinen tilaisuus. Suomen edustajina hallituksen suulliseen kuulemiseen on osallistunut ulkoasiainministeriön ja muiden ministeriöiden edustajia sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan jäsen.

Komitean loppupäätelmät

Kuulemisen jälkeen komitea antaa sopimusvaltiolle loppupäätelmänsä, joihin valtioiden on vastattava seuraavassa raportissaan. Suomen vuonna 2003 antama raportti käsiteltiin vuonna 2005, ja Suomi sai loppupäätelmät saman vuoden syyskuussa. Suomen syksyllä 2008 jättämä neljäs määräaikaisraportti käsiteltiin komiteassa mahdollisesti vasta vuonna 2011.

Texti on julkaistu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen määräaikaisraportointi -esitteessä, jonka ulkoasiainministeriö on julkaissut yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun, Lastensuojelun Keskusliiton sekä hallituksen lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman kanssa.

Lapsiasianeuvottelukunta toimikaudella 1.9.2006 – 31.5.2011

Puheenjohtaja

lapsiasiavaltuutettu *Maria Kaisa Aula*,
sosiaali- ja terveysministeriö

Varapuheenjohtaja

Johtaja *Kari Ilmonen*,
sosiaali- ja terveysministeriö

Jäsenet (varajäsenet suluissa)

hallitusneuvos *Pekka Järvinen*, sosiaali- ja terveysministeriö
(apulaisosastopäällikkö *Riitta Viitala*,
sosiaali- ja terveysministeriö)

yksikön päällikkö *Sofie From-Emmesberger*,
ulkoasiainministeriö
(lainsäädäntösihteeri *Satu Kaskinen*, ulkoasiainministeriö)

lainsäädäntöneuvos *Markku Helin*, oikeusministeriö
(erityisasiantuntija *Maarit Leppänen*, oikeusministeriö)

poliisitarkastaja *Mikko Lampikoski*, sisäasiainministeriö
(neuvotteleva virkamies *Anne-Marie Välikangas*,
valtiovarainministeriö)

johtaja *Eeva-Riitta Pirhonen*, opetusministeriö
(ylitarkastaja *Anna Mikander*, opetusministeriö)

johtaja *Olli Saarela*, opetusministeriö
(ylitarkastaja *Hannu Tolonen*, opetusministeriö)

hallitusneuvos *Anna-Liisa Tarvainen*,
liikenne- ja viestintäministeriö
(yli-insinööri *Juha Valtonen*, liikenne- ja viestintäministeriö)

professori *Leena Alanen*, Jyväskylän yliopisto
(professori *Anja-Riitta Lahikainen*, Tampereen yliopisto)

päsihteeri *Eeva Kuuskoski*,
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry

(päsihteeri *Hanna Markkula-Kivisilta*,
Pelastakaa Lapset ry)

puheenjohtaja *Ossi Heinänen*,
Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry
(hallintojohtaja *Teemu Japissan*, Nuori Suomi ry)

johtaja *Marja-Leena Toivanen*, Kirkkohallitus
(päsihteeri *Kalevi Virtanen*,
Evangelisluterilaisten seurakuntien lapsityön keskus)

opetus- ja kulttuuriyksikön johtaja *Anneli Kangasvieri*,
Suomen Kuntaliitto

(tilaajapäällikkö *Taru Kuosmanen*, Tampereen kaupunki)

maaherra *Anneli Taina*, Etelä-Suomen läänihallitus
(LT, ylilääkäri, projektijohtaja *Matti Kaivosoja*, Pohjanmaa-
hanke, Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri)

tohtori *Pentti Arajärvi*, Lastensuojelun Keskusliitto
(sosiaalityönjohtaja *Anna Roinevirta*,
Janakkalan kunta/Lastensuojelun Keskusliitto)

Pysyvät asiantuntijat

tulosaluejohtaja *Riitta Haverinen*,
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
yllilääkäri *Anneli Pouta*, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

johtaja *Matti Paloheimo*, Valtion elokuvatarkastamo
johtaja *Anja Peltonen*, Kuluttajavirasto
monikulttuuriasioiden päällikkö *Anne Alitolppa-Niitamo*,
Väestöliitto

johtava projektipäällikkö *Sirkka Rousu*,
Suomen Kuntaliitto

päsihteeri *Mirjam Kalland*,
Mannerheimin Lastensuojeluliitto
tutkimusjohtaja *Marjukka Lasola*,
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
taidesihteeri *Esa Rantanen*,
Taiteen keskustoimikunta/Lastenkulttuurijaosto

opetusneuvos *Irmeli Halinen*, Opetushallitus
vähemmistövaltuutettu *Johanna Suurpää*,
vähemmistövaltuutetun toimisto
ohjelmajohtaja *Inka Hetemäki*, Suomen UNICEF

professori *Marjatta Lanning*,
Suomen Lastenlääkäriyhdistys ry
erikoistutkija *Hannele Sauli*, Tilastokeskus
ylitarkastaja *Marjaana Pelkonen*,
sosiaali- ja terveysministeriö

Neuvottelukunnan sihteerit

Johanna Aalto, lakimies,
lapsiasiavaltuutetun toimisto (1.8.–31.12.2008)

Auli Paavola, projektipäällikkö,
Lastensuojelun Keskusliitto

Pirkko-Liisa Rautio, osastosihteeri,
lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lapsiasiavaltuutetun neljännen vuosikirjan teemana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 20-vuotisjuhlavuosi. Lapsiasiavaltuutetun toimisto ja eri asiantuntijat arvioivat tässä kirjassa lapsen oikeuksien edistymistä ja tilaa Suomessa. Vuosikirja kertoo myös lapsiasiavaltuutetun toimiston työstä vuonna 2008. Vuosikirjasta kokonaisuutena lukija saa hyvän käsityksen suomalaisen lapsipolitiikan ajankohtaisista teemoista.

Lapsiasiavaltuutettu edistää lapsen edun ja oikeuksien toteutumista yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Tärkeä osa valtuutetun työtä on varmistaa, että lasten ja nuorten käsitykset ja kokemukset otetaan huomioon heitä koskevassa päätöksenteossa. Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toiminnastaan sekä lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien tilasta.

Lapsiasiavaltuutetun toiminnan perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Valtuutettu on itsenäinen, valtakunnallinen viranomainen, jonka toimipaikka on Jyväskylä.

Alakoululaisille järjestetyn lapsen oikeuksien juhlavuoden valtakunnallisen kirjoituskilpailun voittajakirjoitukset on julkaistu tässä vuosikirjassa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto
PL 41 (Cygnauksenkatu 1)
40101 Jyväskylä
Faksi (014) 337 4248
Puhelin (09) 16001
lapsiasiavaltuutettu@stm.fi
www.lapsiasia.fi

ISSN 1798-3991 (painettu)
ISBN 978-952-00-2839-8 (nid.)